

MED HUDIČEM IN BOGOM

**Antologija bolgarske
dualistične proze**

Uredila: Namita Subiotto

MED HUDIČEM IN BOGOM

Antologija bolgarske dualistične proze

Prevajalci: *Magdalena Cvetkova, Jure Gende, Maja Kovač, Petra Meterc, Matej Tratnik*

Izbor besedil in spremna beseda: *Ljudmil Dimitrov*

Urednica: *Namita Subiotto*

Jezikovni pregled: *Maja Kovač*

Oblikovanje in prelom: *Jure Preglau*

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Ljubljana, 2026

Prva izdaja

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Naklada: 200 izvodov

Publikacija je brezplačna.

© Prave do prevodov ohranjajo prevajalci.

Izdajo je finančno podprl *Nacionalni znanstveni program »Razvoj in uveljavljanje bolgaristike v tujini«* (ННП Българистика) 2022–2026.

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na: <https://ebooks.uni-lj.si/zalozbaul/>
DOI: 10.4312/9789612978372

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID=278098947
ISBN 978-961-297-834-1

E-knjiga
COBISS.SI-ID=278231299
ISBN 978-961-297-837-2 (PDF)

KAZALO

KRIŽANJE VERE	5
<i>Ljudmil Dimitrov</i>	

Tajna knjiga bogomilov (XI. stoletje)

DUNAJSKI ROKOPIS (XII. STOLETJE)	23
<i>Prevedla Maja Kovač</i>	

KARKASONSKI ROKOPIS (XIV. STOLETJE)	31
<i>Prevedel Matej Tratnik</i>	

Elin Pelin (1877–1949)

OČI SVETEGA SPIRIDONA	41
<i>Prevedel Matej Tratnik</i>	

OGLEDALO SVETEGA KRIŠTOFA	45
<i>Prevedel Matej Tratnik</i>	

Jordan Jovkov (1880–1937)

NAJZVESTEJŠA STRAŽA	51
<i>Prevedel Jure Gende</i>	

V ČASU KUGE	63
<i>Prevedla Magdalena Cvetkova</i>	

Nikolaj Rajnov (1889–1954)

BABILONSKI STOLP 73
Prevedel Jure Gende

CARJEVA HČI 79
Prevedel Jure Gende

Vladimir Poljanov (1899–1988)

ČRNI DOM 85
Prevedla Magdalena Cvetkova

Svetoslav Minkov (1902–1966)

IKONE SO HUDIČEVA STVARITEV 99
Prevedel Jure Gende

Emilijan Stanev (1907–1979)

LAZAR IN JEZUS 107
Prevedla Petra Meterc

KRIŽANJE VERE

Ljudmil Dimitrov

*V mojih prsih se bojujeta dve duši:
duša angela in demona.*

P. K. Javorov

Pričujoča antologija predstavlja prvi tovrstni poskus antologije bolgarske dualistične proze, zato jo lahko upravičeno štejemo za eksperimentalno, do določene mere pa tudi kanonsko. Namen tega predgovora je pojasniti in utemeljiti njen nastanek.

Najprej je treba osvetlili pojem *dualizem*, iz katerega izhaja več kot tisočletna estetska tradicija v bolgarski književnosti in miselnosti, ubesedena v prepoznavnem, sprva posnemovalnem, pozneje pa stiliziranem diskurzu.

Dualizem je v humanistiki (drugače kot v fiziki, kjer se prav tako uporablja) filozofski in religiozni pojem (iz latinskega *duo*, *dualis* v pomenu *dva*, *dvojen*), ki označuje obstoj med seboj neodvisnih, a nasprotujočih si osnovnih načel: dobrega in zla, svetlobe in teme, Boga in Satana. Dualizem torej sopostavlja dva temeljna, vendar nezdružljiva principa. V ožjem smislu razlaga in povzema tudi gnostične teogonične in kozmogonične mite o tem, da je zlo in človeško grešnost ustvaril hudič, večni nasprotnik Boga, ki mu pripisujejo tudi neformalno vlogo pri oblikovanju materialnega sveta. Nasprotje dualizma je monizem, razumljen kot filozofski način preseganja ideje o večnem boju med

dobrim in zlim v svetu, predvsem pa v naravi (biti) človeka. Pojem dualizem je v 18. stoletju uvedel nemški filozof Christian Wolff za razlikovanje duhovne in materialne substance, čeprav se dualistične ideje pojavljajo že v antiki (na primer pri Platonu, Avreliju Avguštinu in številnih drugih mislecih ter teologih).

Kdaj in kako se je dualizem pojavil v Bolgariji?

Medievalisti – zgodovinarji in literarni zgodovinarji – prodor in prisotnost dualizma v Bolgariji najpogosteje razlagajo kot posledico *pokristjanjevanja* leta 864, ki ga je izvedel knez Boris I. (vladal je med letoma 852 in 889). To je pravzaprav leto sprejetja bizantinske ortodoksne različice krščanstva kot uradne religije bolgarske države. Preden se je knez dokončno odločil za pravoslavlje, si je dopisoval s papežem Nikolajem I. glede možnosti, da bi izbral katolištvo, in mu po svojih odposlancih poslal seznam 115 vprašanj, na katera je prejel 105 strnjenih odgovorov. Vladar je upal, da mu bo papež poslal kardinala, ki bi bil posvečen v nadškofa (patriarha) bolgarske cerkve, vendar je vodja Vatikana predlog zavrnil. Nikolaj I. je med pogajanji umrl, za njegovega naslednika pa je bil izvoljen Hadrijan II., ki je Borisu I. priporočil škofo, izrazite nasprotnike politike bolgarskega kneza, zato jih je ta odslovil. Tako se je končal dialog z Rimom in Boris se je obrnil h Konstantinoplu. Po zapletenih diplomatskih potezah in pogajanjih leta 879 je grški patriarh Fotij priznal avtokefalnost Bolgarske pravoslavne cerkve, ki je odtlej lahko sama izvajala ustoličevanje svojih duhovnih voditeljev. Tako je bil za prvega bolgarskega patriarha izvoljen Jožef I., zvest pravoslavni politiki Borisa I. in pozneje njegovega sina Simeona I. (Velikega), v času katerega je Bolgarija doživela zlato dobo svoje kulture.

Medtem se je sedež oblasti iz stare prestolnice Pliske premaknil v Preslav. Pliska je bila namreč izrazito konservativna in tamkajšnja elita ni bila pripravljena sprejeti nove vere, saj je bila večina prebivalstva še vedno naklonjena poganstvu. Kmalu zatem je Boris I. sprejel učence Cirila in Metoda, ki jih je nemška duhovščina pregnala iz Moravske. V Preslavu je konec 9. in v začetku 10. stoletja nastala nova pisava (cirilica),¹ knez pa je odredil ustanovitev in začetek delovanja dveh književnih šol – preslavske, ki jo je vodil škof Konstantin,

1 Najzgodnejši znani pisni spomeniki v cirilici so napis na skalnem samostanu pri vasi Krepča v severozahodni Bolgariji iz leta 921 in dvojezični napis z grško in cirilično pisavo na keramični vazi iz Preslava iz leta 931 (v času vladavine carja Simeona I.).

ter ohridske, ki jo je vodil škof Kliment. Šoli sta bili med seboj povezani, s tem da je bil Ohrid predvsem književno središče, Preslav pa je bil poleg izobraževalnega tudi politični in verski center bolgarske države. V teh šolah, ki sta delovali kot nekakšni prvi slovanski univerzi, je nastajalo izvirno in prevodno slovstvo, ki predstavlja temelj srednjeveškega slovanskega razsvetljenstva in je primerljivo z najrazvitejšimi evropskimi kulturnimi središči tistega časa – Rimom in Bizancem.

Toda potem ko sta Boris I. in Simeon Veliki utrdila Prvo bolgarsko cesarstvo in ga pripeljala do političnega in kulturnega vrhunca, so se v času carja Petra, ki je na prestolu nasledil očeta Simeona in vladal kar 42 let (927–969), razmere postopoma spremenile. Prav to obdobje povezujemo z nastankom dualistične herezije, znane kot *bogomilstvo*. Po najbolj razširjenih tezah je razlog za njegovo priljubljenost v odporu proti nasilnemu uvajanju krščanstva. Zaradi nepokorščine in zavrnitve pokristjanjevanja so se leta 866 pliskovski bojarji uprli Borisu I., ki je upor zatrl z usmrтитvijo vseh 52 uporniških rodbin.² Tako je bil dobesedno obglavljen stari elitni sloj države, ki je hotel ostati poganski. Ta teza je prerasla v mit in jo je težko omajati, ne glede na to, ali govorimo o 52 rodbinah ali o 52 posameznikih (v obeh primerih je brez dvoma šlo za množični pokol). Nič manj prepričljivo pa ni stališče eksarha Stefana,³ da sta k odporu proti novi veri prispevala tako »vztrajanje pri poganstvu« kot tudi »pomanjkanje bolgarskih duhovnikov in učiteljev, ki bi lahko ljudstvo poučevali v bolgarskem jeziku in mu razlagali, kakšno zlo prinaša nova doktrina« (Ekzarh Stefan 2012: 58). Ta problem je ostal aktualen še stoletja, Bolgari pa so si tudi v času osmanske nadvlade prizadevali za samostojno cerkev brez grške duhovščine, v kateri bi bogoslužje potekalo v bolgarskem jeziku. Ta cilj so dosegli šele leta 1870. Eksarh Stefan pa je imel prav še v nečem, in sicer da je Boris I. »dobro razumel, kako pomembna je neodvisna cerkev v neodvisni državi, kakršna je bila Bolgarija že dolgo« (prav tam: 27), vendar sta način uvajanja pravoslavlja in pojav bogomilstva »privedla bolgarski narod do velike verske krize, ki je bila mešanica ostankov poganstva in popačenih resnic krščanstva – nekakšne dvojne vere v srednjem veku« (prav tam: 60).

V zgodovini srednjeveškega slovanskega pismenstva zavzema pisna dedščina bogomilstva, najmočnejšega neformalnega gibanja, ki se je v Bolgariji

2 Po drugih podatkih je bilo le 52 njihovih starešin (voditeljev).

3 Stefan I. (1878–1957) je bil visoki bolgarski duhovnik, eksarh (tj. namestnik patriarha, nadškof) Bolgarske pravoslavne cerkve od leta 1945 do 1948.

pojavi v 10. stoletju, posebno mesto. Njegove korenine lahko najdemo v dualistični filozofiji naukov, kot sta pavlikijanstvo in masalijanstvo,⁴ ki sta bila na bolgarskih tleh razširjena že prej, vendar se razvije kot samostojna, uradni cerkvi alternativna doktrina, ki sčasoma doseže veliko priljubljenost in pritegne številne privrženke, združene v samostojno bogomilsko skupnost. Konkretno podatke o gibanju najdemo v dveh izvirnih pisnih virih iz njegovega časa: v pismu konstantinopelskega patriarha Teofilakta iz leta 941, v katerem odgovarja na vprašanje carja Petra, katere ukrepe naj sprejme proti vse bolj razširjeni hereziji, in v znameniti polemični *Besedi* prezbiterja Kozme proti bogomilom, iz katere lahko rekonstruiramo večino elementov njihovega filozofskega in obrednega sistema.⁵ V poznejših obdobjih se bogomili omenjajo ne le v bolgarskih, temveč tudi v bizantinskih virih. Gibanje je dobilo ime po svojem ustanovitelju in voditelju – med drugim Kozma piše: »In tako se je v dobi pravovernega carja Petra pojavil pop Bogomil, ali bolje rečeno Bogu-ne-mil, ki je prvi začel širiti herezijo po bolgarskem ozemlju« (v Minčev 2025: 171).⁶

Drugače od načel, podedovanih iz predhodnih doktrin, sledi dualizem bogomilov lastni logiki. Njihov nauk zagovarja idejo prvotnosti načela dobrega, poosebljenega v Bogu, in drugotnosti načela zla, ki se mu upira in je na koncu obsojeno na propad. Osrednje prizadevanje herezije je osvoboditev človeka izpod hudičeve oblasti, kar zahteva določen način življenja in spoštovanje strogih pravil znotraj celovitega moralno-filozofskega sistema z lastnimi rituali, postulati in postopki. Posebej pomemben je *etos* bogomilov, ki zagovarjajo post, vzdržnost, ponižnost in krotkost. Zavračajo vojno in ubijanje (tudi živali, zato so vegetarijanci), ne sklepajo zakonske zveze ter odklanjajo vsakršno hierarhijo – od splošne delitve na bogate in revne do konkretnih družbenih funkcij v državni ali cerkveni upravi. Duhovnike razumejo kot nepotrebne

4 Pavlikijani (sledilci apostola Pavla) so podpirali idejo manihejcev o dveh načelih – dobrem in zlem, ki sta v nenehnem boju. Nevidni svet je načelo dobrega, materialni, vidni svet pa je načelo zla. Nasprotujejo cerkveni hierarhiji in obredom ter menijo, da za razlago evangelija duhovniki niso potrebni. Podobna stališča imajo masalijani. Po njihovem lahko zlo silo, vgrajeno v človeško dušo, katere plod je vidni svet, premagamo z molitvijo in asketskim življenjem, tako da človek postane »duhovno popoln«.

5 Delo je verjetno nastalo ob zboru proti bogomilom, ki ga je leta 1211 sklical car Boril (1207–1218), gre za najmočnejši ukrep proti gibanju, ki so ga izvedle uradne državne institucije in cerkev.

6 O ustanovitelju gibanja, imenovanem po njem, ni veliko znanega, kar je porodilo različne dvomljive teze o dejanskem obstoju osebnosti. Kljub temu pa Kozma personificira avtorja herezije s tem imenom.

posrednike med Svetim pismom in človekom, svetišča pa kot povsem odvečna. Od kanoničnih knjig sprejemajo le gnostični četrti evangelij po sv. Janezu in Razodetje, okoli katerih oblikujejo svoj kult, ki se postopoma organizira v tajno skupnost s tremi notranjimi stopnjami posvečenja – popolnih, vernikov in slušateljev; v zgodovinopisju pa to predstavlja prototip poznejših mističnih (masonskih) združb. Prehod med posameznimi stopnjami spremlja poseben obred, po katerem posvečeni pridobi dostop do določenega skrivnega znanja. To, kakor tudi izjemna slovstvena zapuščina, je zagotovo v nasprotju z razširjenim mnenjem, da so bili bogomili predvsem nepismeni kmetje in nižja duhovščina. Privržencev bogomilske doktrine je bilo veliko, kar je prisililo carja Petra, da poišče pomoč patriarha v Konstantinoplu, dejanski člani skupnosti pa niso bili naključni ljudje (mednje je verjetno sodil tudi najmlajši carjev brat, prvi izpričani mistik in jasnovidec v Bolgariji, znan kot Bojan Čarodej).

Politični pomen bogomilstva je bil v tem, da je širšim družbenim slojem ponudilo možnost združevanja okoli sprejemljive ideologije, ki je bila sicer podobna uradni, vendar hkrati drugačna, ter pokazalo potrebo po razmisleku in samostojni interpretaciji kanonične doktrine pravoslavnega krščanstva, ki ga je podpirala država. Sama bogomilska pridiga je vsebovala elemente upora in nepokorščine vsaki oblasti, ki neizogibno omejuje svobodo duhovne izbire. Kot poudarja eksarh Stefan: »Bogomilski nauk je bil usmerjen predvsem proti podrejanju razuma kakršnikoli oblasti. Kot protest proti verskemu in političnemu režimu ima bogomilska doktrina dve plati, eno družbeno in politično, drugo pa versko in cerkveno; zato ima svojo teogonijo, svojo kozmologijo, svojo dogmatiko in svojo etiko.« (Ekzarh Stefan 2012: 64) Gibanje je bili izjemno dolgoživo: njegovi privrženci so se obdržali vse do padca Bolgarije pod osmansko oblast (14. stoletje), nato pa so bili izgnani. Njihovo preseljevanje (in širjenje nauka), pospremljeno z vzponi in padci, se je pravzaprav začelo že konec 11. stoletja. Najprej so se pojavili v Srbiji, kjer jih kralj Stefan zatrl in uničil tudi njihove knjige, pozneje pa so našli zatočišče v Bosni, kjer je njihova vera prerasla v državno religijo. Tja so prenesli tudi glagolico kot skrivno pisavo za posvečene, kasneje pa je del njih in njihovih privržencev sprejel katolištvo, drugi del pa islam. Glagolski napisi so ohranjeni tudi na Slovenskem (v cerkvi v Hrastovljah, znani po freski Mrtvaški ples). Prve omembe njihove prisotnosti v Zahodni Evropi (Ilirija, Dalmacija, Italija, Nemčija, Flandrija, Anglija, južna Francija) segajo v konec 11. in začetek 12. stoletja, kjer jih poimenujejo z različnimi imeni: bugri ali

bulgri, babuni (v Bosni), katari (v Nemčiji), manihejci, pavlikijani, patareni (v Italiji), albižani (v Franciji).

Poleg družbenega in političnega pomena bogomilov, njihove filozofije in ritualnega sistema je posebej zanimiva tudi njihova književnost.⁷ Žal je do nas prišlo zelo malo njihovih izvirnih besedil, večinoma znanih v latinskih prepisih, med katerimi je najzanimivejša *Tajna knjiga bogomilov*, ki vsebuje opis ritualne prakse te heretične skupnosti. Pričujoča antologija se začneja s prevodom obeh ohranjenih različic – dunajske (iz 12. stoletja) in karkasanske (iz 14. stoletja). Kljub njuni podobnosti se med njima pojavljajo številne razlike, kar kaže na to, da sta bili prevedeni ali prepisani iz različnih prvotnih virov. Po besedah enega od najbolj poglobljenih raziskovalcev tega nauka, prof. Jordana Ivanova, je bila *Tajna knjiga* »iz Bolgarije prenesena v 12. stoletju, najprej v konkoreško dualistično skupnost, ki je bila veja bolgarske bogomilske cerkve. Concorezzo je mesto, ki leži približno 25 km severovzhodno od Milana in spada pod škofijo mesta Monza. Dokaz za bolgarski izvor *Tajne knjige* najdemo na koncu njenega karkasanskega rokopisa: »To je zablod polna skrivnost heretikov iz Concorezza, ki jo je iz Bolgarije prinesel njihov škof Nazarij (Hoc est secretum Hæreticorum de Concôrezio, portatum de Bulgaria Nazario, suo episcopo, plenum erroribus).« (Ivanov 1925: 66)

Knjiga, ki je pravzaprav kompilacija različnih priredb iz kanoničnih in nekaterih nekanoničnih besedil, skuša oblikovati privlačno in dostopno zgodbo o Jezusovi filozofiji in veri, podani kot razodetje skozi njegove lastne besede ljubljenu učenca Janezu med zadnjo večerjo, s čimer ga osvetli iz povsem drugačnega kota kot v biblijski pripovedi. Pri tem je bolj kot heretični profil zgodbe pomembna postopna predstavitev in utemeljitev povsem nepričakovanega, a zaokroženega kozmogoničnega in eksistencialnega sistema. Matrica je Sveto pismo in neznani avtor (ali avtorji) *Tajne knjige* skuša(jo) ohraniti žanrske okvire in diskurzivni model, ob tem pa v besedilo vnesti novo vsebino, ki obravnava znano temo, vendar bistveno odstopa od kanonične interpretacije. Ne gre nujno za herezijo, temveč za prve poskuse analitičnega, racionalnega mišljenja in iskanja vzročno-posledičnih povezav med resničnostjo

7 »Delali so z izjemno marljivostjo v literaturi in oboževali branje, še posebej apokrifno literaturo, ki je v resnici predstavljala njihovo notranje življenje, tiho vero v njihovo prihodnost. Vsaka skupnost je imela redno šolo. Vsi bogomili so morali znati brati, pisati in se učiti. To je okoliščina, ki je zelo prispevala k vplivu bogomilov na literaturo, a vedno v povsem apokrifni smeri.« (Ekzarh Stefan 2012: 73)

in izmišljeno pripovedjo. Svet ne nastane po vsemogočni Božji volji, temveč iz obstoječe materije, ki aktivira svoj potencial in »rojeva« oblike, zarodke in bitja, ki kmalu postanejo temelj nadaljnjega razvoja sveta. *Tajna knjiga*, ki je prišla do nas, je zasnovana kot nekakšen vprašalnik oziroma »intervju« Janeza s Kristusom.

Prav to variiranje med uradnimi in apokrifnimi (tajnimi) besedili je prispevalo k vitalnosti tedanje bolgarske literature. Bogomili so v obstoječo, zapovedano pravoslavno doktrino vstopali s svojim »posebnim« mnenjem in postali nezaželeni ter zaznamovani kot odpadniki, sovražniki in anarhisti. Krščanska ideja oziroma kult pri tem ostajata seveda neomajna, odpor pa je povzročil precedens, ki je omogočil razmislek, analitični pristop, dvom in nestrinjanje – neke vrste »predčasno« razsvetljenstvo.⁸ Kot poudarja eksarh Stefan, sklicujoč se na zahodne teologe: »je na začetku 11. stoletja bolgarska bogomilska cerkev vodila vse albižanske in katarske cerkve na Zahodu. Pošiljala je škofe ali apostole na zborovanja zahodnih cerkva. [...] Bolgarija je bila literarno križišče opozicije. Tu so bile bogomilske in apokrifne knjige napisane ali prevedene, nato pa razširjene po vseh slovanskih deželah. Dolgo časa je bila produkcijsko središče bogomilske literature. [...] Bogomilska revolucija vsebuje zametke in elemente, na podlagi katerih so kasneje delovali veliki reformatorji Zahodne Evrope.« (Ekzarh Stefan 2012: 75–76, 95)

Vendar pa bi močno zgrešili, če bi dualizem omejili zgolj na odnos Bog – hudič in na vprašanje, kdo prevlada v našem kozmogoničnem obstoju. Literatura namreč poudarja nekaj drugega oziroma se sprašuje, kje je dobro in ali se lahko uresniči ter zmaga tudi z ne povsem »legitimnimi« sredstvi. Prav njegovo iskanje in vzpostavljanje poraja protislovja, razprave, analize, ugovore, opozicije, celo aporije. Kajti v teoretičnem smislu sta dobro in ljubezen uveljavljeni in stalni kategoriji – prihajata od Boga, sta njegova »stvaritev« in imata jasne razsežnosti in koordinate. Ko pa se znajdeti v gravitacijskem polju tukajšnjega, konkretnega bivanja in sta podvržena praksi (»uzusu«), se neizogibno izpostavita grešnosti in nujno potrebujeta zaščito, bojevanje, apologijo. Z drugimi besedami: da bi se ljubezen uveljavila kot najvišja kategorija, skupaj

8 Druga bolgarska država pa je kot obliko uradne krščanske veroizpovedi sprejela hezihazem v osebi Teodosija Trnovskega (1300–1363) in patriarha Evtimija Trnovskega (1325–1402). V prvi polovici 20. stoletja izstopa figura Petra Danova – Učitelja (1864–1944), ustanovitelja Svetovne bele bratovščine – združenja za ezoterično krščanstvo in okultizem s privrženci po celem svetu.

z dobrim, usmiljenjem, človekoljubjem, plemenitostjo in drugimi pozitivnimi osebnostnimi vrlinami, mora premagati nasprotovanja in ovire konservativnega mnjenja, klišejev, zavisti, zlobe, omalovaževanja, zapostavljanja in prezira. Italijanski bolgarist in medievalist prof. Riccard Picchio ugotavlja: »...kdor bi danes želel določiti vlogo bolgarske civilizacije v srednjem veku, bi se mu lahko široka razširjenost bogomilstva zdela pomembnejši dejavnik kot sama uradna kultura, ki so jo izžarevali Preslav, Ohrid in Trnovo. Najpomembnejša pa je vzporednost teh dveh procesov kulturne kodifikacije. Lahko bi rekli, da gre za dve plati istega kovanca, torej za dve manifestaciji istega tipa kulture, ki sem ga v celoti opredelil kot paradigmatičnega. Tako glede jezika kot literarno-doktrinarnih prototipov, ki jih je ustvarila pravoslavna slovanska kultura, pa tudi glede bogomilske kulture srednjeveška Bolgarija ni zgolj posrednica, temveč ustvarja nove sheme in obrazce« (Picchio 1993: 157).

* * *

Antologija *Med hudičem in Bogom* poleg dunajskega in karkasonskega prepisa *Tajne knjige bogomilov* vključuje še devet zgodb šestih najznamenitejših bolgarskih pisateljev 20. stoletja, ki nadaljujejo tradicijo dualistične proze. Sledijo si po letnicah rojstva njihovih avtorjev, v besedilih pa se kažejo različni odtenki dualizma. Nekateri se tesneje držijo sloga bogomilskih izročil in legend, drugi pa se nagibajo k posebni smeri, ki se je pojavila v obdobju med svetovnima vojnama in je v literarni zgodovini poimenovana *diabolizem*, pri čemer vendarle ohranjajo arhetipske projekcije srednjeveške heretično-poganske dvojnosti, vendar reflektirane skozi filtre takrat aktualnega modernističnega svetovnega nazora. Šele v času najostrejšega totalitarizma v drugi polovici 20. stoletja je Emilijan Stanev »osvobodil« dualistični diskurz izpod vsiljenega utopičnega socialističnega realizma in omogočil njegov preboj v sterilni kanon. Vse izbrane pripovedi tematizirajo fenomen ikone, obdane z božanskim in (vsaj začasno) obsedene s satanskim.

Elin Pelin (1877–1949) je eden najvidnejših mojstrov kratke zgodbe v bolgarski literaturi. Z izvirnim slogom je ustvaril nepozabne, plastične podobe in fabule, v katerih osrednje mesto zavzema tudi pokrajina, povzdignjena na raven literarne osebe. Abstraktna podeželska tematika je prežeta s psihologizmom in duhovitostjo ter raziskuje eksistencialne probleme ljudi, ki živijo, kot

da je vsak dan praznik, in preživijo zahvaljujoč svojemu čutu za pravičnost in sposobnosti samoironije. V antologijo smo vključili dve zgodbi iz prozne zbirke *Pod samostansko trto* (1936), ki predstavlja vrhunec njegovega ustvarjanja: *Oči svetega Spiridona* in *Ogledalo svetega Krištofa*. Njegov odnos do religije in duhovščine je sprva ambivalenten, nato pa Božje sporočilo vse globlje prodira vanj. Na vprašanje, kaj ga je spodbudilo k pisanju te zbirke, v kateri nekoliko odstopa od svojega značilnega sloga, je odvrnil: »Vedno so me zanimala [...] življenja svetnikov. On (njegov stric duhovnik – op. L. D.) mi jih je dajal in jaz sem jih bral. In od tam sem dobil zamisel, da napišem *Pod samostansko trto* s SVOJIM razumevanjem svetnikov.« (Pelin 1978, 6: 263) Njegove zgodbe, ki močno spominjajo na prilike, so abstraktne in niso umeščene v določen zgodovinski čas ali prostor, razen splošne lokacije iz naslova zbirke – samostana. Pravzaprav gre za mistifikacijo: vse, kar beremo, pripoveduje skrivnostni oče Sisoj, iguman, pri katerem »avtor« preživi poletje in posluša njegovo pripovedovanje. Ko se junaki zgodb soočijo z zlom (sv. Krištof na hrbtu nosi samega hudiča!), sprva podležejo skušnjavam, strastem in nečimrnosti, kmalu pa jim uspe to »nevtralizirati« in preobrniti v svetlo perspektivo čistosti in Bogu všečnega vedenja. V tem smislu optimizem premaga negativne misli in medlost do življenja.

Sledita dve (za bolgarsko literaturo 20. stoletja kanonični) zgodbi izvrstnega pisatelja **Jordana Jovkova** (1880–1937), čigar dela ob psihološki in metaforični fabulaciji (metafizična videnja, prerokbe, delovanje usode, fatalistična srečanja, heroika, projicirana v razhajajoča se semiotično-simbolna polja, kjer protagonist projicira ničejansko platformo nadčloveka) vztrajno gravitirajo od fragmentarnih k monolitnim celotam. Najboljši primer za to je konceptualna zbirka *Staroplaninske legende* (1927), iz katere smo izbrali dve besedili.

Najzvestejša straža na formalni in vsebinski ravni razvije idejo *trojnosti*: potencialno so zastavljeni *trije* ljubezenski trikotniki, v središču katerih je ista ženska – Ranka; samostan, kjer služi Dragota, nosi ime Sveta *Trojica*; *trije* moški uvajajo *tri* samostojne pripovedne linije, ki se na koncu združijo v skupno žarišče; čisto na koncu pa Ranka ponovno ostane med dvema moškima, a tokrat sta to njena sinova. Najprej je predstavljen Dragota. Skozi njegov pogled in zavest poteka večji del dogajanja, in to v zapleteni fabulaciji – tako retrospektivno kot sočasno z dogajanjem. Je priča, subjektivni »razlagalec« in udeleženec. Pomemben del njegove karakterizacije je njegovo ime, ki izhaja

iz korena »drag«. Toda izkaže se, da je drag predvsem samemu sebi. Kosan je predstavljen kot Dragotin dvojnik in antipod hkrati. Skupna jima je prvinska naklonjenost do Ranke in to, da sta »samotarja«, ki pa sta izbrala različna modela izolacije: prvi živi v samostanu (torej zunaj sveta), drugi pa kot hajduk (torej zunaj zakona). Kritiki odnos med hadžijem Eminom in Ranko pogosto interpretirajo le v perspektivi nasilnež – žrtev, gospodar – sužnja, Turek – Bolgarka, kar pa je zavajajoče, saj logika dogajanja jasno pokaže, da hadži Emin postopoma postaja osrednji lik. Edini je vreden Rankine ljubezni in se do nje vedno vede kot do osebe. Začetne negativne konotacije (sultan, gospodar, druga vera) postopoma nadomesti celovit *estetski* vtis njegove osebnosti. Njegove geste izražajo voljo gospodarja, a tudi zaljubljenca. Po premagani preizkušnji se z Ranko dokončno združita. Izkaže se, da je Rankina najzvestejša straža ljubezen. V epilogu, ki se dogaja dvajset let kasneje, sinova ne varujeta matere, temveč ona, krvno povezana z njima, ne more in noče zapustiti njiju. (po Malinova-Dimitrova 2002: 9–10)

Zgodba *V času kuge* sodi v literarno tradicijo arhetipskega modela »gostija med kugo« (svatba – smrt), ki ga srečamo pri Giovanniju Boccacciu, Danielu Defoju in Aleksandru Puškinu, vendar tu dobi lastno upodobitev, utemeljeno na dialektiki dualizma. Zaključni prizor z Jezusovo desnico, dvignjeno za blagoslov nad trupli dveh zaljubljenih mrtvecev, ni nič manj pretresljiv kot ikone z izbodenimi očmi iz prejšnje zgodbe.

Nikolaj Rajnov (1889–1954) je bil pisatelj, slikar, teozof in mistik. Pisal je poezijo, prozo ter kulturnozgodovinske študije s področja likovne umetnosti, folklore in etnografije. V odzivih na njegovo prvo knjigo *Bogomilske legende*, objavljeno leta 1912 pod psevdonimom Anonim, je bil avtor označen kot »talent, kakršnega doslej še nismo imeli«, njegov prvenec pa kot »pomemben dogodek«. V bolgarščino je prevedel delo *Tako je govoril Zaratustra* Friedricha Nietzscheja. Leta 1919 se je odpravil na veliko popotovanje po Egiptu, Siriji, Palestini in Mali Aziji. Zaradi romana *Med puščavo in življenjem*, posvečenega življenju Jezusa Kristusa, je bil izobčen iz pravoslavne cerkve. V eseju *Dve besedi o sebi* Rajnov razkriva: »Veliko stiske in revščine sem izkusil, česar ne obžalujem: prav to me je spodbudilo, da sem začel oporo iskati v sebi in se nisem nikomur predal. Veliko sem hodil po naših krajih, po vsej Bolgariji, da bi se naučil jezika; sram me je bilo, da svojega jezika ne znam in da moram uporabljati tuje besede. Hodil sem tudi po Vzhodu [...]. Iskal sem sledi izgubljenih

duhovnih gibanj ...« V svojem predavanju Mistika in nevera, ki ga je junija 1919 imel v Vojaškem klubu v Sofiji na povabilo Teozofskega društva, pa je povedal: »Nevernik stremlji k rušenju, mistik pa k ustvarjanju. Religijo lahko opredelimo kot pot, po kateri človeška duša išče Boga. Mistika pa je steza, tisti bolj neposreden in strm vzpon, po katerem človek Boga najde. Mistik si prizadeva ustvarjati, ne rušiti. Verjame v plemenito, v dobro v človeku; v vsaki človeški pojavnosti išče dragoceno, pozitivno. Ni pomembno, ali sta atom ali energija nesmrtna. Pomembno je, da so snov, sila, življenje in zavest različna stanja božanske dejavnosti, različne manifestacije božanske narave, ki se nam razodeva v tej ali oni obliki: bodisi kot snov in sila, bodisi kot življenje, bodisi – nazadnje – kot zavest. Tako kot v marmorju obstaja ujet angel, ki ga skuša kipar obuditi, ko ga z dletom in kladivom osvobaja odvečnih plasti, tako tudi v človeku živi Bog, ki ga mora človek osvoboditi za zavestno življenje, tako da odstrani tisto, kar ga duši. Bogomili, ki predstavljajo najmočnejše mistično gibanje, rojeno v naši deželi, so bili 'Božji delavci'!« (Rajnov 1919)

Naslednja avtorja, Vladimir Poljanov in Svetoslav Minkov, sta predstavnika *diabolizma*, ki se je v bolgarski literaturi pojavil v obdobju med svetovnima vojnama kot sodobna, dotlej neznana modernistična smer, navdihnili pa sta jo srednjeveški dualizem in E. T. A. Hoffmann. Prežeta je z iracionalnim, fantastičnim in grotesknim kot posebno vizijo avtomatiziranega urbanega prostora. V istem umetniškem kontekstu secesijske estetike je svoja prva pripovedna dela ustvaril tudi zadnji avtor v tej antologiji – Emilijan Stanev.⁹

Vladimir Poljanov (1899–1988) je študiral medicino na Sofijski univerzi, v Gradcu in Münchnu (1919–1923) ter filozofijo na Dunaju (1922), v Varšavi pa je diplomiral iz režije (1939). Tam se je seznanil z različnimi tipi gledališča: ekspresionističnim, realističnim in naturalističnim. V obdobju 1941–1944 je bil ravnatelj Narodnega gledališča v Sofiji, v letih 1942–1945 pa Državne gledališke šole. Bil je tudi med ustanovitelji bolgarskega PEN-a in njegov sekretar (1926–1932). Visoko je cenil *Bogomilske legende* N. Rajnova. Njegovo zgodnje delo spada v kontekst diabolizma z močnim poudarkom na kriminalnem. Uporablja tehniko montaže v filmu in igralsko načelo. Poljanov je izrazito urbani

⁹ Zanimivo je, da je tudi poezija iz tega obdobja sledila istim literarnim trendom. Dva največja bolgarska pesnika tistega časa – Geo Milev in Atanas Dalčev – sta objavila zbirki z emblematičnimi naslovi: *Ikone spijo* (Milev 1922) in *Hudičevsko* (Dalčev 1927).

pisatelj, ki v vsakdanjiku išče izjemno in skrajno. V večini njegovih del je prisoten dvojnik, ki uteleša nenavadno in neulovljivo. Po eni strani je to refleks ekspresionizma, po drugi pa odraz socialne krize v dvajsetih letih 20. stoletja.

Zgodba *Črni dom* (1928) temelji na ideji o razcepljeni osebnosti. Glavni junak sreča človeka, ki mu je izrazito podoben. Njegovo zanimanje za drugega kmalu postane zelo intenzivno, v njem vidi nekaj maničnega, začne ga spremljati in povezovati z vse pogostejšimi primeri ponorelih žensk, ki se nenedoma pojavijo na mestnih ulicah – vse z nasilno izpuljenimi lasmi in očitno prestrašene. Skrivnost se razjasni na koncu: junak je duševno bolan in prav on je nasilnež, ki sadistično zlorablja svoje žrtve – dekleta iz provinc, ki iščejo stanovanje v prestolnici. Sledi razvoj nagnjenosti k zločinskim dejanjem z izraženimi shizofrenimi potezami. Bolezen se razvije v bolečo strast do žensk: erotomanijo, perverznost in fetišizem, osredotočen na lepe ženske lase. Pri-poved je dinamična, avtorjevi opisi bolezenskih stanj pa, zahvaljujoč njegovi medicinski izobrazbi, grozljivo verodostojni.

Svetoslav Minkov (1902–1966) je obiskoval vojaško šolo v Avstriji, Trgovsko-poslovno akademijo v Münchnu, na sofijski univerzi pa je študiral slavistiko. Je eden najbolj izobraženih bolgarskih pisateljev, dolgoletni novinar, urednik, prevajalec in bibliotekar. V obdobju 1942–1943 je bil član bolgarskega diplomatskega predstavništva v Tokiu. Svoje prvo delo *Newtonov binom* je objavil leta 1920. Prejel je mednarodno nagrado za mir Nexio.

Minkov je dosegel za pozno ekspresionistično poetiko značilno načelo depersonalizacije, ko človek izgubi podobo živega bitja in ga nadomesti naprava, robot, avtomat brez imena ali formalno poimenovanje, ki ga prikrajša za specifično fizionomijo. Po njegovi filozofiji do bistva stvari (med katerimi sta najpogostejše pojma lepota in smisel) ni mogoče nikoli priti, ker bistvo ne obstaja; substanca je od znotraj prazna, prazne pa so tudi eksistencialne vrednote. V tem smislu imajo groteskni učinki pri Minkovu izrazito socialno dimenzijo – ljudje so deformirani, ker so brez upora sprejeli pogoje civilizacije, postali so njen resignirani del, spremenili so se v stvari, v material, potreben za eksperiment neke precej grozeče in negotove realnosti, v kateri so zabrisane meje med visokim in nizkim, sakralnim in profanim, božanskim in hudičevskim.

Emilijan Stanev (1907–1979) je svoje prve tekste objavil leta 1931. Pisal je animalistične zgodbe, socialno prozo, zgodovinske romane in novele. Leta 1948

je izšlo eno njegovih najbolj znanih del – povest *Tat breskev*.¹⁰ V kasnejših delih se loteva filozofsko-mističnih tem. Stanev je eden redkih avtorjev iz obdobja totalitarizma v Bolgariji, ki si je že leta 1977 v anketi, ki jo je izvedel literarni zgodovinar prof. Ivan Sarandev, dovolil izraziti svoje stališče do zgodovine v kontekstu srednjeveškega dualizma. Citiram del njegovih razmišljanj: »Upiramo se Bizancu, vsemu, kar prinaša. Upiramo se bizantinskemu pravoslavlju z bogomilstvom preko tistih fevdalcev, ki so se odcepili od centralne oblasti in nato nastradali. To so pojavi, ki jih naši zgodovinarji še niso povsem obvladali. Rekel bi, da nam manjka filozofija zgodovine. [...] Poleg moralnega upora človek nosi tudi estetski upor. [...] Umetnik mora premagati hudiča, premagati negacijo. Tu je umetnost. [...] Umetnost je otrok ljubezni.« (Sarandev 1977: 56, 106, 125) In še ena izjava pisatelja, zapisana v dnevniku njegove žene Nadežde Staneve: »Želim pokazati tudi bogomilstvo z njegovo metafiziko. Naš narod je v tistem času bil še poganski in ni bil dozorel za krščansko idejo, ta mu je bila vsiljena. Zato bogomilstvo vsebuje veliko protislovij in raznolikosti, stare predstave o svetu in človeški duši, pomešane z novimi, manihejskimi. Bogomilstvo je razkrajalo srednjeveško državo, a tudi duha Bolgara.« (Vasilev 2008)

Zgodba *Lazar in Jezus* z natančno žanrsko oznako *apokrif* je nastala med januarjem in aprilom 1977 in je eno izmed zadnjih dokončanih Stanevovih del. V evangelijskem tekstu je Lazar priča skrivnosti, pri Stanevu pa postane orodje popolnega dvoma in nevere. Zaključni stavek se glasi: »To je zgodba od mrtvih vstalega Lazarja, o katerem evangelij molči.« Naslov zgodbe izpostavi dva glavna junaka, Lazarja in Jezusa, prezre pa tretjega, prav tako pomembnega – Judo. V zapletanju odnosa med Lazarjem in Judom se vzpostavi rivalstvo glede prave personifikacije zla. Po Stanevu je najzanimivejši in tudi najbolj tragičen lik Judo, saj izda svojega učitelja, da bi rešil njegovo delo. To gnostično razumevanje izdaje v veliki meri odraža filozofski duh dela. Na svoji zemeljski poti ima Jezus dva ljubljena učenca – Lazarja in Judo. Vesta tisto, česar drugi ne razumejo, ker sta posvečena v njegovo veliko skrivnost učenja. Zgodba se osredotoča na temo izdaje, obenem pa ji skozi moč dvoma uspe potrditi transcendentno moč vere. Vstajenje Lazarja je semantični in kompozicijski center. Stanev junaka namerno predstavi kot norca – to je značilno za večino ezoteričnih sistemov in verovanj. Lazar prizna, da se boji srečanja z Jezusom in tega, kar bi mu lahko storil. A njegov strah dodatno spodbuja vera, po kateri

10 Povest je bila prevedena v slovenščino v: *Antologija bolgarske književnosti II*, Ljubljana, Znanstvena založba 2009: 207–243.

se tisti, ki veruje v Kristusa, ne bo več bal smrti. In ko ta strah izgine, izgine tudi strah pred oblastjo. Vstajenja je deležno telo, ne duh. Zgodba ponuja drugo perspektivo, zrcalno obrnjeno zgodbo, ki sicer potrdi kanonično, hkrati pa pokaže svojo apokrifnost (po Vasilev 2008).

* * *

Antologija bolgarske dualistične proze je nastala kot prevajalski projekt lektorata za bolgarski jezik, literaturo in kulturo na Oddelku za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani že v študijskem letu 2017/18, vendar je bila njena izdaja omogočena šele zdaj. Iskreno se zahvaljujem svojim nekdanjim študentom Maji Kovač, Magdaleni Cvetkovi, Petri Meterc, Mateju Tratniku in Juretu Gendeju, ki so izbrana besedila prevedli, in prof. dr. Namiti Subiotto, ki je prevode uredila in prevedla še spremno besedo.

Zaključujem s pronicljivo pesmijo velikega bolgarskega pesnika Binja Ivanova (1939–1998):

Pesem bogomilov

Pljuvamo na vaše svete spise,
na obrede vaše pred oltarji,
na ikone in cerkvene prapore,
na vaša žezla
in vaš prestol.

Pljuvamo na zlate obložene mize,
na jezike vaše, ki hvalnice pojo,
na grbe
in vaš denar.

Le tebi, Bog ubogi, slava.

Tebi, ki si bled in samcat,
brez mesta svojega na zemlji.
Tebi, ki nisi slišan niti uzrt,
tam, kjer svetloba se začenja.

Tebi slava. Grmade grabijo
in mi gorimo po poteh temačnih.

Kdor je uzrl, že ve:
s tem ognjem tudi noč bo osvetljena.

Prevedla Namita Subiotto

Literatura

- DIMITROV, Ljudmil (ur.), 2009: *Antologija bolgarske književnosti II*. Ljubljana: Znanstvena založba.
- VASILEV, Sava, 2008: Evangelie ot Lazar. (Raskazăt »Lazar i Isus« od Emilian Stanev. [Василев 2008: Василев, Сава. Евангелие от Лазар. (Разказът „Лазар и Исус“ от Емилиян Станев).] <https://liternet.bg/publish/savasilev/evangelie.htm>
- EKZARH STEFAN, 2012: *Bogomilite i prezviter Kozma*. Sofija: Iztok-Zapad. [Екзарх Стефан 2012: Екзарх Стефан. Богомилите и презвитер Козма. София, „Изток-Запад“.]
- IVANOV, Jordan, 1925: *Bogomilski legendi*. I. izd. Sofija. [Иванов 1925: Иванов, Йордан. Богомилски книги и легенди. I изд. София.]
- KUTZLI, Rudolf, 2023: *Po sledite na bogomilite. Izkustvo, nahodki, simboli*. Sofija: Zamoniya. [Куцли 2023: Куцли, Рудолф. По следите на богомилите. Изкуство, находки, символи. София. „Замония“. Превод Светослав Коев.]
- MALINOVA-DIMITROVA, Ljudmila, 2002: »Naj-vjarnata straža«. V: *Literaturen forum*, št. 23 (507), 11. 6.–17. 6., 9–10. [Малинова-Димитрова 2002: Малинова-Димитрова, Людмила. „Най-вярната стража“. В: *Литературен форум*, бр. 23 (507), 11.06.–17.06.: 9–10.]
- MINČEV, Georgi, 2025: *Kozma Prezviter i negovoto »Slovo sreštu ereticite«*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo Sv. Kliment Ohridski. [Минчев 2025: Минчев, Георги. Козма Презвитер и неговото „Слово срещу еретиците“. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.]
- NIKOLOVA, Vidka, 2005: *Bogomilstvoto. Predobrazi i idei. Bălgarskoto novozavetno mislene*. Sofija: M-8-M. [Николова 2005: Николова, Видка. Богомилството. Предобрази и идеи. Българското новозаветно мислене. София. „М-8-М“.]
- PELIN, Elin, 1978: *Săčinenija*. Tom 6. Sofija. [Пелин 1978: Пелин, Елин. Съчинения. Том 6. София.]
- PICCHIÒ, Riccardo, 1993: *Pravoslavnoto slavjanstvo i starob'lgarskata kulturna tradicija*. Sofija: Universitetsko izdatelstvi Sv. Kliment Ohridski. [Пикио 1993:

Пикио, Рикардо. Православното славянство и старобългарската културна традиция. Превод Алда-Джамбелука Коссова. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.]

RAJNOV, Nikolaj, 1919: Mistika i bezverie. (Predavanje v Vojaškem klubu v Sofiji na vabilo Teozofskega društva, junija 1919). [Райнов 1919: Райнов, Николай. Мистика и безверие. (Лекция, изнесена във Военния клуб в София, по покана на Теософското общество, юни 1919.)] <http://www.palitrabg.net/7m.htm>

SARANDEV, Ivan, 1977: Emilijan Stanev. Literaturni anketi. Sofija: BAN. [Сарандев 1977: Сарандев, Иван. Емилиян Станев. Литературни анкети. София, БАН.]

TAJNA KNJIGA BOGOMILOV (XI. STOLETJE)

DUNAJSKI ROKOPIS (XII. STOLETJE)

Codex Vindobonensis

Ioannis et Apostoli et Evangelistae Interrogatio in coena sancta regni colorum de ordinatione mundi et de Principe et de Adam.

Zaslišanje apostola Janeza Evangelista pri sveti večerji nebeškega kraljestva o vladavini sveta, o Vsemogočnem in o Adamu.

V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha, amen. Zaslišanje apostola Janeza Evangelista na zadnji večerji nebeškega Kralja o vladavini tega sveta, o Vsemogočnem in o Adamu.

1. Jaz, Janez, mučenec in da bi bil deležen Božjega kraljestva, sem se pri zadnji večerji naslonil na prsi Jezusa Kristusa, Gospoda našega, in rekel: »Gospod, kdo te bo izdal?« In Gospod mi je rekel: »Kateri bo pomočil roko v skledo, v tega bo vstopil Satan in ta me bo izdal.«
2. In rekel sem: »Gospod, preden je Satan padel, v kakšni slavi je sedel pri Očetu?« In rekel je: »Bil je med nebeškimi silami in pri prestolu nevidnega Očeta ter vladar vsega. In jaz sem sedel pri svojem Očetu. In on je vladal nebeškim silam in tistim, ki so sledili Očetu, in se je spustil iz nebes celo v pekel in se povzpел prav do prestola Boga, nevidnega Očeta. Užival je slavo, ki se je raztezala nad vsemi nebese, in zamislil in zaželel si je postaviti svoj prestol nad oblaki in biti podoben Vsevišnjemu. In ko se je podal v zrak, je našel angela, ki je bil nad zrakom, in mu rekel: »Odpri mi vrata nebes,« in ta mu jih je odprl. In ko se je spustil naprej, je našel

angela, ki je vladal nad vodami, in mu je rekel: »Odpri mi vrata vodá,« in ta mu jih je odprl. Ko se je ponovno spustil, je našel vso zemljo prekrito z vodo, in ko se je potopil vanjo, je našel dve ribi,¹ zleknjeni nad vodami in zvezani. Po ukazu nevidnega Očeta sta podpirali vso zemljo. In ko se je spustil še nižje, je našel obilne oblake, ki so držali vodno maso morja, in spustil se je in našel svoj pekel, to je ognjeno geheno.² Tedaj ni hotel nižje zaradi plamenečega ognja, ki je gorel. Tedaj se je Satan vrnil poln zlobe in se povzpел k angelu, ki je bil nad zrakom, in k tistemu, ki je bil nad vodami, in jima rekel: »Vse je moje. Če mi bosta poslušna, bom postavil svoj prestol nad vrhove oblakov in bom kakor Vsevišnji in bom vzdignil vode nad ta nebesni svod in zbral preostale vode v prostrana morja, nakar ne bo več vode na obličju Zemlje in bom kraljeval skupaj z vama na veke vekov.« In ko je to rekel angeloma, se je povzpел v ona nebesa, celo do tretjih nebes, zapeljal je angela nevidnega Očeta rekoč vsakemu: »Koliko dolguješ svojemu Gospodu?« In prvi je odgovoril: »Sto vrčev olja.« In mu je rekel: »Vzemi papir, sedi in napiši: petdeset.« Nato je rekel drugemu: »In koliko ti dolguješ svojemu Gospodu?« Rekel je: »Sto meric pšenice.« In mu je rekel: »Vzemi svoj papir, sedi in hitro zapiši: osemdeset.« Ko je to rekel, je šel v druga nebesa in se povzpел celo do četrth nebes, grajajoč angele nevidnega Očeta.

3. In z Očetovega prestola se je zaslišal glas, ki je govoril: »Kaj delaš, ti, ki si zavržen, ti, ki zavajaš angele Očeta? Ti, stvarnik greha, hitro stori, kar si se namenil.« Tedaj je Oče ukazal svojim angelom: »Odvzemite oblačila, prestole in vence vsem angelom, ki so se mu pokorili,« in angeli so vzeli oblačila, prestole in vence vsem angelom, ki so bili njemu pokorni. In spet sem jaz, Janez, vprašal Gospoda in rekel: »Kje je prebival Satan, ko je padel?« In odgovoril mi je in rekel: »Moj Oče je zapovedal in zaradi svoje ošabnosti se je preobrazil in mu je bila odvzeta luč njegove slave in njegov obraz je bil kakor od ognja³ obžgan in ves njegov obraz⁴ je bil podoben

1 Res gre za ribi in ne kaj drugega, toda označujeta evangelij in postavo, ki podpirata cerkev, kakor ribi podpirata Zemljo – cerkev stoji na sedmih stebrih, to je sedmih zakramentih.

2 Enako kot dolina Josafat oz. osephuatto – pekel in tartar, rojstvo ognja, vendar sta drugače poimenovana v različnih jezikih, to ni duh niti živo bitje, temveč pokrajina kot Bosna, Lombardija, Toskana.

3 Ko Bog stori kakšno slabo dejanje, se barva njegovega obraza spremeni.

4 Njegov obraz se spreminja kot človeški, ki je izgubil svetlost, ki jo je imel, in je postal temen zaradi zla, na katerega je pomislil.

človeškemu in imel je sedem repov,⁵ ki so privabljali tretjino Božjih angelov, in bil je vržen z Božjega prestola in nebeškega kraljestva. In ko je Satan prišel z nebes na obličje Zemlje, ni mogel uživati počitka niti tisti, ki so bili z njim, in je molil k Očetu in rekel: »Grešil sem, bodi potrpežljiv z menoj, vse ti bom povrnil.« Oče se ga je usmilil in mu dal počitek, da bi lahko delal, kar želi, vse do sedmega dne.

4. In potem je sedel na zemljo in ukazal angelu, ki je bil nad zrakom, in tistemu, ki je bil nad vodami, in dvignila sta dva dela vodá v zrak in iz tretjega dela sta ustvarila petdeset morij in vode so bile razdeljene po ukazu nevidnega Očeta. In spet je ukazal angelu, ki je bil nad vodami: »Stopi nad ribi,« in dvignil je tretjino vode nad glavo in pokazalo se je kopno. Nato je vzel venec angela, ki je bil nad zrakom, in iz ene polovice ustvaril svoj prestol, iz druge polovice pa sončno svetlobo. In ko je vzel krono angela, ki je bil nad vodami, je iz ene polovice ustvaril lunino svetlobo in iz druge polovice dnevno svetlobo. Iz kamnov je ustvaril ogenj, iz ognja pa vso nebeško vojsko in zvezde in iz njih je ustvaril duhovne angele, svoje služabnike, po podobi Vsevišnjega vladarja. Prav tako je ustvaril grom, dež, točo in sneg ter poslal svoje angele služabnike nadnje. In Zemlji je ukazal, naj obrodi vse, živali, drevesa in bilke. In morju je ukazal, naj obrodi ribe in ptice nebeške.⁶
5. In namenil se je ustvariti človeka, ki bi mu služil, in vzel je glino iz zemlje in ustvaril človeka po svoji podobi. In ukazal je angelu drugih nebes, naj vstopi v telo iz gline, in od njega je vzel in naredil drugo telo v podobi ženske in ukazal angelu prvih nebes, naj vstopi vanj. Angela sta veliko jokala, ko sta na sebi videla smrtno podobo v drugačni obliki. In ukazal jima je, naj v svojih glinenih telesih opravljata meseno početje, in nista vedela, da je njuno početje grešno. In začetnik greha ju je tako zapeljal: zasadi je raj⁷ in vanj spustil človeka ter jima zapovedal, naj ne jesta z njega.

5 Sedem repov pomeni sedem grehov ali razvad, s katerimi je dotlej zapeljeval ljudi: laž, prešuštvo, pohlep, kraja, bogokletje, zavist, neslogo.

6 Ptice, ribe in živali nimajo duše niti nimajo človeške duše, ampak ptice in ribe dobivajo to, kar imajo, iz vode in zraka, živali pa iz zemlje in zraka.

7 »Zasadil je raj«, to je sadovnjak z dvajsetimi orehi, jablanami, hruškami, kutinami in drugim sadjem, nato pa je vse ogradil z rajskim ognjem. Vanj je postavil Adama in Evo. In raj ostaja do danes, da bi zapeljeval ljudi, ki verjamejo, da je dober kraj, v resnici pa je slab. Smrt tam ni bila prepovedana, toda hudič je na skrivaj poslal svojo skušnjava, da bi ju premamil. Kljub temu bi bil rešen smrti, če ne bi jedel, toda hudič je vse to storil, da bi zapeljeval ljudi.

Hudič je vstopil v raj in sredi raja zasadil trs in iz svoje sline ustvaril kačo in ji ukazal, naj ostane skrita v trsu. In tako je hudič prikrival zvijačnost svojih prevar, da ne bi videli njegove goljufige. In stopil je k njima in jima rekel: »Jejta od vsega sadja, ki je v raju, le od sadu krivice ne jejta.« Tedaj je bil hudobni angel, ko je vstopil v hudobno kačo, zapeljal angela, ki je bil v podobi ženske. Nato je na njegovo glavo zlil grešno poželenje, Evi-no poželenje pa je bilo kakor goreča peč. In hudič je takoj prišel iz trsa⁸ v podobi kače in s kačjim repom potešil svoje poželenje z Evo. Zato se ljudje ne imenujejo Božji otroci, temveč otroci hudiča in otroci kače, ker izpolnjujejo hudičeve želje svojega Očeta do konca sveta. Tedaj je hudič zlil svoje poželenje na glavo angela, ki je bil v Adamu, in nato sta bila oba prevzeta od nebrzdanega poželenja, da bi rojevala otroke hudiča in kače vse do konca sveta.«

6. In nato sem jaz, Janez, vprašal Gospoda in rekel: »Zakaj ljudje pravijo, da je Bog ustvaril Adama in Evo in ju postavil v raj, da bi izpolnjevala njegove zapovedi, in sta sama, ker sta prekršila postavo svojega Očeta, obsojena na smrt?« In Gospod mi je rekel: »Poslušaj, predragi Janez, neumni ljudje tako pravijo, da je moj Oče zaradi izdaje ustvaril telesa iz zemlje, iz Svetega Duha pa naredil vse nebeške sile, a izkazalo se je, da imajo ljudje zaradi lastne krivde telesa iz zemlje in so obsojeni na smrt.« In potem sem jaz, Janez, vprašal Gospoda in rekel: »Gospod, kako se človeška duša, ki je duh, nahaja v mesenem telesu?« In Gospod mi je rekel: »Padli nebeški duhovi vstopijo v ženska telesa iz zemlje in iz mesenega poželenja prevzamejo meso in rodi se duh iz duha in meso iz mesa in tako Satanovo kraljestvo prihaja na ta svet.«
7. In vprašal sem Gospoda in rekel: »Kako dolgo bo človeštvu na tem svetu vladal Satan?« In Gospod mi je rekel: »Moj Oče mu je dovolil vladati sedem dni, kar je sedem vekov.« In spet sem jaz, Janez, vprašal Gospoda in rekel: »Kakšen bo to vek?« In rekel mi je: »Ker je hudič padel z Očetovega prestola in si zaželel lastne slave, je sedel nad oblake in poslal svoje služabnike – goreče ognje – ljudem od Adama celo do služabnika Enoha. Poklical ga je za svojega služabnika in ga sprejel na nebesni svod, mu pokazal njegovo božanskost in ukazal, naj mu dajo pero in črnilo.

8 Kača ni bila prava kača, pač pa podobna človeku, kajti pretvarjala se je, da čeden mladenič in po satanovem ukazuje vstopila v raj in zapeljala žensko in z repom občevala z njo, kajti hudič je med spanjem zlezal iz svoje kože, iz katere je bila nato ustvarjena kača.

Sedel je in napisal šestinsedemdeset knjig ter [hudič] mu ukazal, naj jih odnese na Zemljo. Enoh pa je vzel knjige in jih izročil svojim sinovom ter jih naučil, kako in kje opravljati bogoslužje, in oni so to storili in skrili nebeško kraljestvo pred ljudmi. In rekel jim je: 'Glejte, jaz sem Bog in ni drugega Boga razen mene.' Zato me je Oče poslal na ta svet, da bi ljudem razodel svoje ime in da bi spoznali njega in hudobnega hudiča. Ko pa je Satan izvedel, da se spuščam na ta svet, je poslal svojega angela in [on je] prejel tri drevesa ter jih izročil preroku Mojzesu, da bi ga razpel na križ. Ta drevesa⁹ so ohranjena do dandanes. In sam je razodel svojo božanskost in mu zapovedal, naj poveljuje Izraelovim sinovom, in tako jih je po kopnem vodil čez morje.

8. Ko me je Oče hotel poslati na ta svet, je pred menoj po Svetem Duhu poslal svojega angela, da bi [me] sprejel. Ime mu je bilo Marija, moja mati, in jaz sem, ko sem prispel dol, vstopil in izstopil skozi njegovo uho. In Satan, vladar tega sveta, je vedel, da sem prišel iskat in rešit, kar je izgubljenega, in poslal svojega angela Elija, preroka, ki je krščeval v vodi in čigar ime je bilo Janez Krstnik. Elija pa je vprašal vladarja tega sveta, po čem ga bo spoznal, in sam mu je rekel: 'Na kogar boste videli Svetega Duha spustiti se v obliki goloba in ostati na njem, to je tisti, ki krščuje v Svetem Duhu in ognju.' Zato je tako rekel Janez, ker ga ni poznal, tisti pa, ki me je poslal krščevat v vodi, mu je rekel: 'Janez je priča, jaz krščujem v vodi za kesanje, on pa krščuje v Svetem Duhu za odpuščanje grehov. On je tisti, ki nas more bodisi pogubiti bodisi rešiti.'«
9. In spet sem jaz, Janez, vprašal Gospoda: »Ali lahko človek prejme odrešitev z Janezovim krstom?« »Brez mojega krsta, s katerim krščujem za odpuščanje grehov, pravim le, da nihče ne more prejeti odrešitve Boga, od katere sem jaz, kruh življenja, ki prihaja iz sedmih nebes, kajti kdor je od mojega mesa in pije od moje krvi, se bo imenoval Božji Sin.« In vprašal sem Gospoda: »Kaj pomeni 'tvoje meso' in kaj pomeni 'tvoja kri'?« In Gospod mi je rekel: »Preden je hudič padel skupaj z vso Očetovo angel-sko vojsko, so Očetovi angeli hvalili in slavili mojega Očeta in izrekli to

9 To so bila tudi drevesa, s katerimi je Mojzes razdelil morje, ko so Izraelovi sinovi prišli k grenki vodi, zaradi katere so tisti, ki so jo okusili, umrli. Tedaj je bil angel, ki je rekel Mojzesu: »Vzemi drevesa in jih zveži skupaj in jih posadi blizu vode, rekoč: Ta drevesa bodo odrešitev sveta, zaščita sveta in odpuščanje grehov sveta ... se bo pokazalo v tistem, ki ..., kajti od Device Marije, kar pomeni vero v Sveto Trojico. Vsak, ki veruje v skrivnost Svete Trojice, bo rešen, kakor bodo rešeni ljudje, ki pijejo od te vode, po tej zasaditvi.«

molitev: »Oče naš, ki si v nebesih.«¹⁰ Tako se je ta molitev povzpela pred Očetov prestol. Toda angeli, potem ko so padli, niso mogli več hvaliti in slaviti Gospoda v tej molitvi.« In spet sem vprašal Gospoda: »Kako je ves svet prejel Janezov krst, Tvojega pa ne prejmejo vsi?« Gospod mi je odgovoril: »Ker so njihova dela hudobna in ne pridejo na dan. Janezovi učenci se ženijo in se bodo ženili, moji učenci pa se ne ženijo in se ne bodo ženili, marveč so kakor Božji angeli v nebesih v nebeškem kraljestvu.« In rekel sem: »Če je greh [družiti se] z ženskami, ni koristi od sklepanja zakona.« In Gospod je rekel: »Teh besed ne marajo vsi, razen tisti, katerim je dano. Zato obstajajo evnuhi, ki so se taki rodili iz materinega telesa; in obstajajo evnuhi, ki so jih [take] naredili ljudje; in obstajajo evnuhi, ki so se sami naredili za evnuhe zaradi nebeškega kraljestva.«

10. In potem sem vprašal Gospoda o sodnem dnevu: »Kaj bo znamenje tvojega prihoda?« In Gospod je odgovoril in rekel: »Ko bo število pravičnih dopolnilo število padlih vencev, tedaj bo Satan osvobojen iz svojega zapora in napolnjen z veliko jezo bo začel vojno s pravičnimi in pravični bodo vpili k svojemu Gospodu Bogu. In Gospod Bog bo takoj ukazal nadangelu, naj zatrobi. In glas nadangela se bo oglasil iz nebes in se bo slišal vse do brezna. In tedaj bo sonce¹¹ potemnelo, luna ne bo dajala svoje svetlobe, zvezde bodo padale z neba in štirje veliki vetrovi¹² se bodo iztrgali iz svojih temeljev in zemlja in morje in gore in hribi se bodo hkrati zatresli. Tedaj se bo razodelo znamenje Sina in vsi rodovi zemlje bodo žalovali in takoj se bo zatreslo nebo in potemnelo in sonce bo sijalo do devete ure. Tedaj se bo razodel Sin človekov v svoji slavi in vsi svetniki in angeli z njim in prestoli bodo postavljeni nad oblaki in sedel bo na prestol svoje slave skupaj z dvanajstimi prestoli svoje slave. In knjige se bodo razprle in sodil bo vsem rodovom zemlje, tedaj se bo oznanjala vera. Tedaj bo Sin človekov poslal svoje angele in zbrali bodo njegove izvoljene z nebeških višav do njihovih koncev in prišli bodo k meni z vsem svojim v zraku, nad oblaki.

10 Angeli so peli to molitev, vendar niso izgovarjali »Oče naš«, ker bi sami imeli grehe: Oče, ki je predvidel naše prihodnje prestopke, ki bi jih izrekli s to molitvijo, se je odločil, da jo bomo izgovarjali na ta način.

11 Sonce, to je vladar in njegov prestol; luna, to je Mojzesova postava; zvezde – duhovi njegovih služabnikov, kajti apostoli ne bodo imeli prostora ... za kraljevanje, temveč bo vladal Kristus, Sin Božji, ki je sedmo sonce.

12 7Štirje vetrovi so kralji, ki bodo preganjali cerkev, ki bo takrat obstajala, in bodo druge v vojni ubijali brez usmiljenja.

Tedaj bo Sin Božji poslal zle demone in jih v jezi izgnal ... da bomo jedli in pili in sprejeli tudi za tiste, ki so tukaj, in videli, kakšna krepost je v njih, in takoj [bodo prišli] vsi rodovi pred strašno sodbo. In razprli se bosta obe knjigi in pozdravili vse narode s svojo pridigo in hvalili bosta pravične zaradi njihove potrpežljivosti in zaradi njihovih dobrih del. Nedosegljiva čast in slava bo namenjena tistim, ki častijo angelsko življenje, tisti pa, ki so pokorni nepravici, bodo prejeli jezo, bes, muko in togoto. In Sin človekov bo ločil svoje pravične od grešnikov in jim rekel: »Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta, prejmite v posest kraljestvo, ki vam je pripravljeno že od začetka sveta.« In tedaj bo rekel grešnikom: »Proč izpred mene, prekleti, v večni ogenj, ki je pripravljen hudiču in njegovim angelom.« In ostali bodo priča končni ločitvi in grešniki bodo izgnani v pekel. In z voljo Očeta bodo nekoč nezvesti duhovi prišli iz teme in slišali moj glas in bo ena čreda in en pastir. In takrat bosta z Očetovo voljo iz zemeljskega brezna prišla temna senca in ognjena gehena in vsa notranjost zemlje bo zgorela do nebesnega svoda in nastal bo ogenj ...«

Prevedla Maja Kovač

KARKASONSKI ROKOPIS (XIV. STOLETJE)

1. Jaz, Janez, vaš brat in sotrp in v bolečini in kraljestvu sem se naslonil na Jezusove prsi in mu dejal: »Gospod, kdo je tisti, ki te bo izdal?« On pa mi je odgovoril in rekel: »Eden od dvanajstih je, ki pomaka z Menoj v skledo. In takrat, ob grižljaju je Satan vstopil vanj (v Judo) in on (Juda) že stremi k temu, da me izda.«
2. Jaz pa sem rekel: »Gospod, s kakšnim imenom se je predstavljal pred tvojim Očetom, preden je padel pod Satanovo oblast?« Odvrnil je: »Njegovo ime je bilo slavno in poveljeval je nebesnim silam. Kar se mene tiče, sem sedel ob svojem Očetu. On (Satan) je bil vladar tistih, ki oponašajo in njegova sila je segala od nebes do pekla, od koder se je dvigala vse do prestola Nevidnega Očeta. In opazoval je njega, ki poveljuje nebesom in si zamislil dvigniti svoj prestol v oblake, saj je želel biti podoben Vsevidnemu. Spustil se je v zrak in rekel angelu, poveljniku zraka: 'Odpri mi vrata zraka.' In angel mu je odprl vrata zraka. Nadaljeval je svojo pot navzdol in naletel na angela, ki je poveljeval vodi in mu rekel: 'Odpri mi vrata vode,' in angel jih je pred njim odprl. Nadaljeval je svojo pot in se znašel pred obličjem zemlje, zalitim z vodo. Ko je došel pod zemljo, je uzrl dve ribi, razpeti nad vodami – vpreženi kakor govedo, zvezano v jarem za delo. In po ukazu Nevidnega Očeta sta morali orati celotno zemljo od sončnega zahoda do njegovega vzhoda. Spustil se je še niže in se znašel pred oblaki, ki so lebdeli nad morskimi valovi in jih zadrževali. Ko pa se je spustil še niže, je prišel do peklenškega ognja, začetka pekla. Niže se zaradi plamena bujnega ognja

ni mogel spustiti. Tedaj se je Satan umaknil in napolnil (svoje srce) z zlimi namerami. Obrnil se je na angela zraka in tistega, ki poveljuje vodam, in jima dejal: 'Vse to pripada meni. Dobro me poslušajta, nad oblaki si bom postavil prestol in postal podoben Vsevidnemu. S tega zgornjega prostora bom ločil vode in zbral vse ozemlje, ki ga obsega morje. Če bom to storil, na obličju zemlje ne bo več vode in kraljeval bom z vami na veke vekov.' Angel (Satan) se je, medtem ko je govoril te besede, dvignil k ostalim angelom na petem nebu in vsakemu od njih dejal tako: 'Koliko si dolžan svojemu gospodarju?' 'Sto mer žita,' mu je odvrnil eden od njih. 'Vzemi pero, črnilo in piši: štirideset.' Drugim pa je dejal: 'Pa ti, koliko dolguješ svojemu Gospodu?' 'Sedem veder olja,' mu je bilo odgovorjeno. 'Sedi,' mu je rekel Satan, 'in napiši pet.' Dvignil se je na vsako nebo posebej in s podobnimi besedami zapeljeval angele Nevidnega Očeta vse do petega neba.

3. A z Očetovega prestola se je zaslišal glas, ki je dejal: 'Kaj počneš ti, ki zanikaš svojega Očeta in zapeljuješ angele? Povzročitelj greha, hitro naredi to, kar počneš!' In tedaj je Oče ukazal svojim angelom: 'Snemite jim obleke!' In angeli so vzeli oblačila, prestole in vence vsem angelom, ki so bili poslušali Satana.«

In Gospoda sem vprašal še: »Kje je Satan, potem ko je padel, našel novo prebivališče?« On pa mi je odvrnil: »Moj Oče ga je zaradi njegovega napuha preobrazil: odvil mu je svetniški sij, njegov obraz pa je postal kot razbeljeno železo in izredno podoben človeškemu. Ko je bil vržen z Božjega prestola in nebeškega kraljestva, je z repom za seboj zvelkel tretjino Božjih angelov. Spustil se je vse do tega nebesnega svoda tu, pa vseeno ni našel mesta, kjer bi si lahko on in njegovi spremljevalci spočili. Pa je poklical Očeta in dejal: 'Bodi potrpežljiv z menoj in vse ti bom poplačal!' In Oče se ga je usmilil. Pustil jih je, njega in njegove spremljevalce, da si oddahnejo in (jim dovolil), da do sedmega dne počnejo, kar jih je volja.

4. Tako se je nastanil nad nebesnim svodom in dal povelje angelu, poveljniku zraka, in angelu, poveljniku voda. Dve tretjini vode sta od spodaj dvignila v zrak, iz tretje pa sta ustvarila morje, ki je postalo gospodar voda. Po zapovedi Očeta je ukazal angelu voda, naj stoji nad dvema ribama. In dvignila sta zemljo od spodaj navzgor in pojavila se je suša. Angelu, poveljniku voda, je vzel venec in ustvaril lunino svetlobo na eni strani in svetlobo zvezd na drugi, iz dragocenih kamnov na vencih pa je ustvaril zvezdne straže. Svoje angele je nato vzel za pomočnike, ki skrbijo za red

(nebesno hierarhijo), ki ga je ustvaril Vsevidni. In po zapovedi Nevidnega Očeta je ustvaril grom, dež, točo in sneg, za svoje namestnike je postavil angele. Zemlji je zapovedal, naj da življenje vsem vrstam velike živine, vsemogočnim plazilcem, drevesom in travam. Morju je ukazal, naj ustvari ribe, nebu pa ptice.

5. Zamislil se je in ustvaril človeka, da bo njegov ali sam svoj suženj. Angelu s tretjega neba je ukazal, naj vstopi v telo iz blata, od katerega je nato vzel en del, da je ustvaril drugo telo – žensko, in ukazal angelu z drugega neba naj vstopi vanj. A lica angelov so oblile solze, ko sta spoznala, da sta prevzela smrtno obliko in da si zaradi te iste (zunanje) oblike nista več podobna. Satan jima je ukazal še, naj se s svojimi telesi iz blata predata spolnim užitkom, ona pa nista dojela, da sta tako dopustila greh. Sel (prihajajočega) zla si je zamislil način, na katerega bi ustvaril raj. Odločil se je, da bo tja postavil človeka in svojim angelom ukazal, naj ju povedejo tja. Tedaj je hudič sredi raja posadil trsje, iz svojega pljunka ustvaril kačo in ji ukazal, naj zaživi med trsjem. In tako je hudič prikril svoje zle namere, da ne bi razkrinkala njegove prevare. Vstopil je v raj in ju z naslednjimi besedami zavedel: 'Vse sadove v rajju jejta, a pazita, da ne bosta jedla sadu spoznanja Dobrega in Zla.' Medtem je hudič vstopil v zlo kačo in zape-ljal angela v ženskem telesu – s pomočjo kačjega repa je vanjo izlil svojo pohoto in tako z Evo zadovoljil svojo spolno slo. In zato ljudem pravijo sinovi hudiča in sinovi kače – ker so podložni pohoti svojega očeta, hudiča (in ji bodo sužnji) na veke vekov.«
6. Potem pa sem jaz, Janez, vprašal Gospoda naslednje: »Zakaj se govori, da je Adama in Evo ustvaril Bog in ju postavil v raj, da bi se podrejala zapovedim svojega Očeta, in sta bila nato predana smrti?« In Gospod mi je odvrnil: »Poslušaj, Janez, ljubljenec mojega Očeta, le nevedni govore, da je ta telesa iz blata ustvaril moj Oče. V resnici je On s pomočjo Svetega Duha ustvaril vse Nebesne prelesti.« In tako so ljudje zgolj zaradi svojega greha dobili umrljiva telesa iz blata in bili nato predani smrti.

In jaz, Janez, sem ponovno vprašal Gospoda: »Na kakšen način se lahko človek duhovno rodi v telesno telo?« In Gospod mi je odgovoril: »Možje, nastali iz angelov, padlih z neba, se utelešajo v ženskih telesih, s spolno združitvijo teles. Duh se rojeva iz duha in telo iz telesa. In tako lahko Satan ta trenutek kraljuje nad vsemi narodi.« In rekel mi je še: »Moj Oče mu je dovolil, da kraljuje sedem dni, kar traja že sedem stoletij.«

7. Ko sem Gospoda spet vprašal, sem mu rekel: »Kaj se bo zgodilo v tem času?« On pa mi je odvrnil: »V trenutku, ko je hudič zavrnil Očetovo slavo in bil od nje odstranjen, si je postavil svoj prestol visoko nad oblaki in nastavljal svoje pomočnike, angele, goreče v ognju dol k ljudem in to traja vse od (časa) Adama do (časa) Eve. In povzdignil je Enoha v svojega prvega služabnika, ga postavil nad nebesni svod in pred njim razkril svojo božanskost. Ukazal je, naj mu dajo pero in črnilo in (Enoh) je, ko je sedel, (po njegovem nareku) napisal sedeminšestdeset knjig. Ukazal mu je, naj jih odnese na zemljo. Enoh jih je skrival na enem mestu, nato pa jih je predal svojim sinovom in jih začel učiti žrtvovanja in drugih umazanih skrivnosti. In tako je pred ljudmi skril nebesno kraljestvo. Sam pa (Satan) jim je govoril: »Vidite, da sem jaz vaš Bog in da ni drugega Boga razen mene.« In zaradi tega me je Oče poslal na svet, da razkrijem in ljudi naučim prepoznati zlobni duh Demona. A Satan je, ko je izvedel, da sem se spustil z neba na ta svet, poslal (svojega) angela, ta pa je vzel kos lesa iz treh dreves in ga dal Mojzesu, da ga križajo (na križu, narejenem iz) tega drevesa, ki je bilo v resnici namenjeno meni (za moje križanje). In pred svojim ljudstvom je začel razkrivati svojo božanskost in ukazal, naj bo Zakon dan sinovom Izraela, on pa (Mojzes) jih je po kopnem povedel na sredino morja (Rdečega).
8. Ko se me je moj Oče domislil poslati na zemljo, je poslal pred mano svojega angela, po imenu Marija, da me sprejme. Takrat sem se spustil na zemljo, vstopil vanjo skozi njeno uho in izstopil iz nje prav tam. In Satan, kralj tega sveta, je izvedel, da sem se spustil na zemljo, da bi našel in rešil bitja, ki so bila pogubljena, in poslal (na zemljo) svojega angela, preroka Elijo, imenovanega Janez Krstnik, da bo krstil v vodi. Elija pa je vprašal kralja tega sveta: »Kako naj ga prepoznam?« Gospod sam mu je odgovoril: »Tisti, nad katerim boš videl Svetega Duha pristati kot goloba in nad njim ostati, te bo krstil v Svetem Duhu za odpust grehov. Le on ima moč, da pogubi ali reši.«
9. In jaz, Janez, sem spet vprašal Gospoda: »Ali je lahko človek rešen z Janezovim krstom, brez tvojega?« In Gospod mi je odvrnil: »Noben človek ne bo s samo enim krstom v vodi ugledal nebeškega kraljestva, če ga nisem jaz (v duhu) krstil za odpust njegovih grehov, zakaj jaz, ki sem se spustil s sedmega neba, sem kruh življenja. In tisti, ki jedo in pijejo od moje krvi, le tisti (edini) so imenovani Božji sinovi.«

In spet sem vprašal Gospoda: »Kako naj razumem besede 'jedo in pijejo od moje krvi? ...'«

In Gospod mi je dejal: »Še preden je bil hudič z vso svojo vojsko ločen od Očetove slave, so ga med molitvijo tudi v resnici slavili, ko so k mojemu Očetu molili: 'Oče naš, ki si v nebesih' in so se njihove pesmi dvigale k Očetovemu prestolu. Po tem pa, ko so padli, niso mogli več slaviti Boga s to molitvijo.«

In vprašal sem Gospoda: »Kako to, da so vsi prejeli Janezov krst, ne pa tvojega?« Gospod pa mi je dal naslednji odgovor: »Zato ker so njihova dejanja podla in ne dosegajo svetlobe. Janezovi učenci se ženijo in možijo, moji učenci pa se ne poročajo, so kot Božji angeli na nebu.«

Takrat sem (jaz, Janez) dejal: »Če se je torej greh spoznati z žensko, se moški ne sme ženiti.« Gospod mi je odvrnil: »Ne sprejemajo vsi teh besed, ampak tisti, ki jim je (z milostjo) dano – so namreč skopljenci, ki so prišli takšni iz maternice, skopljenci, ki so jih skupili drugi, in skopljenci, ki so se skupili sami zaradi nebeškega kraljestva. Tisti, ki lahko sprejme, naj sprejme!«

10. In takrat sem vprašal Gospoda o dnevu strašne sodbe: »Kakšno bo znamenje tvojega prihoda?« Odgovoril je: »To se bo zgodilo tedaj, ko se dopolni število vseh pravičnih — po meri s številom s krono mučeništva ovenčanih pravičnih, padlih z neba.« Tedaj se bo Satan osvobodil, spušen bo iz svoje temnice in v silnem besu bo začel vojno s pravičnimi, ti pa se bodo z glasnim klicem obrnili na Boga. In Gospod bo svojemu angelu kmalu ukazal zatrobiti in zven angelove trobente se bo slišal od nebes do pekla. Sonce bo tedaj mrknilo in luna bo prenehala sijati. In zvezde bodo popadale in štirje vetrovi bodo izruvani s korenino vred. In zatreslo se bo morje in kopno in gore in hribi. Kmalu za tem bo nebo zatrepetalo in sonce se bo stemnilo in ne bo sijalo do četrte ure.

Takrat se bo pojavilo znamenje Sina Človeškega in vsi sveti angeli z njim. Nad oblaki si bo ustvaril svoj sedež in vladal s prestola svoje slave skupaj z dvanajstimi apostoli, sedečimi na prestolih njegove slave. Knjige bodo razprte in ves svet bo sodil (glede na vero), ki jo je izpovedoval. In takrat bo Sin Človeški poslal angele, da zberejo njegove izbranice od vrha nebes do njegovega obrobja z vseh štirih strani neba in da jih privedejo (predenj). Sin Človeški bo tedaj poslal tudi zle duhove, da privedejo predenj vse narode sveta, in bo dejal: »Pridite sem, vi, ki ste govorili: 'Dobro

smo se najedli in se napili ter se okoristili z blagri tega sveta.'« Odvedli jih bodo in jih vrnili, ko bodo vsi narodi poravnani pred sodiščem in bodo trepetali od strahu. Knjige življenja bodo razgrnjene in razkrite bodo (misli) vseh narodov in njihovo brezboštvo. In Bog bo poveljčal trpljenje in dobra dela pravičnih, ki so sledili zapovedim angelov, in dana jim bo slava, čast in nesmrtnost. Tiste, ki so bili po krivici pod jarmom (zlega duha), bodo doletele žalitve, jeza, mučenje in strašen strah. Sin Človeški bo tedaj povedel svoje izbrance iz okrožja grešnikov in jim dejal: »Pridite, vi, blagoslovljenci mojega Očeta, nasledite kraljestvo, pripravljeno za vas ob stvarjenju sveta.« Nato se bo obrnil h grešnikom: »Pojdite, prekleti, daleč proč od mene, v večni ogenj, pripravljen za hudiča in njegove anjele.« Ostali pa bodo, ko bodo videli, da je prišel čas delitve, zagrabili grešnike in jih po ukazu Nevidnega Očeta vrgli v pekel. Takrat bodo duše (spiritus) zapustile zapor nevernih. Tedaj se bo slišal moj glas in ena sama čreda bo in en sam pastir. In iz globin zemlje se bo dvignil črni mrak, tema peklenškega ognja, ki bo pogoltnila ves svet – od zemeljskih brezen do zraka na nebesnem svodu. In Gospod bo kraljeval od nebesnega svoda do zemeljskega pekla. In ognjeno jezero, naseljeno z grešniki, bo tako globoko, da bo kamen, če ga bo s tal dvignil in vanj vrgel tridesetletni moški, dosegel dno čez tri leta.

11. In tedaj bo Satan z vso svojo vojsko vred zvezan in vržen v prav to ognjeno jezero. Sin Božji pa bo zaprl hudiča tako, da ga bo okoval v močne, uničljive verige. Grešniki bodo v joku in kesu prosili: »Pogoltni nas, zemlja, in skrij nas vase!« In tedaj se bodo pravični zableščali kot sonce v kraljestvu svojega Očeta. In (Sin Božji) jih bo privedel pred prestol Nevidnega Očeta in mu dejal: »Tu sem skupaj s fanti, ki si mi jih dal. Oče Pravični, svet te sploh ne pozna, jaz pa sem te zares poznal, zakaj ti si bil tisti, ki me je poslal sem.« Tedaj bo Oče odgovoril z naslednjimi besedami: »Sin moj, usedi se na mojo desno, medtem ko postavljam Tvoje sovražnike pred Tvoje noge, zakaj oni so me zanikali in govorili: 'Mi smo bogovi in razen nas ni drugih bogov.' Tiste, ki so povzročili smrt tvojih prerokov in so preganjali tvoje pravičnike, preganjaš zdaj ti v zunanji mrak, kjer bosta jok in škrtanje z zobmi.« Sin Božji bo sedel Očetu na desno in Oče bo poveljeval svojim angelom in vodil (svoje izbrance). Nastanil jih bo med angelske zbore, nadel nanje oblačila nesmrtnosti ter jim dal neveneče vence in neomajne prestole. In tudi Bog bo med njimi. Lakota in žeja jim bosta tuji.

Ne bo jih peklo sonce niti kakšna druga vročina. Bog pa bo z njihovih oči obrisal vsako solzo. In (Sin) bo s svojim svetim Očetom kraljeval v svojem kraljestvu za vse večne čase.«

In to je »skrivnost« heretikov iz Concorezza, prinesena Nazariju, njihovemu episkopu, iz Bolgarije. Polna je zablod.

Prevedel Matej Tratnik

ELIN PELIN (1877–1949)

OČI SVETEGA SPIRIDONA

Sveti Spiridon je bil reven čevljar. Nagnjen nad svojo mizico, po kateri je bilo razmetano njegovo orodje, in zatopljen v svoja premišljevanja o Bogu, je delal vse dni. Njegov edini počitek je bil, ko je sedel ter počasi in krotko jedel svoj suhi kruh ali pa ko je dvignil svoje oči in skozi majhno okence gledal prekrasno sliko Božjega sveta, ki ga je vsakič znova ganila.

Hladna bela zima in zlato vroče poletje sta ga navdajala z enakim veseljem. Na pomlad, ko se je topil sneg, se je sveti Spiridon rad prepustil enoličnemu, enakomernemu zvenu kapelj, ki so padale z žlebov njegove skromne delavnice, in gledal, kako na vrtu pred majhno cerkvico nasproti belo cveti jablana. Sladek vonj cvetov, ki je polnil vso majhno tiho ulico in je v valovih vstopal v tesno delavnico, je mladeničevo dušo še dodatno nagovarjal k čistosti. Ob takšnih dnevih je sveti Spiridon s posebnim veseljem in nado razmišljal o nebu, včasih pa je tudi vstal s svojega nizkega stola in se nagnil skozi okno, da ga je gledal.

Bil je mlad in lep, a dobrikanje in pohvale niso kvarile njegove duše z grešnim napuhom. Edina pohvala, ki si jo je ob svojih podvigih in kesanju želel, je bila tista od Boga, a se je imel za nevrednega zanjo, čeprav ni imel nobenih grehov. Njegova edina misel je bila očistiti svojo dušo tako, da se bo razcvetela kakor jablana pred cerkvijo nasproti in bo s svojim vonjem hranila dobra dejanja tako, kot beli cvet jablane hrani čebele.

Lepota njegove duše je pustila pečat tudi na njegovi zunanosti – telesu. Revni mladenič je izgledal prečudovito. Obraz mu je sijal od svete čistosti in

po njegovem modrem čelu so se komaj opazno kot ob majskem jutranjem nebu med seboj prelivali oblaki bele in rožnate barve. Njegove sinje oči, v katerih so se vselej radostno zrcalile božanske stvari, so imele globino jezer, v katerih so se migljaje zrcalila vsa nebesna svetila.

Bogata in lepa mestna dekleta so pogosto hodila po odmaknjeni ulici, kjer se je nahajala delavnica mladega čevljarja, in iskala priložnost, da bi ga videla, ko so hotela naročiti praznjo obutev pri njem. Zaradi tega se je pobožni mladenič zgražal, in ko je zaslišal veselo žensko govorico in šelestenje svilenih kril, je povedil svoje čiste oči k tlom in jih ni dvignil, dokler se ni zunaj razbohotal tihi veseli mir, tako značilen za to majhno ulico.

Da bi se mladenič zavaroval pred vsako morebitno skušnjo, je pred prag svoje trgovinice postavil zabojček s pepelom. Vsaka ženska, ki je prišla k njemu po naročilo, je morala stopiti vanj, da je od sledi, ki jo je pustilo stopalo, mladi čevljar vzel mero za svoje delo. Čisti mladenič je namreč iz duše podil vsakršno željo po ženski, ki bi lahko skalila njegovo sveto blaženost – oči je pazil pred senco skušnjave in roke pred dotikom s telesom, rojenim za pohoto.

Nekega dne, ko je sveti Spiridon vstal s svojega trinožnika, da bi pogledal skozi okno in se prepustil radosti ob pogledu na beli oblak, s katerim se je v nebesni sinjini igral angelček, je pred trgovinico ustavila pozlačena kočija, iz katere je izstopila mlada Turkinja in potrkala na vrata trgovinice. Ruto je imela rahlo odgrnjeno in sveti Spiridon je pri priči spustil svoje nezemeljske oči k prašnim tlom, da se ne bi skozi njega v njegovo dušo pretihotapila prelest skušnjave.

Ženska je počasi odprla vrata in vstopila. Skupaj z njo je v temno in revno delavnico vstopil in v njej obstal lep poletni dan, ki je kraljeval zunaj. Sveti Spiridon je slišal bodro šumenje vodnjaka, ljubezensko ravsanje vrabcev, pesem mladega dekleta, možati smeh mladeničev. Ta vesela ničevost življenja je skupaj z mlado žensko vstopila v delavnico in v njej obstala.

Mladenič je še niže sklonil svojo glavo in ni vedel, kaj naj reče.

Nakar mu je ženska nežno, mehko in oblastno rekla, naj ji vzame mero za novo obuvalo.

»Stopite ven, na pepel v zabojčku. Vzel bom mero vašega stopala, dobra gospa,« je krotko dejal sveti Spiridon.

Ženska se je lepo, zvonko zasmejala in pobožnemu mladeniču se je zazdelo, da so topli mladi ljudje obstali pred njegovo trgovinico ter vanjo vrgli tisoče svežih, lepo dišečih cvetov. Z roko si je zakril oči in ponovil svojo prošnjo s takšno mirnostjo, da se je mladi Turkinji trgalo srce.

»Ne,« je rekla in obmolknila. Nato je dodala:

»Rada bi, da mi vzamete mero z noge.«

Sveti Spiridon je vstal, zgrabil merilo in se, ne da bi dvignil pogled, približal neznani ženski. Ko je nekoliko privzdignila svoje dolgo svilen krilo, je dvignila svojo lepo nogo in stopila na nizek trinožni stolček. Sveti Spiridon ji je tipaje ovil merilo okrog stopala. V tistem trenutku je mladenič izgubil nit, ki je povezovala njegove blažene misli z Bogom, in predan svojemu delu dvignil oči, da bi videl, kaj kaže mera. Takrat je kotiček enega od njegovih oces videl prečudovito nogo, nežno ovito v svilen nogavico in v duši pobožnega mladeniča se je nekaj porušilo. Še malo in bil bi za vselej pogubljen. A trdnost njegove vere ga ni zapustila – svetost, ki ga je tako dolgo krepila, je okrepila njegovo voljo. Dvignila se je med prebujenimi željami in sveti Spiridon je brž zgrabil šilo z mize in si s trdno roko izdolbel oko, nagnjeno k skušnjavi. Poleg silne bolečine je sveti Spiridon občutil in slišal smeh svoje, od pogubljenja rešene duše, in v ekstazi od blažene naslade ni spustil roke, temveč je še močneje udaril s šilom in si izdolbel še drugo oko. To ni bilo krivo. A v želji po čistosti je želel sveti mladenič zapreti okna v svojo dušo, skozi katera bi lahko vanjo prodrli žarki, odražajoči skušnjava in druge pregrehe.

Ko je sveti Spiridon ostal brez oči, ni mogel več delati. Zaprl je delavnico in odšel v gozd, kjer je med bregovi, obraslimi z vrbami in rakito tekla velika reka. S pomočjo dotika je sekal veje, sedel na pripeki in pletel koše ter jih za kosček kruha dajal kmetom, ki so hodili tod mimo v mesto.

Obdajala ga je tišina, spokojnost in radost. Poslušal je pljuskanje ribic, ki so se igrale v reki, in dolgo molče stal ob bregu. Brenčanje čebel in rahlo šelestenje belih brez, ki so rasle naokrog, je polnilo njegovo umirjeno dušo z naslado. Ko se je tipaje premikal z enega mesta na drugo, je prosil Boga, naj usmerja njegove noge tako, da ne bo pohodil kakšne mravlje ali druge žuželke, ki je gomazela po travi. Večno mlad in svež vetrič, ki se je rojeval ob jutrih in večerih in umiral ob popoldnevih, je vase vpijal vonjave vseh trav, cvetov in lip, jih nosil k slepemu asketu in polnil njegovo dušo z naslado.

Sredi te čudovite tišine so misli svetega Spiridona, stokrat očiščene, hodile k Bogu ter ure in ure zrcalile njegov moder, odpuščajoč nasmeh.

Le eno je vznemirjalo svetega človeka – ljubezensko petje ptic, ki je polnilo gozd. Sveti Spiridon je slišal, kako golobi, grlice, slavčki in vse ostale ptice pristajajo na vejah in njihove ljubezenske nežnosti so ga spravljale ob pamet. S tal je pobiral kamenje in ga metal na vse strani, zlovešče je sikal, mahal z

rokami in se na vse kriplje trudil prepoditi ptice. A te so kar naprej pele, žvrgolele in odgovarjale ena drugi. V mislih svetnika so kljub njegovemu trudu nehotе vznikale slike njihovega strastnega ljubezenskega predavanja in nekega dne je mladi svetnik zgrožen spoznal, da ima tam, v duši, druge oči, ki jih ne more izdolbsti.

Nagnjen nad koš, ki ga je pletel, je premišljeval in prišel do spoznanja, da ni, ko je svet še zaznaval s telesnimi očmi, nikdar občutil tolikšne muke kot zdaj, ko ga sprejema z očmi svoje zaprte duše. Obšel ga je nemir. Ker ni vedel, od kod izvira vzrok za to, je pomislil, da se je pregrešil pred Bogom in od tedaj je preživil svoje dneve in noči v molitvi. A njegov duševni mir je iz dneva v dan kopnel.

Nekega dne, ko je ravno končeval koš, se mu je prikazala strašna slika, ki ga je privedla do tega, da si je izdolbel oči. Z očmi svoje duše je jasno videl prečudovito žensko, kako s privzdignjenim krilom, izpod katerega gleda prekrasna noga v svileni nogavici, stoji pred njim. Zaman se je sveti Spiridon trudil prepoditi to sliko, tako jasno in mamljivo. Kamorkoli je obrnil svoj slepi obraz, povsod je videl to žensko in slišal njen smeh. Svetnik je glasno zakričal, se potožil in poklical Boga na pomoč. Zaman. Mamljiva slika je rasla in ga vse bolj premamljala. Počasi jo je videl takšno, kot je ne bi hotel videti, ko so še sijale njegove sinje oči. In tako so začele strašne želje burkati kri po njegovih žilah. Hotel je moliti, a so mu iz ust prihajale samo vroče ljubezenske besede, ki so se po molčecem gozdu raznašale kot krik mlade sove.

»Gospod, zakaj me mučiš! Oči sem si iztaknil, da bi te dosegel, a glej, kako daleč sem od tebe. Nauči me, kako naj te dosežem. Daj mi znamenje, Gospod!«

In sveti Spiridon je z očmi padel na zemljo, da bi se priklonil. Ko se je vzravnal in je obrnil glavo k nebu, so na njegovem mladem obrazu spet zasijale prelepe sinje oči z globino jezer, v katerih so se zrcalila vsa nebesna svetila.

Prevedel Matej Tratnik

OGLEDALO SVETEGA KRIŠTOFA

Že od mladih let se je duša svetega Krištofa goreče bojevala proti zlu. Krivice so ga jezile, grehi in zločini so mu grenili srce in ga žalostili. Trden kot kamen je obstal sredi skušnjav, močan kot lev in velik kot hrast je bil pripravljen z enim samim udarcem poraziti genija zla – hudiča.

Od zgodnjega jutra do večera je po poteh in stezah hodil s stisnjenimi pestmi in pogledom, žarečim od želje, da že v kali zatre vsako zlo, ki se kot požrešna kača vsako jutro izmota iz človeških strasti in zastruplja vse naokoli.

V tistih časih je ta mladi mož, pod čigar ogromno postavo se je tresla zemlja, stal nad zakonom, kajti zakon je bila moč. In svetemu Krištofu se ni tresla roka, ko jo je dvignil, da bi na mestu kakor strela pokončal goljufivega trgovca na bazarju, lažnivca, lopova in celo berača, ki je hlinil pohabljenost, da bi pri mimoidočih vzbudil večje sočutje.

Duša mu je bila vselej napolnjena z jezo zaradi strašne potrebe, da zaduši, uniči in v gnevu strga in zmečka vse, kar diši po nepravčnosti, sumljivih namerah, pokvarjenosti in zločinu. Od vsega tega se je njegov lepi obraz počasi počasi izkrivil in podaljšal, veke so se mu povesele, oči pomanjšale in se napolnile s krvjo, nosnice razširile, usta pa povečala.

Izgubil je svojo Božjo podobo in začel je spominjati na hudobnega psa.

Otroci, ki jih je imel sveti Krištof za brezmadežne, so začeli tedaj pred njim bežati in žvižgati za njim, ko je šel po ulici, psi pa, ki jim je bil tako podoben, so začeli besno lajati nanj. Ženske, ki so bile mladeničeva ogromna šibkost – saj ne telesne ne duhovne ljubezni ni štel za greh – in so nekoč skrivaj

in odkrito vzdihovale za njim, so se ga začele izogibati – bale so se ga in mu nadele prezirljivo ime, Pasjeglavec – človek s pasjo glavo.

Sveti Krištof, obupan in strašen, je pomislil, da se mu je hudič, ki ga je tolikokrat premagal, zdaj odločil maščevati in je nadenj poslal vse nečiste sile, da ga spremenijo v psa in mu odvzamejo edino veselje – žensko ljubezen.

In mladi zaščitnik pravice in resnice je še bolj pobesnel. Dvignil je stisnjene pesti proti svojemu najmočnejšemu sovražniku, hudiču, in ga želel prekleti, a na njegovo veliko grozo se je iz njegovih ust zaslišalo samo pasje tuljenje.

Tedaj je Pasjeglavec odšel v bližnji gozd, odsekal je mlado drevo, obrezal njegove veje in si ga kot beraško culo poveznil na ramo ter zapustil svoje rodno mesto, za katerega dobrobit se je tako neutrudno boril.

Strašno je trpel. Vedel je, da je obraz samo zunanji odraz duše in da do preobrazbe njegovega obraza v pasjega ne bi prišlo, če se ne bi tudi njegova duša spremenila v pasjo.

In nesrečnik je odšel daleč stran, na velik otok sredi morja. Po sredini tega otoka je tekla mogočna, motna reka, ki se je ni dalo prečkati niti s čolnom niti čez most. Na eni strani te reke so rasla in zorela čudovita žita, na drugi pa so se pasle ogromne črede živine in obširni gozdovi so bili polni divjadi. A prebivalci obeh strani so trpeli pomanjkanje, saj niso mogli prečkati reke in si izmenjati dobrin.

Pasjeglavec, za katerega ni bilo sile, ki ji ne bi bil kos, se je skrušen odpravil na breg reke. Naselil se je kar ob njej in vsak dan jo je prečkal vsaj dvakrat, da je vzel kruh na eni in meso, s katerim je hranil svojega psa, na drugi strani. Bujne, motne vode reke so ga zalivale do pasu in se zadevale ob njegovo trdo telo ter se pri tem penile, kot bi se zabijale ob skalo.

Prebivalci z obeh strani so se zbirali in prestrašeni gledali tega neznanega človeka s pasjo glavo in se čudili njegovi moči.

Pasjeglavec je za kruh in meso začel prenašati ljudi čez reko – po več naenkrat jih je vzel na svoja ramena. A njegova strast do uničevanja zlobnih in pokvarjenih ga ni zapustila. Večkrat se je ustavil sredi reke, spustil z ramen tiste, ki mu jih je skrivnostna sila pravičnosti pokazala kot nevredne, in jih kot gnile plodove zmetal v reko. Pogosto je zvečer, ko so se vsi vračali, šel do debela kakšne palme, padel skrušen na kolena, pod katerimi so kamni hrskali in se spreminjali v prah, ter skušal moliti. A njegove molitve so v nebo odzvanjale kot pasje tuljenje in s krvavečim srcem je vprašal Boga:

»Gospod, hotel sem, da je moja duša čista kot pravica, ki nam jo deliš. Zakaj si mi naredil obraz grd kot zlo, ki te žalosti in jezi?«

Nekega dne je na breg strašne reke prispel starec, popotnik iz tujih krajev. Pasjeglavca je prosil, naj ga prenese na drugi breg in mu rekel:

»Dobri človek, prenesi me od tod, preganja me hudič. Nimam niti kruha niti mesa, da ti poplačam. Dal ti bom samo to majhno ogledalo. V njem boš videl svojo pasjo podobo, dokler ne boš izvršil svojega največjega podviga, s katerim boš ugodil Bogu.«

Pasjeglavec je ponesel starca, vzel ogledalce in se vrnil nazaj na drugo stran, da počaka hudiča, ki sledi starcu. Pogledal je za starcem in videl, kako izginja v zrelih poljih s svetniškim sijem nad glavo.

Tedaj je Pasjeglavec dojel, da je čez reko ponesel samega Jezusa Kristusa. Obšel ga je strah, kakršnega ni čutil še nikoli, in ko je poljubljal majhno ogledalo, je padel na kolena in se začel s takšno silo priklanjati z glavo ob zemljo, da so se okoliške skale začele krušiti in s strašnim hrupom padati v reko.

Takrat je sveti Krištof potonil v globok razmislek. Njegova goreča odločenost boriti se proti zlu in kaznovati nevredne se je še povečala. Ko pa se je pogledal v majhno Kristusovo ogledalce, je zgrožen opazil, da postaja njegov pasji obraz samo še bolj zloben.

In obšla ga je velika žalost. Pomislil je, da se mu je pomračil um, da ne loči več dobrega od zla. In ukrotil je upor svoje duše – trudil se je postati ponižen ter ne opazati slabosti in jih tako ostro ločiti od dobrih del.

Nekega dne je k njemu prišel neznan človek, z neverjetno grdim obrazom ter krvavim pogledom, plahim in mračnim. Sveti Krištof je v njem uvidel najhujšega zločinca, kar jih je kdaj bilo na zemlji in si rekel:

»Ubiti tega človeka in rešiti zemljo pred strahom, ki ga nosi s sabo – to bo povrnilo sij na moj obraz.«

In že je dvignil svojo roko, da jo položi na prestopnikovo glavo, ko mu je ta z glasom, polnim nesramnosti in posmeha, dejal:

»Silni Pasjeglavec, prenesi me na drugo stran, da rešim ljudi. Tam so izginile vse slabosti in dobra dela bodo izumrla, saj nimajo več od česa živeti.«

Te strašne besede so ustavile Pasjeglavčevo roko. Ne da bi bil pri tem ponižen, si je rekel, da bo potrpežljiv. Poveznil si je odvratnega človeka na hrbet in ga ponesel, ko pa je stopil v reko, je na plečih začutil strašno težo – kot bi to ne bil človek, pač pa vreča polna svinca ali še kaj težjega – kolena so se mu namreč začela šibiti.

Prepričan je že bil, da nosi na ramenih človeka, obteženega od grehov in nekajkrat ga je hotel že vreči v reko, a tega ni storil.

Z veliko muko ga je prenesel na nasprotni breg in ga treščil na zemljo.

Človek je z lahkoto, ne da bi niti zavzdihnil, vstal, hvaležno stisnil Pasjeglavčevo roko in se odpravil naprej.

Sveti Krištof se je hitro vrnil na drugi breg in se, drhteč od jeze, ker ni ubil tega človeka, obrnil, da bi ga videl.

In videl je, kako po poti, po kateri je prej šel Jezus, lahkotno koraka velika, mračna, rogata hudičeva postava.

»Gospod!« je zakričal Pasjeglavec, »moj obraz je zdaj gotovo še grši od pasjega!«

In prestrašen do obisti je na hitro izvlekel ogledalo in ga postavil pred svoje oči. A zdaj je Pasjeglavec v njem zagledal lepoto svojega človeškega obraza, čistost svojega pogleda. In prva misel, ki se je zableščala pod njegovim jasnim čelom, osvetljenim od svetniškega sija, je bila:

»Očistil sem se, ker sem storil dobro najslabšemu.«

Prevedel Matej Tratnik

JORDAN JOVKOV (1880–1937)

NAJZVESTEJŠA STRAŽA

Med brati iz samostana Sveta trojica, ki so ga vaščani imenovali Klepalo, ker je bil skrit v gozdu in ga nihče ni videl, pogosto pa so od tam slišali zvonjenje, je bil Dragota prvi po učenosti in trdnosti vere. Vanj je vse svoje upe polagal ostareli iguman Amfilohij, ki je vedno hvalil njegovo marljivost, čitljiv rokopis in spretnost risanja inicialk z zlato in rdečo barvo ter raznih drugih okrasov v svetih knjigah, ki jih je prepisoval. Starec je slutil, da se mu bliža konec, vendar se je tolažil z mislijo, da Dragota ne bo le njegov dostojen naslednik, temveč bo gotovo postal tudi velik asket in s svojim imenom proslavil njihov majhen in reven samostan.

Poleg Dragote in igumana so bili v samostanu še trije menihi – preprosti kmetje, ki so pasli tamkajšnje koze, skrbeli za čebele, okopavali vinograd ter sekali drva. Opravljali so delo, ki je bilo blagoslovljeno od Boga, h kateremu so prav tako preprosto in prostodušno molili. Dragote niso preveč marali, saj jim ga je iguman vedno očitajoče dajal za zgled. Ko so ga videli, kako hodi naokrog tako čemeren in molčeč, so se bali, da mu ne bi na misel spet prišel kakšen podvig, s katerim bi jih še bolj ponižal v očeh očeta Amfilohija.

Dragota se ni prav nič zmenil za njihovo nezadovoljstvo. Ko je prišel v svojo sobo, kjer ga nihče ni mogel videti, je najprej do konca pojedel vso hrano, ki jo je pred ostalimi skrival in zaklepal. Razmišljal je, kako pogosto je prav on postavljen za zgled trem bratom glede zmernega uživanja hrane in pijače, in ob tej misli mu je na večno čemernem obrazu zasijal nenavaden in zloben nasmešek. Še naprej se je mirno prenajedal ter zaklepal hrano v omarico. Nato je

sit, a kljub temu ne prav dobre volje, legel v svojo leseno posteljo, položil roke pod vzglavnik in premišljeval.

Niti malo ga ni pekla vest, da je iguman živel v takšni zmoti glede njegove kreposti, in niti to, da so ga bratje sumničili zaradi raznoraznih spletk, ga ni preveč motilo. Bil je popolnoma zadovoljen, da ni nihče poznal njegove skrivnosti. Dragota je imel o čem razmišljati in o tem je razmišljal ves čas – ko je poslušal igumanove pohvale, ko je prepisoval svete knjige in ko je v prizadevnosti svojih molitev udarjal čelo ob mrzle plošče samostanske cerkve. Vedno je razmišljal o tistem dogodku, ki ga je privedel do tega, da je poiskal zatočišče v samostanu.

Bilo je spomladi, šest mesecev nazaj, ko se je hadži Emin, eden izmed tatarskih sultanov, ki so imeli konake v Eserliju na Karnobaškem polju, odpravil na lov. Kot že velikokrat poprej, so bili tudi tokrat številni vaščani prisiljeni pomagati goniti divjad. Med njimi je bil tudi Dragota, takrat pisar in psalt pri popu Lukanu iz Žerune, saj je bil na vrsti njihov kraj.

Že od samega jutra je bil sultan nadvse zadovoljen zaradi uspešnega lova. Kar naenkrat pa je iz nasada zelenih dreves mimo švignila grlica. Sultanov beli turban je poskočil, njegov sokol je zletel z njegove rame in se zapodil za grlico. Sokolarji so po lovsko zavpili ter vzpodbodli svoje konje. Toda nenadoma je drugi sokol, hitrejši od puščice, švignil nad glavami jezdecev, dohitel prvega in namesto da bi se skupaj pognala za grlico, sta se sprla in stepla ter se v zraku zavrtela kot kepa perja. Vse to je trajalo samo trenutek, dva. Eden od sokolov je z razcefranim perjem padel na tla kot kamen, drugi pa je odletel stran.

Tja so takoj zdrveli lovci, ki so prenehali vpiti. Prvi je prispel sultan, ustavil svojega konja in pogledal, kaj se je zgodilo. Sokol, ki je padel na tla, je bil njegov. Imel je odprt kljun in težko je dihal, njegova krila so bila prekrita s krvjo.

Sultan se je obrnil in pogledal nazaj. Njegov obraz je bil strašen. Lovci so se postavili v polkrog. Ko je sultan spustil svojega sokola, tega ne bi smel storiti nihče drug, takšno je bilo pravilo. Njegove oči so metale iskre, pogledoval je od človeka do človeka. Vsak je imel svojega sokola na roki. Bali so se, da ne bi sultana spravili v srd, zato so se počasi pomikali stran. Izkazalo pa se je, da eden vseeno ni imel sokola na svoji roki. To je bil Kosan.

»Je bil tisto tvoj sokol?« je vprašal sultan.

Kosan ni zmogel reči ničesar, pokimal je in se zazrl v tla. Sultan je zavihtel bič in ga začel besno udarjati po glavi, obrazu, povsod, kamor je dosegel. Toliko časa ga je bičal, dokler se ni utrudil, nato ga je pustil pri miru. Vsi sokolarji

so se umaknili proč. Na tistem mestu je bil zdaj samo še Kosan, ki se je komaj opiral na svojega prestrašenega konja. Po obrazu in laseh mu je kapljala kri.

Sultan je zahteval, naj mu podajo sokola, z obžalovanjem zmajal z glavo in še enkrat Kosanu namenil sovražen pogled. Nato si je ptico namestil na levi komolec ter vzpodbodel konja. Sokolarji so mu sledili in molčali, slišalo se je samo konjsko topotanje. Občasno je sultan premaknil komolec in pogledal slabotnega sokola. Vzdušje je bilo tako napeto, da si lovci niso upali niti zakašljati.

Sokolovo stanje se je kmalu izboljšalo, spet je bil veder in poln življenja. Sultan se je nasmehnil in tudi ostali so začutili olajšanje.

Takrat pa se je suhljat rumenopolti Tatar Kara Imam, ki je sultanu služil kot zabavljač ter pripovedovalec anekdot, opogumil in mu rekel:

»Efendi, res imaš težko roko! To si je sicer zaslužil! Ampak ...«

»Kaj?«

»Kosan danes ni čisto pri sebi. Hočem reči, da je dober sokolar, ampak z mislimi je nekje drugje. Efendi – zaljubljen je! Neka nevernica ga je omrežila. In da vidiš, kakšno dekle je to, efendi, kakšno dekle! Še jaz bi se tako bojeval zanj!«

»Je res tako lepa?«

»Efendi!«

»Čigava hči je ta lepotica, Kara Imam?«

»Njen oče je klicar Dimčo iz Žerune.«

»Klicar Dimčo? Tisti bogataš z ogromno ovac?«

»Prav ta, efendi. Tri tisoč ovac nam pripelje vsako zimo.«

Sultan je spet pogledal sokola, se z nasmeškom zazrl v bujno grivo svojega konja in utihnil, kot da bi pozabil, kar mu je Kara Imam ravnokar povedal.

Nenadoma je sultan dvignil roko in dal znak, naj se ustavijo. Nato je še sam naredil nekaj korakov naprej in se obrnil k jezdecem. Njegov prelestni konj je sklonil vrat kot eleganten labod, ugriznil v uzdo in brcnil. Ko je sultan vse strogo premeril z očmi in se pretvarjal, da ne vidi krvavečega Kosana, je počasi in s težkim srcem ukazal, da morajo vsi vaščani in tuji sokolarji, ki so pomagali, oditi. Njegovi lastni sokolarji in služabniki so se vrnili nazaj v konak, sultan, Kara Imam in konjarji pa so se odpravili v gore. Dragota je zadržel. Pot, po kateri se je oddaljeval sultan, je vodila naravnost v Žeruno!

Vse to, kar se je zgodilo dotlej, je Dragota videl z lastnimi očmi. Tistega, kar se je zgodilo pozneje, ni videl, vendar se je o tem toliko govorilo, da je tudi to poznal tako dobro, kakor da bi bil videl.

Pozno zvečer so se sultan in njegovi konjarji ustavili pred Dimčevo hišo. Okna so se svetlikala, nihče ni še spal. Služabniki so prišli s svetilkami, pramen svetlobe je prediral temo. Ogromna vrata so se na stežaj odprla, kot se odprejo za carja ali poroko. Tudi gospodarica Marga se je pojavila, visoka in postavna ženska, ki je goste povabila naprej. Za minuto jih je pustila same, nato pa prišla nazaj urejena od glave do pet.

Marga je goste vljudno pozdravila, da se ne bi počutili nelagodno. In ko je skrbno izbirala prave besede, se je vendarle malce zagovorila in beseda je hitro nanesla še na teme, kot so vreme, trgatev, živina in bolezni. Vseeno pa je med govorčenjem zaslutila, da se bo zgodilo nekaj strašnega, zato je pazljivo spremljala, od kod bo ta nevarnost prišla, da bi jo pravočasno ustavila. Tu in tam se je plaho in negotovo oglasil še klicar Dimčo, ki je za vsako besedo pogledoval proti svoji ženi. Sultan je z nasmeškom na obrazu molčal. Rekel je, naj se ne trudijo preveč, saj želi samo skodelico kave.

Marga je takoj odšla ponjo. Sobo je napolnil molk, ki se ga je klicar Dimčo strašansko bal. Stal je s prekrižanimi rokami in ni vedel, kaj točno narediti. Sultan je s prstom trepljal po svoji sablji in se nasmihal. Kara Imam je prebrisano pogledoval proti vratom, tudi on je raje molčal.

Končno je prispela kava. Ampak ko je Marga hotela postreči sultana, jo je ta hitro ustavil.

»Ne!« je rekel. »Tako ne bo šlo. V tej hiši imate deklet, ki je zadolženo za gospodinjstva opravila. Pokliči jo, hočem, da me prav ona postreže!«

Klicar Dimčo je čutil, kako so se mu tresle noge, mrščil je obrvi in sklanjal glavo. Po sultanovih besedah pa se je zaslišal Margin veseli smeh.

»Efendi, oprostite, ne zamerite mi,« je rekla. »To sem imela že v mislih, ampak ker sem ženska, sem pač pozabila. Takoj zdaj bom poklicala Ranko ...«

Ko je stopila čez prag, ji je hlinjeno veselje nenadoma izginilo z obraza, postala je zaskrbljena. Nič se ni dalo narediti. S tresočimi rokami so Ranko hitro oblekli ter ji dali tisoč in en ukaz. Nalašč so ji dali ponošena oblačila in pod brado zavezali ruto. Marga jo je nato poslala pred goste.

Sultan je presenečeno pogledal. Kara Imam se je zasmel, oči so se mu zaiskrile. Ponošena oblačila in ruta niso mogli spremeniti Ranke. Pred njimi je stala visoka in postavna mladenka, ki je bila kot jajce jajcu podobna materi. Enak okrogel obraz, enake črne oči. Samo da je bila Ranka še mlada in sramežljiva, njene obrazne poteze so bile mehke in sveže. Sultanu je hotela ponuditi kavo, ampak jo je zaradi nerodnosti polila.

»Nič hudega, to prinaša srečo!« se je zasmel Kara Imam.

Tudi on je upiral oči vanjo in jo skušal spraviti v zadrego, ko mu je podajala kavo, toda zdaj ga je pogledala z drugačnim pogledom in v njenih očeh je videl tiste odsekane bliske, po katerih je takoj spoznal nprav njene matere.

Ko je Ranka končno postregla vse goste, se je umaknila stran in tako kot njen oče živčno obstala s prekrižanimi rokami. Marga je gostom ponovno namenjala osladne besede, istočasno pa se je ozirala za sultanom in ga podrobno spremljala. Občutek nelagodnosti je bil zaman, nič strašnega se ni zgodilo. Kara Imam je postal izredno zgovoren. Ranki je pripovedoval zgodbe, ji postavljaj razne dvoumne uganke, zaradi katerih jo je spravljal v smeh in malce tudi v zadrego. Sultan je molčal ter z roko gladil svojo rumenkasto in pristrizeno brado, krivo sabljo pa je skrbno čuval med kolena. Opazoval je Ranko in se nasmihal. V očeh sta se mu lesketala plamenčka sveč. Nenadoma in povsem nepričakovano je skočil pokonci in rekel, da je nastopil čas za odhod.

Pospremili so jih tako, kot so jih bili sprejeli. In ko je konjsko topotanje dokončno izzvenelo, je Marga pogledala proti nebu in pomislila, da se bo morda vse končalo pri tem. Dva tedna kasneje pa so sultanovi konjarji ugrabili Ranko med plesanjem kola in jo odvedli v njegov konak. Vsi ljudje so se poskrili. Nato se je slišalo glasno vpitje. Marga je doma omedlela, klicar Dimčo pa je bil popolnoma izgubljen. Samo čakal je, kdaj bo žena prišla k zavesti, da bi mu povedala, kaj mu je storiti.

Nič niso naredili, položaj je bil brez izhoda. Slišalo se je, da je Kosan postal hajduk in se smukal okoli sultanovega konaka. Dragota, pisar pri duhovniku Lukanu, pa je odšel v Kembelj in postal menih. A če se je za Kosana vedelo, da mu je Ranka všeč, četudi Marga zanj ni hotela niti slišati, si nihče ne bi mislil, da je bil z Dimčevo hčerjo povezan tudi Dragotov umik.

To je vedel samo Dragota. O tem je tedaj premišljeval, ko se je bil zaprl v svojo celico. Dragota ni bil tak kot Kosan. Raje je imel zvite in zahrbtnje načrte. Če bi hotel imeti Ranko, tako kot Kosan, mu je nikoli ne bi dali. Toda duhovnik Lukan je bil tik pred smrtjo in Dragota bi lahko prevzel njegovo mesto. Potem bi se našli ljudje, ki bi prepričali Margo, da je Dragota popoln ženin za Ranko. In vse to bi se zares zgodilo, če ne bi bilo hadžija Emina, tega antikrista!

Ampak za Dragoto ni bilo še nič izgubljeno. Nihče ni mogel vedeti, kaj lahko prinese čas. Sultan bi lahko vrnil Ranko, zaradi sramote pa je nihče več ne bi hotel in tako bi postala samo njegova. Lahko bi se pripetilo tudi

kaj drugega. Dragota je čakal in čakal. Tišina in samota sta mu dali čas za razmislek, tako kot pajku, da stke pajčevino. In ker so njegovi načrti vedno vključevali Ranko, sploh ni opazil, kako so se njegove utrujene misli počasi spreminjale v sanjarjenje. Margina hči se mu je začela prikazovati, v njenih očeh je videl ogenj, čutil je njeno bližino in toplino bledega mladega telesca. Izmučen od vsega poželenja in strasti se je obračal v svoji leseni postelji ter stokal, njegove oči so se iskrile kot pri zblaznelem človeku.

* * *

Nastopila je jesen, ki ni prinesla težkih dni samo za samostan, temveč za ves kraj. Razširil se je glas, da prihajajo razbojniki; vsa usta so izgovarjala imeni Indže in Kara Kolja. Bil je večer, onstran nazobčanega gorskega grebena je žarelo od gorečih vasi. Podnevi je sonce razgrela prah, ki se je dvigoval po vseh cestah, kjer so ljudje hodili. Izgledalo je kot veliko črno mravljišče. Vaščani iz Beličevega in Butovega, iz Krtožebna in ostalih vasic so bežali skupaj s svojo živino in vozovi, pograbili so vse, kar so lahko in se napotili proti Žeruni. Ta vas je bila največja od vseh, vse naokoli je bila obdana z obrambnim zidom. Oboroženi moške so se razvrstili ob strelnih linah ter se pripravljali na boj.

Tudi bratje so s svojimi kozami in kravami prispeli v Kembelj. Zmedeni in zaskrbljeni so šli k Amfilohiju, ki je v čistem malodušju ohranjal svoj notranji mir in bistril svoje misli. Blago in krotko jih je spodbujal, vztrajal, naj ne bežijo, saj bo zanje že poskrbel in jih obvaroval Bog. Točno v tem trenutku pa se je pojavil neki kmet in povedal, da se razbojniki odpravljajo proti samostanu. Povedi ni mogel dokončati, ker ga je prekinilo strašno vpitje, kot da bi po gorskih vrhovih divjala nevihta. Takrat so bratje začeli bežati, najprej Dragota, nato še ostali trije, Amfilohija so pustili samega v samostanu.

Čez nekaj dni, ko je bilo spet varno, so se vrnili nazaj in naleteli na pretresljiv prizor. Od samostana so ostale samo še gole stene, vse ostalo je bilo uničeno. Največje bogoskrunstvo se je zgodilo v cerkvi, kjer je bil prestol prevrnjen na jasli, po kamnitih ploščicah pa so bile sledi podkev in konjskih iztrebkov. Ikonostas je bil zrušen, ikone so bile z nožem prebodene, oči vseh svetnikov so bile izbodene. Zunaj na pragu je ležal zaklan Amfilohij. Tišina v tem gozdu še nikoli ni bila tako velika kot sedaj. Samostansko dvorišče je bilo polno ledene groze, ki se je kot obupan krik dvigovala proti nebu.

Bratje so bili le še blede senca samih sebe. Najprej so poskrbeli za igumanov pogreb. Občasno se je slišalo otožno donenje zvonov, vsak odmev je bil kot solza sredi tišine gozda. Bratje so zapeli. Nosili so mrtveca in s solznimi očmi gledali njegov medel obraz, ki je bil bel kot marmor ter ovit v pohlevnost in dobroto. Še malomarnost bi jim odpustil, celo krutost lastnim sovražnikom. Bratje so bili prepričani, da bodo pokopali svetnika. Po pogrebu se je še pozno zvečer slišalo donenje zvonov in bratje so še vedno molili pred ikonami z izbodenimi očmi.

Naslednji dan je bilo vse po starem, bratje so imeli ponovno kamen namesto srca. Skupaj so se zbrali na posvetu, ker že tri dni niso jedli ničesar drugega kot gomoljev. V srcu se jim je nabrala muka, sovražnost proti Dragoti pa je postajala vse hujša, kot da bi bil ravno on glavni krivec. Ni bilo več Amfilohijevega krotkega glasu, da bi ga pomiril in spravil k pameti. Drug drugega so obrekovali in obtoževali, da je skoraj prišlo do pretepa. In čeprav Dragote niso marali, so se vseeno strinjali z vsem, saj je bil najmodrejši med njimi. V samostanu ni bilo niti drobtinice kruha več, tudi od krav in koz ni nič ostalo. Morali so se raztepti po vsej deželi in prosjačiti za miloščino. In ker si je vsak želel biti nekje drugje, samo ne skupaj z Dragoto, so se razdelili in odšli vsak svojo pot.

Tako je Dragota pridobil želeno pot samo zase ter se brez obotavljanja napotil proti Žeruni. Toda ko je prispel do gozda, se je ustavil in čakal, ker je hotel priti v vas šele ob mraku. Nekaj ur je stal in čakal. Vse grozne stvari, ki so se mu v zadnjem času pripetile, so naenkrat izginile iz njegovega spomina. Bil je čemerer kot vedno, njegova enojna obrv je izgledala kot ostra črta, ki mu je razpolavljala čelo. Ampak v resnici se je veselil. Bil je vesel kot kak zapornik, ki je po dolgem času zbežal na prostost. Svet se mu je zdel lep; v njem ni bilo več nevarnosti, ni bilo žalosti in skrbi — bilo je samo eno: Ranka.

Z višine, kjer je stal, mu je pogled segel daleč na vzhod, kjer se je v dobravi razprostiralo zeleno hrastovo drevje. Sredi tega gostega in temačnega gozda se je bleščal pas široke reke Kamčije. Tukajšnji ljudje so jo poimenovali kar Mešanica, saj so se vse male reke zlivale vanjo. Preko te svetle reke se je dobrava izgubljala v modri megli. Tam je bilo Karnobaško polje in konaki, ki so pripadali hadžiju Eminu.

Dragota je gledal v tisto smer. Ko se je sonce spustilo, je dobrava potemnila in nad njo je na nebu zasijala prva zvezda, kot da bi nekdo spustil svetlobo na njegove goste trepalnice. Ranka, ki je bila tam, ga je čakala. On je skočil,

srce mu je divjalo. Načrt, ki ga je v samostanu tako dolgo koval, se je izkazal kot uspešen in uresničljiv. Obdala ga je strašna in surova odločnost, brez obotavljanja se je zapodil v vas.

Dragota je tja prispel ob mraku, kot je sam hotel. Odkar je postal menih, je mislil, da ne spada več k svojim domačim. Namesto da bi odšel k lastnemu očetu, se je raje odpravil proti hiši, kjer so radi sprejemali tujce. Odšel je h klicarju Dimču. To je bilo prvič, da se je v vasi pojavil v obleki, z lasmi do ramen in gosto brado, ki je pokrivala večino njegovega obraza. Marga ga je takoj prepoznala, a vseeno ga je gledala nekoliko začudeno, Dragota pa je v njenih očeh takoj opazil posmehljivost. To ga je močno zmotilo, in namesto da bi ji povedal za tragični dogodek, ki se je pripetil v samostanu in za Amfilohijevo smrt, je sedel in kar naravnost povprašal po Ranki. Marga je zadrhtela, kot da bi se spomnila nečesa pradavnega, nečesa pozabljenega. Bila je tiho in premišljevala, nato pa je izbruhnila:

»Naj ga strela zadane! Da bi ga kuga, tega pogana! Uničil mi je hčerko, uničil ...«

»Jo sploh kaj vidite?«

»Kako naj jo vidimo, Dragota? Ne dovoli ji, da pride k nam, nam pa ne dovoli, da jo obiščemo ... Poglej njega!« je z glavo pokazala na desetletnega sinčka. »Samo njemu dovoli obiske. Če ga pošljemo, bomo izvedeli, kaj se z njo dogaja. Če je živa in zdrava, če dobro skrbi zanjo ... K vragu z njim!«

»Najhujše od vsega je, da je to čisto druga veroizpoved.« je rekel Dragota. »Amfilohij je pogosto govoril, da je to kot izgubljena ovca, na katero mora prežati ovčar. Bil je častitljiv možakar, naj mu Bog odpusti ...«

Dragota je pogledal proti nebu in se trikrat prekrižal. Marga tega ni razumela.

»Ni več dobrega starca, ni ga več!« je zavzdihnil Dragota.

Pripovedoval je o veliki pogubi, ki je doletela samostan, o tragičnem koncu Amfilohija, o skrunitvi cerkve, o ikonah z izbodenimi očmi. Dvignil je glavo in pogledal okoli sebe: nič ni bilo uničeno, ne v hiši ne na dvorišču. Obrambni zid in strelne line so obvarovale vas. To je Dragoto spet razjedalo in namesto, da bi odgovarjal na Margina radovedna vprašanja, je strogo rekel:

»Ranko je treba rešiti, to dobro vem. Že Amfilohij je tako ukazal. Ampak on je svetnik in zdaj sedi na Očetovi desnici.« Dragota se je spet trikrat prekrižal. »In kar on ukaže, je kot bi to ukazal Bog.«

Marga je debelo gledala, postajala je vse tišja, govorila je z nežnim glasom. Dragota jo je pogledal izpod čela in jo pozorno opazoval.

»Amfilohij je pogosto govoril o Ranki. Verjel je, da se bo rešila. Kdo ve, mogoče je sanjal, mogoče mu je bilo od zgoraj kaj rečeno. Saj sem rekel, on je tako ukazal.«

»Kaj je ukazal, Dragota?«

»Naj poskrbimo zanjo, naj jo rešimo.«

»Naj jo rešimo, Dragota?! Ko bi nam vsaj uspelo! Povej mi, kako, svetuj mi ...«

»Prosimo in Bog nam bo pomagal,« je skrivnostno rekel Dragota, se prekrizal in utihnil.

Več si nista povedala. Po prespani noči je Dragota ugotovil, kako uvidevna je Marga. Bil je dobre volje, postavil se je pred ikonostas in se začel križati. Ravno takrat je Marga pokukala v sobo, če slučajno kaj potrebuje, a ko ga je videla moliti, je priprla vrata in se po prstih umaknila.

Zjutraj je Dragota poklical Margo. Izgledal je osredotočen in trdno odločen.

»Rekla si, da tisti pogan spušča k njej samo tvojega sina ...«

Marga je pokimala.

»Tako j ga pošlji k njej. Vzemi ta list, nekaj sem napisal nanj. Otroku ga skrij v oblčila, ampak tako, da bo viden samo, če se bo slekel. Naroči mu, naj reče Ranki: »Mama je ukazala, da me moraš skopati.« Ona ga bo slekla in našla skrito pismo. To je to, ostalo prepusti meni.«

Marga se je po prerekanju le vdala, hitro je vzela pismo in naredila vse, kar ji je Dragota ukazal. Otrok je bil pripravljen, posadili so ga na konja in ga skupaj s služabnikom napotili v konak hadžija Emina. Tudi Dragota se je poslovil, prekrizal in odšel za njima, ampak po drugi poti.

* * *

Kosanova zbirališča so bili skriti kotički v gozdu in travniki visoko na gorskem grebenu, kjer so bili vsi ovčarji njegovi prijatelji. Toda včasih se je odpravil nazaj v dolino, mogoče zato ker se je naveličal gorske samote, ali ker ga je sovražstvo do hadžija Emina vse bolj vlekle v Eserlij.

Kosan je bil nadvse pogumen človek in z lahkim srcem se je igral s srečo, ki ga je že nešteto krat rešila. A nekega dne, ko je bil še posebej prepričan sam vase, ga je lovila skupina turških razbojnikov. Hotel je zbežati v bližnji gozd, vendar bi se lahko ujel v njihovo past. Vseeno se je odločil zbežati tja, a je raje izbral drugo smer ter se skril. Čez uro, dve je še vedno slišal vpitje Turkov,

njihove pogovore in konjsko topotanje. Nato so le odšli in njihovo vpitje je počasi izginjalo. Kosanu se je tudi tokrat uspelo izmazati.

Padel je mrak in Kosan je hodil po gozdni poti, za katero je vedel samo on. Bilo je temno, zapihal je prvi hladen veter, suho listje je zašelestelo. Skozi črne veje dreves je bilo v temi moč opaziti ogenj. Kosan je ugotovil, da je že v bližini samostana. A dobro je vedel, kaj točno se je tam zgodilo. Samo pred nekaj dnevi, ko je hodil tam mimo, so se pred njegovimi očmi razbežale divje živali. Spodaj v enem od oken, kjer so bile sobe menihov, se je bleščalo. Se je kateri od bratov vrnil? Ali pa je mogoče zataval kakšen popotnik. Kosan se je pritihotapil skozi veje in grmovje ter se splazil vse do okna. Dvignil se je in pogledal noter, videl je kamin, nasproti pa je sedel moški z dolgimi lasmi in iskrivimi očmi. Takoj je prepoznal Dragoto. Ampak kdo je ta Turkinja ob njem, s kratkim bleščečim korzetom, širokimi satenastimi hlačami, z dvema debelima kitama in zlato ogrlico na sredini čela? Njeni cekini so se bleščali ob ognju, njen obraz je bil bel, oči črne, obrvi tanke. Brez strahu je gledala Dragoto in se pogovarjala z njim. On je bil kosmat in čemeran, izgledal je kot kak stvor, ki je pobegnil iz gozda.

Kosan je bil pri zdravi pameti, ampak zdelo se mu je, da sanja. Stopil je stran in se potrkal po čelu. Nato je spet pogledal in ugotovil, da ni bilo dekle nihče drug kot Ranka. Ni vedel, kako je prišla tja, ničesar ni razumel. Ampak ko je dobro pogledal Dragoto, je ugotovil, kaj je ogenj v njegovih očeh zares pomenil. V tistem trenutku je z vso silo zbil vrata.

Vstopil je in ogenj ga je osvetlil. Njegova ramena so bila široka, bil je podoban levu, za pas je imel zataknjeno pištolo. Ranka je kriknila. Dragota je v strahu naredil dva koraka naprej.

»Kaj hočeš?« je zamomljal »Ne moreš noter ... Tukaj so ljudje.«

»Sem jaz mogoče medved?« je rekel Kosan.

»Ah, Kosan ... Kosan!« je zavpila Ranka. »Moj Bog, kako si me prestrašil!«

»Jaz sem, Ranka. Kaj počneš tu?«

In ne da bi se zmenil za meniha, je bil že pri Ranki, nasmihal se ji je ter jo poslušal, medtem ko ju je oblivala svetloba ognja. Ranka je podoživljala strahove, medtem ko mu je pripovedovala o svojem pobegu. Dragota naj bi jo rešil. Sedaj bi že morala biti doma, vendar se je Dragoti zdelo, da je pot preko samostana bližnjica.

»Bližnjica? Ni res, laže!« je rekel Kosan.

In ne da bi pogledal Dragoto, je sedel k Ranki.

»Oh, Ranka, kdo bi si mislil, da se bova ravno nocoj srečala. Skupina razbojnikov me je lovila ... Ampak nič zato.«

»Skupina razbojnikov te je lovila!« je zavpil Dragota in prisedel h Kosanu. »Ljubi Bog, kaj še čakaš! Hitro pojdi, pogubil nas boš, odidi že!«

»Umiri se!« je rekel Kosan in ga zaničljivo odrinil stran. »Ne vpij. Če pridejo sem, bova oba na istem.«

»Ljubi Bog, pogubil nas boš!« je vpil Dragota. »Odidi, raje odidi!«

Kosan je utihnil, ga neustrašno pogledal, nato pa rekel:

»Poslušaj! Si duhovnik ali hudič? Nočem te več videti, izgini mi izpred oči! Povej klicarju Dimču, da mu bo Kosan pripeljal hčer nazaj. Povej še Margi. Če hočeš, povej še hadžiju Eminu, da jo bo spet lahko ugrabil. Izgini že!«

Zgrabil je Dragoto za vrat in ga potisnil proti vratom. Ranka je spet kriknila, Kosan je od blizu videl njene zaskrbljene oči. Dragoto je spustil in stopil nazaj.

»Ti služiš Bogu, kajne?« ga je vprašal. »Dobro te poznam! Dobro vem, kakšne načrte si koval, ampak ne bodo se uresničili, ne! Zdaj sem jaz tu ...«

Ob teh besedah je Ranka zadrhtela. Veliko stvari se ji je razjasnilo in komaj sedaj je ugotovila, česa se zares boji. Sama sredi tega gozda, med dvema strašnimama moškima! Vseeno se je Dragote bolj bala kot pa Kosana. Zanj Dragota ni več obstajal, tudi pogledal ga ni več. Postajal je vse bolj vesel, Ranki je pripovedoval zgodbe, vse bližje ji je sedel in jo gledal v oči. Zraven pa je stal Dragota in ju opazoval izpod enojne obrvi. Njegova senca, velika in črna, je stala za njim ob steni.

Koliko časa je tako minilo, ni vedel nihče. Kosan je začutil, da mu nekdo diha za vrat. Obrnil se je in zagledal Dragoto. Če bi kdo drug stal za njim, bi se ga ustrašil, Kosan pa se je zasmejal in ga tako kot prej z roko nesramno odrinil stran. Dragota se je kot divja zver zapodil v Kosana in ga napadel. Ampak hajduk je bil močan in čvrst, izvil se mu je in ga zgrabil. Začel se je strašen boj, krut in silovit, moška sta se spopadla. Divje sta renčala in težko dihala, podirala sta vse okoli sebe.

Ranka je odhitela ven. Bežala je čez dvorišče, a se ustrašila goste teme in se v solzah raje vrnila nazaj. Ko je pogledala skozi vrata, je videla menihov krvav obraz, v roki se mu je svetlikal nož. Ogenj se je širil, soba je bila že v plamenih.

Ranka je vsa iz sebe ponovno hotela zbežati. V svetlobi, ki je prekrivala dvorišče, je zagledala železen kembelj, ki je visel na verandi. Zgrabila ga je in začela udarjati. Hitri in zaskrbljujoči odmevi so se skupaj z iskrami in dimom širili vse do temnega gozda. Samostan je že gorel. Ranko je roka močno bolela, a vseeno ni odnehala.

Slišalo se je konjsko topotanje po kamnitih ploščah, Ranka se je obrnila in v siju požara zagledala hadžija Emina na svojem belem konju. Prva stvar, ki jo je naredil, je bila, da se je slekel in obleko vrgel Ranki, saj obraza njegove žene nihče ne bi smel videti.

Jezdec so prispeli na dvorišče, ravno oni so bili skupina razbojnikov, ki je lovila Kosana.

Od požara so kar onemeli, še bolj pa, ker so videli Ranko. Čeprav je bila vsa zavita, so jo takoj prepoznali. Med seboj so se prerivali, požar jim je sijal v očeh, njihovi konji so se naježili. Jezdec so iztegnili svoje dolge bleščeče sulice ter pogledovali proti sultanu in čakali na njegov ukaz. Sultan je stal ob Ranki, ki je bila ogrnjena v njegovo satenasto obleko, sklanjal se je in poslušal, kaj mu je šepetala v uho. Nato se je sultan zravnal in dal ukaz. Dva možakarja sta skočila s konja in šla mimo ognjenega sija. Ko sta vstopila v sobo, kjer sta ležala Kosan in Dragota, sta se izgubila v dimu. Odvlekla sta ju ven. Sovražnika sta bila vsa krvava, zažgana in mrtva, a še vedno sta se močno oklepala drug drugega.

Ločili so ju in postavili na kamnite plošče dvorišča. Sultan je z možatimi in težkimi koraki pristopil do njiju. Najprej se je ustavil pri Dragoti, obraz se mu je od gnusa kar namrščil, brcnil ga je in odkorakal stran. Nato je odšel še do Kosanovega trupla. Sij požara ga je osvetljeval. Hadži Emin je brez zgornjega dela oblačila izgledal še bolj suh in vitek, za turban je imel zataknjeno pavje pero. In ko se je prijel za brado, kot je bila njegova navada, se je sklonil ter uprl pogled v velikega in strašnega Kosana. Dolgo je zamišljeno zrl vanj.

* * *

Minilo je več kot dvajset let. Na kraju, kjer je včasih stal Kembelj, je rasel samo še divji plevel. Nikomur več ni padlo na pamet, da bi hadžiju Eminu še kdaj skušal ukrasti ženo. Nikamor je ni pustil, nihče je ni smel videti. Še ko ji je umrl oče Dimčo, se je sultan ni usmilil. Čez nekaj let je nato umrla še Marga. To je bilo, kot bi se sesul mogočni hrast, vsi so govorili o njej. Še hadži Emin se je je spominjal. Srce se mu je le zmeščalo, zato je Ranko pustil še zadnjič pogledat svojo lastno mater. Tudi tokrat Ranka ni smela iti sama. Pospremila sta jo njena sinova, čvrsta in močna fanta. Eden je hodil na njeni levi, drugi pa na desni strani. Onadva sta bila njena najzvestejša straža.

Prevedel Jure Gende

V ČASU KUGE

*»Božja volja je hotela, da je letos
nepričakovano izbruhnila kuga in zajela vso deželo,
vsa mesta in vasi. Zaradi naših grehov
ni ostala čista niti ena vas!«*

Stari letopis

Slišati je bilo, da je v spodnjih vaseh, ne več kot en dan ježe od tu, izbruhnila kuga, pri čemer je pomrlo toliko ljudi, da jim ni uspelo vseh pokopati. Ta strašna vest je vznemirila prav vse in zato so se, podobno kot pri drugih prekletstvih – na primer ko so vpadli razbojniki ali pa se je začel širiti nemir in vojna – možje zbirali v krčmi, žene pa ob ograjah in se o njej pogovarjali. Ker je bila nevarnost za vse enaka, so se z njo lažje sprijaznili in v takšnem prijateljskem vzdušju so se mnogi lahko celo šalili in se smejali. Zvečer, ko so se vsi vrnili domov in ostali sami, pa se je slutnja smrti prikradla nazaj, neizprosna in strašna. Naslednji dan je vsak mislil, da je njegov sosed okužen, zato se je zaprl v hišo in zatesnil vrata. Vsi so se potuhnili, čakajoč, da bo zadonel cerkveni zvon za umrlega in se bo v eni izmed hiš razlegel jok.

Pa tudi samo vreme je bilo nezdravo, zadušljivo. Zrak, zastrupljen s težkimi miazmami mrhovine in umazanij, je bil poln prahu. Ta isti prah je prekrival hiše, drevesa in ceste, vse je potemnelo in osivelo, skupaj s presušeno zemljo. Več mesecev zapored ni padla niti kapljica dežja. Gozdovi na nasprotni planini so goreli. Podnevi je bilo videti samo dim, zvečer pa se je na temnih plečih

Balkana izrisala ognjena linija požarov in tvorila krog, ki je postajal vse večji in večji.

Vse te reči, ki bi bile sicer nekaj povsem običajnega, so zdaj postale znamenja. Strah je začel šibiti moč in temniti razum. Strašna bolezen je prežala z vseh strani in vsak si je pomagal sam, kakor je vedel in znal. Česen je postal drago in redko zdravilo. Niso pozabili niti na moč čarovnij: pred mnogimi vrati so viseli nenavadni šopi, v katerih je bila posušena bazilika, rdeča nitka in netopirjevo krilo ali žabji kraki. Po kanalih je tekla voda različnih barv, v kateri so bili vidni ostanki kuhanih zelišč. Nekdo se je domislil in na dvorišču zanetil ogenj iz kravjakov. Kmalu so takšni ognji goreli pred vsako hišo. Gost smrdljiv dim je preplaval vso vas, se pomešal z dimom požarov na Balkanu in zameglil vse naokoli. Čutiti ni bilo niti najšibkejšega pihljaja vetra. Tišina je postajala vse globlja in strašnejša.

Minilo je nekaj dni. Nihče ni umrl, kuga ni prišla, mogoče tudi ne bi. Ljudje so postajali vse bolj neprevidni. Najprej so se začeli pogovarjati ob ograjah, potem na sosednjih dvoriščih, nazadnje pa so šli tudi na ulice in ceste. A nobeno prekletstvo ne pride samo. V teh nekaj dneh so v vseh hišah občutili pomanjkanje. Moka je šla h koncu in začela je pretiti nič manj strašna nevarnost – lakota.

Žene so jokale in stokale pred možmi, možje pa so se zbirali ob ograjah, si vsake toliko izmenjali nekaj besed in strmeli v tla. Vasi je grozila strašna bolezen. Kaj jim je storiti? Naj zbežijo na Balkan? A vsak je imel na grbi pet, šest lačnih ust, zato je bila njihova prva skrb kruh. Potrebovali so modrega in pogumnega človeka, ki bi povedal, kaj jim je storiti, in rešil vaščane. Vse pogosteje se je omenjalo ime hadžija Dragana. To je bil človek, ki bi lahko rešil vas. Najprej je bilo o njem govora med najbližjimi sosedi, potem je beseda šla iz soseske v sosesko in ne dolgo zatem so se štirje starci, ki jih je izbrala celotna vas, pripravljali na odhod k Draganu. Povedati so mu nameravali, da je vas v njegovih rokah.

Po poti so starci že pozabili na kugo in so razmišljali, kako bodo vstopili v hišo hadžija Dragana. To je bil razdražljiv in vzkipljiv človek. Včasih, ko je koga srečal, ni vedel, kam bi ga del, drugič pa ga je nahrulil in napodil. Ko so starci prispeli pred težka, z železom okovana vrata hiše hadžija Dragana, je ded Nejko, starešina, potrkal na duri, drugi pa so se oprli na svoje palice in uprli oči v tla. Na veliko začudenje je tokrat hadži Dragan, takoj ko je izvedel, kdo je prišel in zakaj, ukazal, naj jih spustijo naprej.

Dvorišče hadžija Dragana se je starcem zazdelo drugačno, kot so ga pomnili. Sluga je hodil pred njimi, kakor da bi stopal po prstih, in plašno gledal naokoli. Nikogar od številnih hadžijevih otrok ni bilo videti na dvorišču, veliki anatolski psi pa so mirovali na verigah, s katerimi so bili privezani. Čez ograjo so zanihale veje z velikimi rumenimi kutinami in starci so pomislili, da kutine izgledajo tako lepo, ker jutri ne bo rok, ki bi jih lahko odtrgale. Ko so prišli pod trto in dvignili pogled, ni bilo toliko listov, kolikor je bilo grozdja. In tudi črni, čvrsti grozdi so se jim zazdeli znamenje prekletstva.

Hadžija so našli zgoraj v sobi, sedel je po turško na zofi, s pipo v roki, drugih pet, šest praznih pip pa je viselo na steni za njim. Spredej na rdečem tepihu je stala džezva s kavo, skozi okno pa je silil snop sončnih žarkov, v katerega se je vmešaval dim tobaka. Starci so se po tiho sezuli in se usedli na blazine. Hadži Dragan je bil redkobeseden mož in jih je kar prècej vprašal, kaj jih je prineslo k njemu.

Modro, preudarno in počasi je ded Nejko najprej začel govoriti o kugi, pred katero trepeta vas, potem o revščini, in ravno ko je hotel začeti pripovedovati o lakoti, je v sobo vstopila Tiha, hči hadžija Dragana, ki je vsem prinesla kave. Starci so si oddahnili, ko so videli vsaj eno veselo osebo na vasi. Tihine oči, podolgovate in črne kot slive, so se vražje svetile, njeni lasje so bili gladko počesani na stran, lica pa sveža kot breskve. Ni se mogla zadržati, da se ne bi vmešala v pogovor, in ko je podajala kavo starcem, jim je uspela prišepniti – ne da bi njen oče slišal – da je čudno, da kuga še ni vzela tako starih ljudi, kot so oni.

»Bog obvaruj, dekle,« je dejal ded Nejko, »kajti ko bo prišla, ne bo izbirala med mladimi ali starimi ...«

»Ne, ne,« se je znova nasmehnila Tiha, »bojda sedaj potrebuje stare duše, bojda bo morila starce.«

Še preden je hadži dojel, o čem teče beseda, je Tiha že zapustila sobo. Ded Nejko je zakašljal, da bi prikrižal dekletovo šalo, pa tudi zato, da bi se pripravil, da znova prične z govorom. Spet je pripovedoval o kugi, pa zatem o lakoti, potem pa zopet o kugi. Nazadnje je dejal:

»Vas te potrebuje, hadži. Rešitev je v tvojih rokah.«

V tej odločilni minuti so starci povsili oči in čakali odgovor hadžija Dragana. Naenkrat je po sobi odjeknil vesel, grlen smeh – smeh hadžija Dragana. Starci so se začudeno spogledali. Hadži je bil krepak človek in ko se je naslonil nazaj in se smejal, se mu je celo telo treslo, v obraz pa je postal zaripel.

»Zato ste torej prišli k meni?« je zadonel njegov močan glas. »Ampak jaz ... Hahaha! Jaz danes prirejam poroko, vi pa mi govorite o umiranju.«

»Kako to misliš, hadži,« je rekel ded Nejko, »kako je to mogoče?«

»Zakaj ne bi bilo mogoče? Tiho možim, saj vam pravim. Samo še eno dekle mi je ostalo, seveda bom tudi njo omožil.«

»Prav zares, hadži? Ljudje umirajo ...«

»Kdo umira? Kje umirajo? Kakšne prazne marnje trosite! Nikakršne kuge ni, vam rečem. Če ljudje umirajo, umirajo od strahu. Tako je – če se človek ustraši in želi umreti, bo pač umrl. Saj sem vendar razumen človek; bi mar prirejal poroko, če bi pustošila kuga!«

Starci so vztrepetali. Upanje, ki ga je vsakdo od njih hranil v sebi, se je prebudilo in verjeli so mu.

»Hadži govori resnico,« so si rekli. »Ni kriva kuga, strah je kriv ...«

Ded Nejko pa je vztrajal:

»Kaj pa lakota? Vsem je zmanjkalo moke.«

Hadži Dragan je zamahnil s pipo.

»Moja polja so polna. Za celo vas bo dovolj. Vsem bom dal žita. Ne bom pa vam ga dal kar tako, plačali mi boste, seveda, ko boste imeli. Poroko pa bomo vseeno proslavili.«

Ko je kasneje vstopila Tiha in že tretjič ali četrtič postregla poln bokal hadžijevega starega rdečega vina, je zalotila starce, da pripovedujejo v en glas, veseli in pijani. Sprehajala se je med njimi, se smehljala in jim vse pogumneje pripovedovala svoje šale.

»Vi si pa še živi prirejate sedmino, kaj?« jim je pravila.

Starci pa so zmajevali z glavo in se krohotali in v sladki vinski opitosti, zaradi katere so se zibali kot na gugalnicah in pozabili na svoja leta, se jim je zdela ta črnooka mladenka tako igriva, tako lepa!

* * *

Po kosilu se je zgodilo, kakor je hadži Dragan napovedal – začelo se je poročno slavlje. Sredi mrtvila, ki je do zdaj vladalo na vasi, in sredi gostega dima ognjev so se naenkrat zaslišale dude, zaropotali so bobni. Med ograjami in na trgih so se zbrale žene. Kaj se dogaja? Imamo norce na vasi? Ko pa so razbrale, da hadži Dragan moži hčerko Tiho, so tudi one rekle: »Je znorel? V takšnem času!« A ne glede na to, kako so obsojale hadžija Dragana, jih je udarjanje po bobnih

razveselilo, in ne da bi hotele, so nenazadnje sklenile, da ima hadži Dragan prav. Hadži Dragan ve, kaj dela. Ostala je samo še ena uganka: zakaj hadži Dragan moži Tiho s taistim mladeničem, čigar snubce je mesec nazaj zavrnil? Tedaj so pomislili, da želi Tiha počakati Dočkinega Velička, s katerim sta se ljubila in zaradi katerega je tri leta trpela od žalosti. Kaj se je zgodilo sedaj – se je Tiha odpovedala Veličku ali si je hadži Dragan premislil?

O tem se je razpravljalo ob ograjah in na trgih. Prav tedaj pa je ded Nejko hodil z enega konca vasi na drugega. Zakaj je hadži Dragan dal hčer Ljukanovemu sinu, dobremu in premožnemu človeku, in ni čakal, da se vrne sin vdove Dočke, gol ko ptič – to ga ni zanimalo. Hadži Dragan je vedel, kaj dela. Dedu Nejku je bilo važno, da se bo skedenj hadžija Dragana odprl za vas in da ne bo lakote. To je razlagal ženskam, mimo katerih je hodil in sklenil:

»Kuge ni. Mar bi hadži Dragan prirejal poroko, če bi bila?«

Tega ni pravil samo zato, da bi razveselil druge, marveč je tudi sam verjel v to. In vesel, pomemben kot vsak starešina in z nekoliko težko glavo od starega vina hadžija Dragana, je nadaljeval pot. Prispeti je želel do spodnjega konca vasi, saj si je tam zadal glavno nalogo. Vedel je, da so se, medtem ko staro in mlado ni vedelo, kam bi od strahu, tukaj, v spodnji soseski, po gostilnah zbirali raztrgani potepuhi in govorili: »Nas kuga ne bo doletela. Kuga je za gospodarje. Mi jih bomo nesli na pokopališče.« Zdaj jih je ded Nejko našel v gostilni, kjer so dvigali svoje kozarce, poslušali bobne in se gledali kot okameneli. »Kaj se dogaja?« so se spraševali. »Ja, poroka,« je dejal ded Nejko, »kaj pa drugega.« Nato je odšel ter jih pustil, da so osuplo gledali drug drugega in se čudili.

Ko se je ded Nejko vrnil k družbi hadžija Dragana, so na dvorišču pod trto, pod črnim grozdom, plesali veliko kolo. Plesali so kot nori, vsi preznojeni, kot bi se ravnokar skopali. Hadži Dragan ni več imel sovražnikov, na njegovem dvorišču se je zbrala vsa vas. Kdor je bil v kolu, je plesal, kdor ni, je šel k skednju in pristavil vrečo. Vulka, nadzornica hadžija Dragana, je sula žito kot zlato in na palici z nožem označevala količino. Ded Nejko je bil zadovoljen.

Tako je trajala ta neverjetna poroka ves teden. Čim se je stemnilo, so vsi pritekli na dvorišče hadžija Dragana. Drug drugega so razveseljevali in plesali do onemoglosti. Toda v tem veselju je bilo nekaj bolnega. Pili so vino, da bi pozabili svoje skrbi, smejali so se, da bi prikrili svoj strah. Prestrašeno so gledali drug drugega in vsak si je mislil, da nekdo ve nekaj slabega, a tega

ne želi povedati. Zvečer pa so se zasvetili požari na Balkanu. Čim so prišli domov, so taisti ljudje, ki so se veselili na poroki, zaklepali vrata in plaho prisluškovali. Grizljaji so se jim zatikali v grlu. Ko so zaspali, jih je tlačila nočna mora. In pri šibkem blesku sveče so njihovi obrazi izgledali blede in izmučeni kot obrazi mrtvecev.

Dvorišče hadžija Dragana je bilo poln ljudi. Čakali so na prihod neveste. A ravno tedaj se je zgodilo nekaj, kar je zbudilo ogromno razburjenje med svati: s severa, nad gozdovi, so se pokazali orli. Vsi so jih videli. Mnogo orlov. Razprli so široka krila in kakor da ne bi leteli, ampak jadrali, kot da bi jih nosil veter. Kam bi lahko bili namenjeni ti orli, če ne tja, kjer je mrhovina, kjer so trupla. Veter jih je nosil naravnost proti spodnjim vasem, tam pa je pustošila kuga, tam so umirali ljudje. Tega ni nihče rekel, a je vsak pomislil.

»Kam pa buljite?« je odjeknil močan glas hadžija Dragana. »Zaigrajte!« je zaklical okamenelim dudarjem. »Čorbadžijsko kolo želim. Resno. Dajmo, primite se!«

Dudarji, na čigar čelih se je svetil zlatnik, ki ga je prispeval hadži Dragan, so pihnili v dude. Kolo se je zazibalo od enega konca dvorišča do drugega. Vodil ga je sam hadži Dragan, ki je bil za dve glavi večji od vseh ostalih.

Zblaznelo veselje je znova prevzelo prav vse. Nekaj pa jih je stalo ob strani in si nekaj prišepetavalo.

»Poglej, kako rdeče oči ima hadži!« je rekel eden.

»Verjetno se je opil.«

»Ne, jokal je!«

Znotraj hiše, v sobi, kjer so Tiho oblačili v nevesto, ni bilo nikogar drugega, razen nje. Družice so šle ven gledat orle. Ko se je vrnila prva od njih, Rada, ki je bila tudi Tihina najboljša prijateljica, je videla, da si je Tiha zakrila obraz z rokami.

»Jokala si!« ji je dejala.

»Kdo, jaz? Misliš, da jaz lahko jočem?«

In Tiha se je smejala, a v očeh so se ji svetile solze.

»Ah, Tiha, ah, sestra, ko bi videla, koliko orlov! Ah, to ni dobro!«

»Daj, nehaj!«

»Tiha, sestra, ne jezi se. Si mar morala ravno sedaj? Ko bi le počakala. Morda bi se tudi Veličko vrnil.«

»Veličko? Kaj mi bo Veličko, saj imam ženina. Kdo ve, kam ga je treščila kuga. Naj orli razkosajo njegovo meso!«

Za trenutek so ji oči potemnele, a so se takoj znova napolnile s sijem in zasmejala se je. Vstopile so tudi druge družice. Na črne Tihine lase so položile tančico in prsti deklet so jo hitro začeli oblikovati.

Običaj je bil jokati, ko je nevesta zapuščala očetovo hišo. Zdaj pa niso jokali zgolj domači, temveč vsi, jokali so celo ljudje, ki niso poznali solza v svojem življenju. Hadži Dragan se je moral zopet vmešati in slavje se je pomaknilo v cerkev.

Nič se ni zgodilo na poti, razen tega, da so videli konjenika, ki je prihajal z drugega konca vasi. Ta človek je z vso silo udrihal po svojem konju. Le kdo je bil to, kaj je prinašal?

Ljudje so napolnili cerkev. Prižgali so sveče na svečniku in podenj sta se postavila nevesta in ženin. Pričela se je poroka. Naenkrat se je pri vratih zaslišal šum. »Ste ga videli?« je zaklical ženski glas in v nastali tišini so prepoznali glas vdove Dočke.

»Zdaj je prišel,« je govorila tistim, ki so ji bili najbliže. »Skočil je s konja in takoj, ko sem mu povedala, je krenil k cerkvi ... Moral je priti sem.«

»Prišel? Kdo je prišel?« je nekdo plaho vprašal.

»Aaaa! Prišla je, kuga je prišla!« je vzkliknil ženski glas.

In ljudje so bili v hipu pripravljeni na beg.

»Stojte vendar, ljudje!« so vzkliknili neki moške. »Ničesar ni, ničesar!«

Pomirili so se in se vrnili. A pred cerkvenim oltarjem ni bilo nikogar. In tukaj, na tem mestu, se je pojavil mož, mlad, a potemnel, prašen. Njegove oči, uprte k nevesti, so gorele kot ognjene. Zibaje se je želel pristopiti, a se je zvil od strašnih krčev, na obrazu pa so se mu pojavile črne lise. Noge so mu klecnile in padel je.

»Kužen je!« je vzkliknil nekdo. »Bežite!«

Vsi so se znova pognali v beg, se zaletavali in vzklikali. Za njimi se je slišal topot, kot da bi bili čreda in cerkev je ostala povsem prazna, razsvetljena. Pod svečnikom je stala samo Tiha. Tudi sama je hotela zbežati, vendar je uzrla neko žensko in se je ustavila – bila je Dočka. Gledala je padlega pred oltarjem, opletala je z rokami, njene oči so bile kot blazne.

»Moj Bog, kaj naj naredim?!« je pravila. »To je moj sin, a je kužen! Moj Bog!«

Nekajkrat je pristopila k njemu, a se je spet vrnila in nazadnje se je prijela za lase in zajokala ter še sama zbežala.

Tedaj je Tiha pristopila k kužnemu – bil je Veličko, takoj ga je prepoznala. Sklonila se je k njemu, obrnila njegov obraz k sebi, potem sedla na kamnito

stopničko pred oltarjem, položila njegovo glavo na svoja kolena in ga pogledala v oči. Tančica ji je padla in zakrila njen ter njegov obraz. Od zadaj, s potemnele ikone, ju je gledal Jezus in dvigal svojo desnico.

Prevedla Magdalena Cvetkova

NIKOLAJ RAJNOV (1889–1954)

BABILONSKI STOLP

Abelovi sinovi so dobili Božji ukaz – naj se pazijo Kajnovih hčera in naj se z njimi ne družijo. Jahve je izrekel svojo voljo samo Abelovim potomcem, ker je vedel, da ga častijo in ne bi prezrli njegovega ukaza ter se posmehovali njegovim besedam. Kajnovim ljudem pa ni posvetil veliko pozornosti, saj je bila celotna zemlja priča njihovim grehom. Kajново mesto Lamnahor je že dolgo nazaj postalo sveti kraj malikov, zbirališče črnih čarovnikov in razpotje vseh pregreh.

Kajnovi sinovi so v Lamnahorju zgradili svetišče greha ter darovali žrtve Nergalu in Merodahu.

To pa sta bila črna malika.

Svetišč peklenške magije je bilo še več – sveti kraji, kjer se je prelivala človeška kri – duhovi mrtvih so prihajali iz kraljestva senc, da bi občevali z živimi možmi in ženami. In govorili so z njimi.

Tam so se noč in dan prepletali dimi kadil, širile so se vonjave mirte, pelina, galuna in črnega kadila, svečeniki Leve poti pa so glasno izrekli zaklinjanja k Štirim in k Sedmerim.

Naučili so se skrivnosti, ki jih ne bi smeli poznati. Tja so prispele Kajnove hčere ter darovale žrtve za ljubezen in potomstvo. Hčere Greha so sprejele podobo senc in zapeljive besede so šepetale Kajnovim hčeram. In učile so jih greha.

Kajnove hčere so stale gole pred oltarji črnih bogov: kot živa skušnjava so tam obstale; tako jim je bilo naročeno. Svečeniki so jim vzeli nedolžnost

v čast boginji iz Sunama. Oskrunjene so odšle, vendar so bile vesele, da so dale boginji tisto, česar jim nihče več ne more vrniti. Med potjo so si veselo prepevale.

In glej, skušnjava je zameglila oči Abelovim sinovom in niso poslušali Božjega glasu, naj se pazijo hčera Greha. Gizdave so bile Kajnove hčere – postavne in mamljive na pogled. Zelo dobro so poznale skrivnosti vsakega čara in poti lepote, tako dobro, kot kovač pozna svoje kladivo in nakovalo.

In znale so zapeljevati s svojim očarljivim pogledom, nežnimi gibi ter sladkimi besedami. Ko so jih Abelovi sinovi videli, so onemogli od strasti. Hčere Greha so jih omrežile s prijetnimi vonjavami in pesmimi in slišali so Abelovi sinovi zvečer zvoke kinorja, psanterja in roga.

To jih je omamilo kot kačo omami zvok piščali.

Podnevi so v črnih svetiščih videli device iz Lamnahorja, ki so bile povsem gole. Njihova telesa so jih vabila – jedra, zdrava in zapeljiva.

Pa so tudi oni začeli hoditi pred oltarje Nergala in Merodaha ter sežigali žrtve.

Greh je rasel bujno in neustavljivo, kot veter v nevihti, kot potok v poplavi. Besnel je po celotni deželi zaradi Kajnovih privlačnih hčera in Abelovih krepkih sinov.

Takrat so se Abelovi potomci združili s hčerami Greha in vsi so pozabili na Boga.

Rodili so se jim sinovi in hčere.

In zgradili so mesto nasproti Lamnahorja.

Poimenovali so ga Nemvrod, kar pomeni »očaran sem«. Mesto je raslo, kot je rasel greh, ki je to mesto tudi ustvaril.

* * *

V tistem času je v Lamnahorju živel moder človek po imenu Altotas, kar pomeni »Sin Božje Skrivnosti«. Bil je močan. Njegov obraz je bil črn kot ebe-novina, glas pa kot zvok harfe. V Skrivnostih je bil zelo večšč, v modrosti pa izkušen.

In porodila se mu je misel, da zgradi stolp in z vrhom doseže Boga.

Ampak ker je bil sam, se je odpravil v Nemvrod. Sklical je Kajnove sinove in njihove potomce. Altotas jih je začel nagovarjati in ti so ga poslušali, vendar jim ni želel razkriti vsega, ker je dobro vedel, da ga ne bi razumeli.

Rekel jim je:

»Poslušajte, Satanailovi sinovi! Poslušajte tistega, ki je govoril z Adonajem!

Čudne so poti, po katerih Elohim vodi ljudi. Po štukaturi nebesnega sva da so načrtane. In znamenja Zodiaka so dovolj mogočna, da pripovedujejo modrost.

Močan človek mora iti preko sebe, izgubiti mora sam sebe, da bi se spet pridobil nazaj: zapomnite si!

Ne vstopa se od zunaj navznoter, ampak od znotraj navzven! Tisti, ki zlata nima, ga tudi ne more ustvariti: zapomnite si!

Jaz, Altotas, sem bil Božji svečenik.

V papirusih sem bral o modrosti, v zvitkih pa o razumu.

In rasla je moja modrost, kakor so se množile zvezde na nebu – in do Sedmih Brezen je seglo moje spoznanje.

Ampak ravno takrat sem spoznal največjo laž vsega živega – moj ponos se je zrušil, kakor se zruši krhka zgradba iz sanj. Govorim vam resnico, Satanailovi sinovi: spoznal sem, da ne pomenim nič. In prav tedaj sem spoznal, da to tistega trenutka ničesar nisem vedel. Ugotovil sem, da tam, kjer se človeška ničevost konča, tam se vse začne. To sem spoznal.

In postal sem kot otrok, moje srce pa kot poljska lilija.

In šele takrat sem razumel glas trenutka in v besedah časa sem razvozlal skrivnosti. In k ljudem sem se vrnil z gibko mislijo in moje spoznanje je raslo in se utrdilo kakor granitna skala.

In videl sem ljudi pod sabo in globoka žalost je napolnila moje srce ...

Kakor zrna morskega peska se bodo razkropili – sem dejal v srcu – kakor zrna morskega peska se bodo razkropili – in njihova sled se bo izgubila.

Kajti brez palice se v puščavo ne hodi, to dobro veste. In brez vabe se ribe ne lovi. Tisti, ki je močan, je palica. Tisti, ki zmore, je vaba. Ampak koliko ljudi je močnih? In koliko jih zmore? Na nebu pa so angeli. Ti so pripravljeni pomagati šibkim, šibki pa se jim morajo približati in vstopiti v njihovo nebesno svetlobo. Brez tega ne gre.

In tedaj sem v srcu presodil in rekel: zgradimo stolp in njegov vrh naj seže do Boga!

In zdaj vam to naznanjam.

Z mišicami in močjo premagajmo usodo! In brez oklevanja zgradimo stolp!

Kajti kamorkoli potem gremo, povsod isto Sonce privabi življenje.

In mi, ljudje, smo kakor granatna jabolka: ena stran ostane zelena, medtem ko druga dozori. K Soncu obrnjena stran je dozorela: vam to kaj pove?

Zatorej naj bo z vseh strani pogled žejno uperjen proti Soncu, k pravadnemu Soncu, ko bodo ljudje gledali stolp! In naj vedo, da ni vse živo vidno. Nad nami bdijo angeli, za katere še vedno nimamo oči. Oni pa nas vidijo in nam podajajo roke. Mi smo pa kot mrtvi, stojimo kot lipov bog.

Jaz, Altotas, sem videl veliko. Videl sem bronaste, rdečkaste kipe, ki so skrivnost. Bili so podobe Ljudi, močnejših od vas; podobe Mož, ki nevidno vodijo svet – in ga vodijo k Bogu. Od teh velikanov duha izvira vse, kar je velikega na zemlji. Izumili so ogenj, črko, številko, kolo, žezlo, dleto in molitev.

In govorili so moji duši. Govorili so o močnem, ki zna piti srečo in jesti bolečino.

Zato v trpljenju in s pogledom k najvišji sreči zgradimo stolp! In vrzimo rdeče grozde ognja z radodarnimi rokami v nebo — da stolp postane steber Svetlobe — in naša volja opora Sonca!

Vam, sinovom Satanaila, to naznanjam!

Naj naš stolp postane mreža močnega in palica šibkega!

Govoril sem!«

In ko je Altotas končal, so vsi molčali. Govoril je sladko in strogo in njegove besede so skrivale oblast. Takoj so začeli graditi stolp.

* * *

Ko je bil stolp zgrajen, se je Altotas povzpел na vrh.

In vrh se ni videl.

Stolp so poimenovali Betsemes, kar pomeni »dom sonca«.

* * *

Tri noči je Altotas spal na vrhu stolpa. Tretjo noč pa je nekaj videl v sanjah.

Prikazal se je moški s svetlimi oblačili. Na glavi je nosil čašo krvi.

Altotas je od strahu onemel. Moški se mu je približal, pomočil prst v čašo ter mu s krvjo namazal čelo.

Moški je rekel Altotasu:

»Blažen je tisti, ki prvi obhodi Zemljo in Sedem brezen, saj bo prvi postal Varuh vrat in postal bo stolp hrama, od koder ne bo več izstopil.«

Takrat se je Altotas zbudil in si vse, kar mu je moški povedal, zapisal na papirus. Zvitek je dal ljudstvu.

Povzpел se je do Treh nebes.

Nikoli več ga niso videli.

* * *

V tistem času so živeli sinovi Heta – potomci Sete in Kajna. Bili so močni. Ko so Hetovi sinovi prihajali h Kajnovim hčeram, so se rojevali velikani.

Zgradili so mesto ob stolpu ter ga poimenovali Adma.

Toda v dušo velikanov je stopila norost in storili so greh, ta greh pa je zatresel celo zemljo.

Priklicali so mrtve, spraševali demone in se nenaravno združevali s Kajnovimi hčerami, kajti nenasitna sla je žgala duše velikanov in duše njihovih žena.

S sramom so si umazali srce, ko so padli v nenaravni greh, na obraz pa so si nadeli brezsravnost.

Pozabili so na besede Altotasa, ki je zgradil stolp, da je to stolp Sonca in pot močnega k samemu sebi.

Zemlja je zajokala od sramu. Gorovja in hribi so se zatresli od jeze. Bilo je grozno. Velikani pa se vseeno niso bali. Njihov razum je bil zaslepljen z grehom, vrata strahu pred Bogom so bila zanje zapahnjena. Njihova sla je rodila potomce, ampak to niso bili ljudje, temveč opice, podobne ljudem. Rodile so se grozovite podobe moških in žensk.

Potomci greha so bili grdi in kosmati ter prikrajšani za človeški govor. Lahko so samo vpili, rjovedi in vreščali, govoriti pa niso mogli. Celo lastni starši so se jim odrekli, saj jim ni bilo lepo božati pošasti in poljubljati kosmate obraze. Peljali so jih delat, ker so bile opice močne in ogromne; bile so potomci velikanov. Če je bilo delo težko, so ga morale opravljati te pošasti. Če so se upirale, so jih očetje bičali in topli s palico in morale so se pokoriti. Potomci so slej ko prej zasovražili lastne starše; ponoči, ko so spali, so jih presenetili in ubili, zatem pa zbežali v gozd.

Tako se je greh razširil po svetu. Ko je Bog zaslišal krik zemlje, ki je stekala zaradi Greha, se je razjezil.

In poslal je strelo, ki je udarila v stolp in razrušila mesto do zadnjega kamna. In z brezumjem je Močni uničil um velikanov. Gledali so drug drugega, brez da bi se poznali, ter se razkropili po svetu in nihče ni našel nikogar.

In uresničilo se je tisto, kar je bil Altotas rekel:
»Kakor zrna morskega peska se bodo razkropili in njihove sledi ne bo našel nihče!«

Prevedel Jure Gende

CARJEVA HČI

»Odprto je nebo za jastreba, skrivnosti ni za pevca,« gre pesem o Carjevi Hčeri. In se nadaljuje: »Pevce vidi zemljo in nebo skozi svoje srce.« Carjeva Hči je že dolgo na svetu, a je vseeno mlada, kot da bi bila šestnajstletnica. Ona starosti ne pozna, kot nebo ne pozna konca. Mnogi so jo iskali, a niso vsi poznali prave Poti do nje.

In stari modrec s snežno belimi lasmi mi je povedal za dve Poti, ki vodita do njenega dvorca: po eni greš noter, po drugi pa ven.

In sedemnajst zmajev, podobnih ognjenim orlom, straži vhod. Pred vrati dvorca, kjer carična spi, pred visokimi železnimi vrati – je rdeč zmaj z neverjetno močjo; nobena pravljica ne pozna tako strašnega zmaja.

Pesem se nadaljuje: »Poti ne boš odkril, če ne prineseš čaše, narejene iz smaragda, in če tvoje srce ni čisto kot gorski sneg.«

* * *

... Carjeva Hči pa je lepa kot serafin, njene oči so vroče kot puščavski pesek; pred njimi se vsako srce stopi in vsaka duša vzplamti.

In srce tistega, ki ga pogleda, zadrhti in zahrepeni po njej kot lačen labod.

A treba se je sprijazniti z ogromnim trpljenjem, ki razseka življenje na dvoje in izbere eno polovico, kajti le tako boš našel čašo iz smaragda.

In tvoje srce mora biti čisto: ne sme ga kaliti temačno sanjarjenje, ne sme ga burkati slap poželenja, ne sme ga žgati ogenj boleče strasti.

Pota srca pa so strašna in brez svetilke je težko hoditi.
In trpljenje nima dna, a dno je treba doseči.

* * *

... Na Vzhodu je živel Car.

In čarovniki so mu rekli, da je njegova Hči rojena za veličje in da ji bo dano vladati vsej zemlji, ko si poišče dostojnega soproga. A moral jo bo varovati, da je ne ugrabi kakšen neznanec.

Zato jo je zaklenil v dvorec, ki je bil podoben piramidi (v najbolj skrito sobano jo je zaklenil). To je bila Carična, o kateri je govoril stari modrec z Vzhoda.

In ko je noč sklenila zvezdne roke nad temnim čelom, je priletel jezdec v črnem oklepu, razvezal zmaje, izpustil rdečega zmaja – in dobil Hčer.

Kajti prinesel je smaragdno čašo in imel smerokaze Poti.

A Hči ga ni marala: hotela je tistega močnega, ki bi jo ugrabil.

»Bodi ti ta močni!« gre pesem o Carjevi Hčeri.

Ker je Carična rojena za veličje, rojena, da bo vladala vsej zemlji – boš tudi ti imel oblast nad svetom in dve Poti do dvorca nosiš v sebi.

Zapomni si, da ona ljubi ugrabitelja, takoj jo moraš ugrabiti! Takrat vaju bo zmaj odnesel kot vihar – in vladala bosta celemu svetu.

Tvoje veličje bo preseglo vrhove Maltabora. Nikoli te ne bo doletelo prekletstvo. V neskončnih vodah Sonca se boš kopal, zemlja pa bo drhtela pred teboj.

* * *

»Odprto je nebo za jastreba, skrivnosti ni za pevca,« gre pesem o Carjevi Hčeri.

In stari modrec s snežno belimi lasmi mi je pripovedoval čudovite pravljice o njej.

... Na Vzhodu je živel Car ...

A strašne so vijuge srca, temne od svoda do svoda, in brez svetilke je težko hoditi ...

Ko zaveje vroč puščavski veter v rdeči puščavi in z vrtinčastim plamenom ožge vse živo in milo, je strašno: ne hodi tja! ...

In huda bolečina stiska srce in temo parajo kriki zablodelih beduinov: nevarne so steze, ki vodijo skozi puščavo vsake duše in človeško srce nima dna in njegovemu trpljenju ni konca.

Čašo pa je treba izpiti do dna.

In stari modrec s snežno belimi lasmi je pripovedoval pravljico o Carjevi Hčeri.

... Na Vzhodu je živel Car ...

A treba se je sprijazniti s svetim trpljenjem, ki zbližuje svoje s tujim in človeka sili, da položi svoje življenje na grmado celo za neznanca.

Trpljenje pa je težko in duša se kopa v krvi in gori v bolečinah in živi v ognjenem suženjstvu ...

A treba je do dna izčrpati trpljenje, ki vodi z vrha v brezno in iz žara v led, kajti le tako boš našel smaragdno čašo.

Moč bo v tebi razvnela trpljenje, Carična pa ljubi močnega, ki jo bo ugrabil.

Ona ljubi tistega močnega, ki je vsakemu na razpolago, a nihče ne pozna ne njegovega obraza ne imena.

In stari modrec s snežno belimi lasmi je pripovedoval pravljico o Carjevi Hčeri.

... Na Vzhodu je živel Car ...

A v samoti moraš prehoditi svojo Pot, ker ona ljubi samotnega in močnega, ki jo bo ugrabil.

Duša se zvija v samoti, srce postaja vse temnejše, bridkost pa vse globlja.

Je samota sladka gostija za vsakogar in kolikim je trpljenje opojna pijača, ki povzdiguje dušo na najvišje vrhove?

... Na Vzhodu je živel Car ...

A treba se je sprijazniti z ogromnim trpljenjem, samo tako boš našel smaragdno čašo.

... Na Vzhodu je živel Car ...

Prevedel Jure Gende

VLADIMIR POLJANOV (1899–1988)

ČRNI DOM

Zelo pogosto sem ga srečeval. Nisem vedel, kdo je, kaj je, od kod je. Ničesar nisem vedel o njem. Že ob prvem srečanju se mi je vtisnila v spomin najina podobnost. Bil je nizke rasti, z malim ptičjim obrazom in tankimi ženstvenimi rokami – prav takšen sem bil tudi jaz. Še bolj neverjetno je bilo, kako podobno sva na zunaj izražala tisto, kar se nama je dogajalo globoko v notranjosti. Če sem upognil ustnice, si zakril eno oko ali si popravil lase, je enako (kot bi gledal lasten odsev v ogledalu) storil tudi on. Jezil sem se, negodoval, nisem razumel. Kot bi najine okončine upravljala ena in ista volja, ki bi nama poveljevala dejanja. Včasih sem se zatekel h goljufiji, k zvijači, da bi ga izigral. Zaman. Tega človeka je bilo nemogoče presenetiti: še tako težaven zamah ali nepričakovan gib je ponovil za mano z neverjetno samozavestjo in natančnostjo.

A vse to se je dogajalo zelo redko. Mislil sem, da gre le za trenutno naključje, katerega vzrok je mogoče zlahka odkriti – dovolj bi bilo, da bi človek malce pomislil.

In če izvzamem to manjšo zunanjo podobnost, sva si bila povsem tuja in različna. Od mene se je razlikoval predvsem po svojih dejanjih. Če je kaj pritegnilo mojo pozornost že na začetku, so bila to njegova dejanja. Ponavadi je stal na kakem obljudenem vogalu in iztegoval vrat, da bi našel tisto, kar ga je zanimalo. Še pogosteje pa sem ga srečeval na tramvajskih postajah. Prazni vagoni ga nikakor niso zanimali. Zato pa je z očitno neučakanostjo pričakoval vsak poln vagon. Počakal je, da so se novi potniki vkrcali, za njimi pa je vstopil še sam. Na stopnicah mu ni bilo po godu. Kljub temu, da se

je bilo skoraj nemogoče preriniti v notranjost vagona, se je spretno smukal med gnečo in se ustavil sredi nje. Vendarle pa se je izogibal delavcev oziroma moških nasploh. Ženske so mu bile nekako bolj pri srcu. Bolj kot je bil stisnjen, bolj mu je godilo. Njegovo razpoloženje se je slabšalo z zmanjševanjem števila potnikov. Svoje nezadovoljstvo je tudi javno izrazil, ko se je vagon izpraznil. Tedaj je izstopil na prvi postaji in počakal ustrežnejši tramvaj. Če ga dolgo ni bilo, je skočil na obljudeno križišče ali pred izhod kakšnega gledališča ali lokala. Tam se je ustavil in visoko iztegoval vrat ter se oziral naokoli. Nikoli ni povetil pogleda. Kot da na tleh zanj ni bilo nič zanimivega. To je našel malo višje – nad rameni gneče. Tja je uperil svoj stekleni pogled in ga ni umaknil, dokler ni ostal sam. Nisem razumel tega človeka – zato sem mu začel slediti. S svojimi dejanji me je prevzel. Zmedla so me in še povečala mojo radovednost. Sledil sem mu.

Nekega večera sem se spet znašel v njegovi bližini. Ni bil zadovoljen. To je bilo opazno. Zaman je na postaji čakal primerni tramvaj – vsi vagoni so bili prazni ali z le nekaj potniki. Korakal je po postaji in si nekaj mrmral. Njegov pogled je bil uperjen na opustošeno ulico in videti je bilo, kot da se njegova postava manjša pod težo nekakšne muke.

Toda v enem od prihajajočih vagonov je nekaj opazil in se naglo vkrcal. Od presenečenja sem obstal – vlak je bil namreč povsem prazen. To je bil isti vlak, ki sem ga čakal tudi sam. Nehote sva postala sopotnika. Poleg naju je bilo v vlaku še nekaj potnikov – dva delavca, stara dama in dve gospodični. Dekleti sta stali ob vratih in se glasno pogovarjali. Verjetno podeželanki. Kaže, da sta se mu zdeli najbolj zanimivi. Ostal je ob vratih.

Ena od gospodičen – postavna blondinka – je žalostno pripovedovala svojo zgodbo. Prišla je od daleč. Išče službo, stanovanje. Zaman. Živi v hotelu. Grozno. Gospod ju je pozorno opazoval. Niti za trenutek ni umaknil pogleda z nji. Kasneje je gledal blondinko, točneje njeno glavo, kot ponavadi. Na njej so valovali razkošni zlati kodri in metali nežne odtenke na njen obraz. Ustnice so se mu razpotegnile v tenak nasmešek, njegov pogled pa je postajal vse bolj vsiljiv. Kot bi se spremenil v drugo osebo. Nekaj ga je omamilo in mu zameglilo razum. Opazil sem, da je iztegnil roko in narahlo pogladil dekletove lase. V tem trenutku sta se najina pogleda srečala in ugriznil se je v ustnico. Obrnil sem se. Tedaj sem zaslišal njegov glas.

»Iščete stanovanje? Oprostite, ker se vmešavam v vaš pogovor, ampak glede na to ...«

Premor. Čutil sem, kako ga je dekle začudeno pogledalo. Potem sem zopet zaslišal njegov glas:

»Če lahko plačujete petdeset levov mesečno za najemnino, vam lahko ponudim sobo, s katero boste več kot zadovoljni.«

Ženski glas je vzkliknil:

»O, nikoli si nisem mislila, da bi lahko bilo tako poceni!«

Nisem več mogel zdržati. Vstopil sem v vagon in sedel tako, da sem jih videl. Gospod se je že čisto približal dekletoma in nadaljeval pogovor z blondinko. Njegov obraz je imel nekakšen čuden blesk, dekle pa je izgledalo zadovoljno. Očitno je bilo, da se bosta dogovorila. Izvlekel je vizitko in jo podal podeželanki. Preklinjal sem hrup vagona in grlenih glasov dveh delavcev, kajti nisem mogel slišati niti besede tistega pogovora. Zaman sem se jezil, gospod se je namreč že naslednji trenutek poslovil od deklet in skočil z vagona.

Po tem večeru ga nisem srečal ves teden. Ni ga bilo pred gledališči, na ulicah, na postajah tramvaja. Nikjer. Nisem vedel, kaj naj si mislim. Navajen sem ga bil srečevati vsepovsod in njegova odsotnost je še bolj podžgala mojo radovednost. Nisem mogel sprejeti, da se je odpovedal svojemu najljubšemu opravilu – večnemu sledenju nečemu oziroma nekomu. To je bila njegova strast! Starejši ljudje pa se težko odpovedo svojim strastem. Je mar našel to, kar je ves čas iskal? Toda kaj točno je iskal? Njegov pogled, goreč od nekakšne nerazumne želje, je plaval med tisočglavo množico – morda je tam našel to, kar je iskal. Ampak kaj je to bilo?

Medtem se je dogodila čudna zadeva. Spominjam se je, ker je za trenutek v meni zbudila slutnjo, ki sem jo želel čim prej zatreti. Kasneje pa ...

Naj podrobneje razložim, kaj se zgodilo.

Nekega dne sem srečal svetlolaso podeželanko. Kriče je tekla po hrupni ulici. Ni kričala na pomoč, niti ne od veselja, temveč tako, kakor kričijo norci – povsem brez razloga. Njene obleke so bile razcapane, oči so zrle v prostranstvo. Mojo pozornost pa je pritegnila predvsem ena podrobnost – njeni zlati lasje so bili postrizeni in z glave ji je molelo le nekaj ubogih kodrov.

Videl sem, iz katere hiše je izstopila. To je bil tih dom, zgrajen iz velikih kamnitih blokov, ki je name vsakič znova naredil močan vtis. Črni kamniti bloki so stavbi pridali veličino in zagonetnost. K temu so prispevala tudi večno zaprta vrata, v katera sta bila vklesana dva velika razjarjena leva, v vogalih pa čudaške ženske in moške figure – ženske obglavljene, moški ubiti. Skrivnostni videz so ustvarjale tudi spuščene žaluzije, skozi katere ni nikoli prihajala

svetloba od znotraj, niti ni vanjo pronical sončni žarek od zunaj. Od nekdanj sem si mislil, da bo ta hiša prizorišče nečesa, kar se bo zgodilo ali se je že zgodilo, ampak ta dogodek bo vseuničujoč. In zdaj se je zdelo, da je bila moja slutnja upravičena.

Poklical sem stražarja in norico sva peljala k tej hiši. Z vsakim korakom se je njena blaznost stopnjevala. Ko pa bi morali prestopiti prag dvoriščnih vrat, se je začela divje upirati. Ta hiša jo je navdajala z nekakšno grozo in ni se pokorila najini želji, da jo pospremiva noter. A nisva odnehala. Odpeljala sva jo na dvorišče in pozvonila na hišna vrata. Dolgo sva zvonila. Nazadnje se je rahlo dvignila zavesna čipka in nekdo je pogledal v našo smer. Poznal sem ta pogled. Poznal sem ta stekleni pogled. A hitro sem spoznal svojo zmoto, kajti vrata so se odprla in na pragu smo zagledali neko starko, ki je imela enak pogled.

»Moj Bog!« je vzklila, ko nas je zagledala.

»Gospodična živi tukaj, kajne?« sem vprašal.

Starka me je začudeno pogledala.

»Vi dobro veste, da je ona naša nova podnajemnica.«

Potem pa je iztegnila roke proti norici:

»Ljubica! Kaj se je zgodilo z njo?«

»Torej gospodična živi tukaj?« je vprašal stražar.

Starka je potrdila.

Jaz pa sem vprašal:

»Kaj pa kdo drug?«

»Moj Bog!« starka se je prekrizala in me pogledala z globokim začudenjem.

Pogledal sem navzgor proti oknu in jasneje ponovil:

»Kaj pa gospod, ki je pred kratkim slonel na oknu – je to vaš podnajemnik?«

Začudena starka se je ponovno prekrizala:

»Kakšen gospod? Moj Bog! Tukaj ni nikakršnega gospoda. Vi to dobro veste. Ah, gospod, kaj pomeni vsa ...«

V tem trenutku se je zgodilo nekaj strašnega. Norica, ki je do zdaj molče in krotko stala poleg nas, je naenkrat razprla roke in se, preden bi nam jo uspelo zadržati, pognala po stopnicah proti oknu, katerega zavesa se je bila prej privzdignila. Z eno nogo vstran je nenadoma obstala, se zavrtela in poletela navzdol po kamnitih stopnicah. Kri ji je oblila obraz – skrčila se je v strašni bolečini in negibno obležala.

»Ljuba moja! Ljuba moja!« sem ponovno zaslišal starkin glas.

* * *

Minil je teden dni.

Tiste dni sem skorajda povsem pozabil na gospoda s tramvaja, pretresen od dogodkov in doživljajev, ki jih nisem mogel razumeti.

Nekaj časa me ni bilo v mestu, ko pa sem se vrnil, sem bil priča prvemu meni povsem nerazumljivemu dogodku. Hodil sem proti domu, v katerem sem živel. Bil sem le nekaj korakov pred njim. Spreletela me je neka misel: nekje sem že videl ta dom. Ne tukaj, nekje drugje! Nisem se mogel spomniti, kje, a zdaj je v meni vzniknil jasnejši spomin na to hišo. Videl sem njena velika vrata in črne bloke, iz katerih je bila zgrajena. Videl sem čudne figure obglavljenih žena in ubitih mož, upodobljenih na lesenem delu vrat. In žaluzije s pozelenelim železom. Med hišo v mojem spominu in to, pred katero sem stal, je bila neverjetna podobnost. Pomislil sem, da so mi nemara moji razrvani živci zagodli komedijo in me pripeljali pred tisti čudaški dom, ki sem ga poznal. Pomislil sem in stopil k vratom. Pritisnil sem na zvonec. V prvem oknu spodnjega nadstropja se je zazibala zavesa in za njo sem videl oči. V tesnobi sem obstal. Spomin na te oči me je preganjal. Kje sem že videl te oči? Moral bi se zasmejati – vrata so se odprla in na pragu sem zagledal svojo staro hišno oskrbnico.

»Kakšna nesreča! Kakšna grozna nesreča!« je začela že pri vratih. A v meni je že kipela radost. Kaj je lepšega od tega, da se po takšni nerazumni tesnobi znajdeš v svojem domu! Rahlo sem potrepal stanko po ramenu in ji dejal:

»Si razbila novo skodelico? Nič hudega. Nič hudega, tudi če si razbila deset najlepših skodelic.«

»Moj Bog!« je vzkliknila.

Vstopil sem v svojo sobo. Uboga ženička se je počutila tako nesrečno vsakič, ko so jo njene trepetajoče roke izneverile. Nič takega. Jaz se nisem mislil obremenjevati s tem. Od veselja sem zavzdihnil ter olajšan legel na zofo.

Zunaj se je večerilo. Zvonilo je k večernici, udarci zvonov pa so se prepletali z glasom nekega kolporterja, ki je glasno oznanjal novice svojih časopisov. Ko je šel mimo mojega okna, je zakričal največjo novico – in ta je pritegnila moje zanimanje. Poklical sem staro ženičko in jo poslal kupiti vse časopise. Nekaj minut za tem sem bral:

»Že nekaj časa se v naši prestolnici odvijajo čudni in med seboj osupljivo podobni dogodki.«

Sledil je dolg opis dogodka s svetlolaso podeželanko, ki je tedaj tragično preminila pred svojim stanovanjem. Zatem:

»Predvčerajšnjim so bili državljani priča drugemu podobnemu dogodku. Včeraj tretjemu. Današnji dan pa je prinesel še četrtega.«

Okoliščine so pri vseh dogodkih enake – od nekod se pojavi zblaznela ženska, ki kriče teče po ulicah. Njene obleke so razcapane, obraz razpraskan do krvi. Najbolj zanimivo pa je, da so imele vse odrezane lase.

Zadnjega dela novice sploh nisem prebral. V spominu se mi je jasno izrisalo to, česar nikoli nisem videl – dogodki z ostalimi ženskami. Ne vem, zakaj, a takoj sem začutil, da mi je to od nekod znano. Da sem že slišal o tem, mogoče pa celo videl. Rekel sem si: naslednji dan je po ulicah tekla neka druga ženska z odrezanimi lasmi, potem ena nova, za njo še druga – in vsakič z odrezanimi lasmi. In enako sem prebral v časopisu. Ko pa sem prišel do dela z »odrezanimi lasmi«, sem popravil tako sebe kot časopis. Naglas sem dejal: lasje niso bili odrezani, marveč izpuljeni, uničeni – z rokami in nečloveško silo.

Za trenutek mi je na površje duše izplavala čudna podoba. Megla se je spuščala nad mojo zavest, videl sem nemogoče stvari, pred mano se je vrtela serija primerov in dogodkov, in nisem vedel, ali je to v mojem spominu ali sanjam. Samo nečesa se spomnim: preplavila me je strašna groza. Stekel sem na ulico, in ko sem pogledal svoj dom z velikimi kamnitimi bloki in zaprtimi žaluzijami, z razjarjenimi zvermi na vratih, je nekdo v meni zakričal: to ni tvoj dom!

To se je zgodilo teden kasneje, po smrti uboge podeželanke. Tiste dni sem skorajda pozabil na gospoda s tramvaja, niti ga nisem nikjer srečal.

* * *

Srečal sem ga dan kasneje. V nepremičninski agenciji. Jaz sem najemal, on je oddajal. Ko je stopil iz pisarne, sem ga prosil za ponudbo.

»Dobro opremljena soba, samo za gospodične, z nizko najemnino, a pogoji, ki jih je treba vnaprej doreči.«

Sledil je naslov. Kazal je na taisto hišo, iz katere sem videl izstopiti zblaznelo podeželanko na tisti zanjo usoden dan. Obstal sem brez besed. Starka je takrat dejala, da tam ne živi noben gospod. Zakaj se mi je zlagala? V čem je bil smisel njene laži? Gledal sem listič z naslovom in nikakor si nisem mogel

razložiti. To stanovanje je bilo sicer povsem primerno za mojo sorodnico, ki me je zadolžila za najem. Še bolj mi je bilo všeč, ker sem želel izpolniti načrt, ki je nenadoma zasijal v meni. Povezal sem dogodke: starkina laž, čudaška zblaznelost podeželanke; iznenada je v meni vzniknil tudi spomin na časopi-sno novico – in odločil sem se, da se moram prebiti v dom gospoda s tramvaja.

A moj načrt se ni uresničil. Predal sem naslov svoji sorodnici in jo po-spremil do hiše. Uro kasneje se je vrnila. Stanovanja ji ni želel dati v najem – ni ustrezala njegovim pogojem. Sobo je oddajal samo revnim podeželskim dekletom in to pod pogojem, da mu bo njegova podnajemnica pomagala v gospodinjstvu.

Za tem dnem so najina srečanja ponovno postala pogostejša. Vsepo-vsod sem ga videval: na križiščih, polnih ljudi, pred gledališči, na tramvajskih po-stajah. Vedno in povsod, kjer je bilo veliko ljudi – predvsem žensk. Njegove oči so prežeče blodile med gnečo. Pogosto pa so se ustavile samo na eni stvari. Sledil sem njegovemu pogledu in najine oči so se združile v eni točki: na glavi neke ženske.

A tiste dni ni izgledal preveč zadovoljen. Iskal je in očitno je bilo, da mu ni uspevalo. Jaz sem že vedel, kaj išče. Odločil sem se, da mu bom pomagal.

Nekaj dni kasneje sem mu poslal novo podnajemnico. Vnaprej sem ji po-vedal, kako naj se obnaša in bila je sprejeta. Pravzaprav sem sam sklepal, da je bila sprejeta, ker se ni vrnila istega dne, kot sva se dogovorila. Tudi drugi in tretji dan je ni bilo. Zaskrbelo me je in nekega večera sem se odpravil k njej. Hvala Bogu, da sem to storil! Ampak ne mislite, da mi je uspelo dekletu ka-korkoli pomagati. Ne! To noč sem imel nesrečo biti samo gledalec – nemočen opazovalec nečloveškega, ki se je razgrinjalo pred mojimi očmi.

Preden sem se opogumil pozvoniti in povprašati po svoji znanki, ko sem vstopil na hišno dvorišče, je moj pogled pritegnila posebna svetloba, ki je tre-petala v eni od sob. Bila je v spodnjem nadstropju, poleg druge, kjer je svetloba komajda pronicala skozi spuščene žaluzije. Pristopil sem k oknu prve sobe. Zavesa je bila spuščena in moral sem pokukati skozi čipko. Na tleh je gorelo nekaj sveč, postavljenih na visoko podlogo. S pomočjo njihove svetlobe sem si lahko ogledal sobo. Štiri gole stene, na eni od njih pa je visel usnjen bič, in kamin, pred katerim je bilo navrženih nekaj polen; ob strani pa velik lesen zaboj. Na tleh sobe pa sem videl še nekaj drugega – veliko porumenelo ikono, pred njo pa je klečal neki človek. Poznal sem ga. Gospod s tramvaja. Sedel je tam in molil. Ali pa se je pretvarjal, da to počne. Nikoli si nisem mislil, da ga

bom videl v takšni pozi. Komajda sem se prepričal, da je to dejansko poza in ne kaj hujšega.

Čez nekaj trenutkov sem zaslišal njegov glas. Nekoga je klical. Neko znano ime. Trepetajoč sem čakal. V sobo je vstopila moja prijateljica. Izgledala je mirna, kot bi se že navadila na nenavadne okoliščine v tej hiši. Tiho je pristopila k svojemu gospodarju.

»Na kolena!« sem slišal njegov glas in postavil se je pred njo z nekakšno veliko knjigo.

Dekle se je priklonilo. Roke je položil na njeno glavo in ji nekaj zamrmral. Nisem slišal, kaj. Videl sem. Njegov obraz je bil tih, pomirjen, razsvetljen s svetlobo fanatične vere. Dekle pa je krotko sklenilo roke k molitvi in čakalo. Tedaj sem ponovno zaslišal njegov glas:

»Sleci se!«

Dekle je začudeno pogledalo. Ni pričakovalo tega. A pritisnil jo je z eno roko, verjetno, da bi pokazal svojo moč in glasneje ukazal:

»Odvrzi obleke in počakaj očiščenje!«

Moja prijateljica je vstala in odrinila knjigo in njega na stran. Ni se premaknil. Samo njegove oči so ostale uprte v njeno glavo. Ni bil več umirjen vernik. Zdaj je bil takšen, kot sem ga poznal z ulice, v očeh pa je imel iskanje. Strmel je s svojim steklenim pogledom in čakal. Roke so mu trepetale in se nekajkrat dvignile proti dekletu. A ni bilo videti, da bo dekle izpolnilo njegov ukaz. Čisto pokončno je stalo nasproti njega in se bilo pripravljeno braniti. Tedaj sem videl, kako se je njegov obraz izostril, roka pa se je iztegnila naprej. A ne k dekletu, temveč k steni. K tej steni, na kateri je visel bič. Trenutek zatem se je usnjen bič zavihtel v zraku in ga ovil okoli telesa moje prijateljice. Zakričala je in pobegnila k vratom. Tam se je ustavila, za trenutek razprla roke, z grozo v očeh – in izginila. Bič se je drugič zavihtel v zraku in padel nekam v sobi. Gospod s tramvaja ni stekel za pobeglo. Ostal je sredi sobe – vil je roke, telo pa mu je trepetalo. Plamen sveč mu je osvetljeval obraz.

Nisem vedel, kaj se je zgodilo z mojo prijateljico. Stekel sem k vhodu in sunil vrata. Zaklenjena so bila. Vrnil sem se in šel k oknu druge sobe. Žaluzije so bile tesno zaprte in nisem mogel videti ničesar v sobi. Slišal sem samo pridušen jok. Tedaj se mi je vse razjasnilo, kot bi vse to, kar vidim zdaj, nekoč že videl. Elegantno urejena spalnica. Nasproti – ogledalo nad marmornim umivalnikom in v njem podoba ženske, trepetajoče v krčevitem joku. Prepoznal sem bluzo in črne kodre svoje znanke in želel sem potrkat. Nekaj me je zadržalo: neka moška

postava se je približala tej v ogledalu. Trenutek za tem sta z ogledala izginili obe podobi, sredi sobe pa sem videl svojo prijateljico in nasproti nje – gospoda s tramvaja. Gledala sta se. A to je bilo samo za trenutek. Potem je iztegnil roko.

»Vzemi!« sem slišal njegov glas in videl, da dekletu podaja nekakšen bel predmet.

»Kaj hočete od mene?« je zajokala moja prijateljica.

»Vzemi!« je prišel do mene njegov glas.

Potem pa znova njegov glas:

»Zdaj si blagoslovljena! Blagoslovljena si po zakramentu! Zdaj pa še hostija. Vzemi!«

Nikakor nisem mogel razumeti čudaških dejanj tega človeka. To ni bilo krotko prepričevanje verujočega, temveč nezavedni vzgibi norca. Samo nekaj sem razumel – njihov cilj. Mojo prijateljico so zapletli v neko pošastno mrežo. A v čem je bil smisel tega zapletanja?

Dekle je sprejelo hostijo. Med tem je gospod s tramvaja staknil roki in krotko gledal svojo žrtev. Po njegovem obrazu sta se razlila blaženost in zadovoljstvo, ko se je dekle začelo na čuden način zvijati in tresti. Na njegovih ustnicah je vzniknil slasten nasmešek, dekle pa mu je nekaj šepnilo. Nisem slišal, kaj, ampak videti je bilo, kot bi klicalo, kot bi vabilo moškega. Približal se ji je in ovil roke okoli njenega telesa.

Tedaj pa se je začelo tisto strašljivo. Dekle se je zvijalo in prislanjalo k sebi moškega, on pa je, klečec pred njo, polzel z rokami po njenem telesu; od nog navzgor, vse višje, v čudnih preskokih in padcih, k ramenom, do glave, do njenih las. In tu so se njegove roke upognile, trdno prijele kitke, jih razpletle, dvignile navzgor kot utrdbo iz nežnih žic, zopet spolzele navzdol in zaobjele vse lase do lobanje.

Zatrepetal sem. Hotel sem zakričati, a me je nekaj stisnilo v grlu. Hotel sem razbiti okno, a mi je pest obstala v zraku. Neka nerazumna sila je vkovala vse moje okončine. Pred mojimi očmi pa se je nadaljevala grozljivka.

Dekle je zakričalo in se zvilo od bolečine. Tedaj je gospod s tramvaja ovil svoj obraz z njenimi lasmi in ugriznil vanje. Lasje so povsem zakrili njegovo glavo, moja prijateljica pa se je izgubljala nekje pod njim. Jaz sem videl samo njegove roke in mrzličen trepet telesa – in slišal nenehno bolešno kričanje svoje prijateljice. Omagala je. Vendar se, blazen od brezumne pohote, ni ustavil. Vse tesneje se je vpiljal v svojo žrtev, roke so mu trepetale in vse bolj divje je opletal z lasmi, ki so ovijali in žgečkali njegov obraz.

V tem trenutku se je zravnal, dvignil roke in videl sem – lase! Izpuljene lase moje prijateljice! Božal jih je, grizel, poljubljal. Ovijal se je z njimi, želel si jih je, jih blagoslavljal. Dekle pa se je v postelji zvijalo v peklenških bolečinah in cvililo.

Z nečloveško silo sem udaril po žaluzijah. Niso se zlomile. Stekel sem k vratom in butnil vanje z vso silo. Nič. Tedaj sem stekel na ulico in zakričal ...

Zbrala se je gruča ljudi. Vse sem jim povedal. Povedal sem jim, kaj strašnega, krutega se je zgodilo v hiši. Udrihali so po vratih – dolgo in močno. Po vratih hiše, v kateri sem videl strašni prizor. Tudi jaz sem udrihal – močno, do krvi. Izgledalo je, da vse v hiši trdno spi. Dolgo se ni nihče oglasil. Nazadnje sem videl, da je nekdo privzdignil rob zavese in za njo – dvoje oči, dvoje steklenih oči. Prepoznal sem jih – to so bile njegove oči. Zdaj nisem več dvomil – njegove oči so bile. Počakal sem. Zaslišali so se počasni koraki. Prihaja. Rekel sem: prihaja. Tudi ostali ljudje so v trepetu čakali. A vrata so se odprla in na pragu je stala starka od prej. Zgoraj na oknu pa ni bilo nikogar več.

»Kje je on? Kje je? Pokliči ga!« je zakričala množica, jaz pa najglasneje.

»Kdo? Kdo?« je vprašala tresoča se starka.

Tedaj smo vstopili v hišo. Vse smo preiskali – vse sobe in vogale. Starka je tekla za nami in kričala:

»Tukaj ni nikogar. Nikogar drugega, gospod Luntz, kaj je z vami? Gospod Luntz?«

Nismo je poslušali. Celo hišo smo preiskali. Nikogar ni bilo v njej. Tedaj sem rekel: iščimo naprej, skril se je! Pa smo ponovno ugotovili, da v hiši ni bilo nikogar razen starke in mladega dekleta, ki je ihtelo v postelji.

Pristopil sem k njej in jo vprašal:

»Kam je šel? Je pobegnil?«

Tedaj se je dekle vzravvalo, me pogledalo, pogledalo druge in v tem, ko se je vrglo name, zakričalo:

»Demon! Zver! Pošast!«

Rekel sem:

»Zblaznela je. Nerazsodna je. Res je bil krut z njo!«

»Ti si mi zmešal razum!« je zakričala.

V tem trenutku je znova planila nadme, me zgrabila za telovnik – gumbi so se razleteli po tleh – in izvlekla nekaj las – črnih ženskih las ...

Ljudje so me gledali s široko odprtimi očmi. Vsi so me gledali s široko odprtimi očmi. Jaz sem jih gledal nazaj. Tedaj je nekdo rekel:

»Ta je norec ali pa prevarant.«

Vsi so priprli oči in v njih je zasijala zloba. Jaz se nisem premaknil. Samo pomislil sem, s široko odprtimi očmi sem pomislil: to je črni dom, strašen črni dom, v katerem živi groza ...

Poleg mene pa je nekdo bridko jokal:

»Kaj se dogaja z vami? Kaj se dogaja z vami, gospod Luntz?« je poleg mene jokala moja stara oskrbnica.

Prevedla Magdalena Cvetkova

SVETOSLAV MINKOV (1902–1966)

IKONE SO HUDIČEVA STVARITEV

V majhnih mestecih naletite na stare razpadajoče hiše s počrnelimimi zidovi in strehami, poraslimi s travo, ki se skrivajo na koncu širokih dvorišč, poraslih s plevelom in grmičevjem. Na prvi pogled bi človek rekel, da so te hiše že dolgo časa zapuščene in v tišini njihovih praznih sob odmeva samo oglašanje čričkov. Ko pa lesena dvoriščna vrata zaškrípajo in se odprejo pred nekom, ki stoji na ulici, naenkrat postane jasno, da življenje za temi mrtvimi zidovi še vedno obstaja in tke svojo nevidno pajčevino.

Točno v takšni hiši je pred leti živel neki siromak po imenu Prokap. Nikogar ni imel ob sebi, bil je popolnoma sam, kot volk. Bil je ikonograf in prejemal je skromno plačilo za svojo obrt, vendar ga nihče nikoli ni videl delati.

Že zgodaj zjutraj so dvoriščna vrata pri njem zaloputnila: odšel je na ulico, se ustavil na vogalu in se z nepremičnimi in utrujenimi očmi zazrl v vzhajajoče sonce, ki se je lesketalo v megli. Nato se je sprehodil mimo prodajaln in delavnic, ki so se druga za drugo prebujale iz nočnega spanca in dvigovale svoje naoknice kot veke.

Ikonograf je prečkal pusto tržnico in zavil v krčmo. Tam je nato sedel ves čemerer ter zaprt vase, si naročal pijačo in popival. Nikomur ni namenil niti besede. Ko je padel mrak, je vstal in se z opotekajočimi koraki napotil proti domu.

Pravijo, da je bilo njegovo okno celo noč osvetljeno. Morda je ravno takrat slikal ikone.

Pravi posebnost je bil ta možakar. Ko si ga srečal na ulici, si dobil občutek, da se ti bo njegova opičja grozota za vedno zasidrala v spomin.

Ali je kdo sploh kdaj videl njegove ikone?

Seveda. Visele so v cerkvah v bližnjih vaseh – svetniki z bradami do kolen, povešenimi brki, jasno in široko odprtimi oči. Pobožni častilci so pred njimi prižigali sveče, se križali, jih prosili za odrešitev duše.

Iz teh vasi so v mestece občasno prihajali ljudje in v krčmi iskali Prokapa, da bi naročili ikone. Plačevali so mu pijačo, se družili z njim in nazdravljali za uspešno delo. Na teh srečanjih je ikonograf spregovoril le nekaj besed in še te so bile povezane bolj z denarjem, ki naj bi ga prejel, in rokom za izdelavo naročila. Na dogovorjeni dan je ikone prinesel v krčmo; ljudje so ponje hodili tja. Še nikoli ni nihče prestopil praga njegove slikarske delavnice – ta je bila njegovo svetišče, ki bi ga tujčev korak lahko oskrnil, če bi zabredel v trnje in plevel ob njem.

Nekega dne se je Prokap pojavil v krčmi z veliko ikono v rokah. Usedel se je in začel piti. Pijača mu je hitro zlezla v glavo, zaradi česar je zaspal. Nekaj radovednežev se mu je približalo in začeli so si ogledovati sveto podobo. Dolgo so molče strmeli vanjo, nato pa je nekdo rekel:

»Presneto, kakšen rumen obraz!«

Takrat se je Prokap prebudil. Ko je opazil radovedneže okoli sebe, je hitro skočil kvišku in glasno zavpil, da je odmevalo kot nekakšno rjoenje razjarjene živali. Ikono jim je izpulil iz rok in jo začel brisati s svojim umazanim rokavom.

Dnevi so minevali in neko noč je nekdo potrkal na vrata brivca Kanozirja, hkrati pa se je zunaj pojavil hripav ženski glas:

»Gospod Kanozir! Gospod Kanozir! Delo imate!«

»Preklete!« je jezno zagodrnjal brivec, ko je vstajal iz postelje. »Danes pa ne bo lep dan!«

Odprl je vrata in pred pragom zagledal starejšo žensko.

»Kaj bi radi?« je osorno vprašal možakar.

»Pridite obrit mrtveca.«

»Kakšnega mrtveca? Koga?«

»Ikonografa Prokapa,« je povedala ženska. »Nocoj se je v krčmi napil in napol mrtev obležal na tleh. Videla sem, kako so ga nosili po ulici. Stopila sem zraven, poskusila sem mu povrniti zavest. Iz ust mu je tekla pena, obraz mu je pomodrel ... Ni važno, ne sprašujte. Bila je strašna smrt. Še dobro, da sem se prikazala ravno takrat, drugače bi siromak odrevenel, ne da bi mu kdo zaprl oči.«

»Prokap? Pijandura? Pa saj gre lahko neobrit v pekel!« je zavpil brivec.

»Ne govorite tako, gospod Kanozir!« mu je očitala starka. »Res, da je bil pijandura, toda opravljal je sveti poklic. Pojdite z mano!«

Možakar je tiho stal in gledal s še zaspanimi očmi nekam visoko gor nad vrhove košatih lip. Njegov zamišljeni obraz je bil uprt v lunin sij.

Kanozir je bil pobožen človek in dober po srcu. Ampak vedno se je jezil, ko so ga klicali, naj pride obrit mrtvece. S tem je verjetno hotel skriti svoj smrtni strah, ki ga je obšel tedaj in vzbudil v njegovi vraževerni duši najgrozovitejše misli. A na koncu se je vedno vdal in odšel polepšat mrtvece. Tudi sedaj ni bilo nič drugače: Kanozir je zatopljen vase tiho stal, nato pa se je čez nekaj časa obrnil k starki in ji nežno rekel:

»Pojdiva.«

Čez trenutek sta se spustila po ozki stezici navzdol in izginila v sencah spečih domov.

Celo pot sta molčala.

Tako je bilo, dokler nista prispela do ikonografove hiše. Nato je ženica rekla:

»Vi kar vstopite, jaz pa bom šla domov po čisto srajco. Mrtveca pa res ne moreva pustiti v umazanih oblačilih.«

Brivec se je zdrznil ob misli, da bo moral ostati sam v tej zapuščeni hiši, kjer je ležalo truplo. Starko je hotel nekaj vprašati, ampak ta je bila že daleč naprej. V daljavi so izzveneli njeni glasni koraki, polni utrujenosti in življenjskih izkušenj.

Dolgo se je obotavljal, preden je stopil v hišo, nato pa je le premagal svoj strah ter odprl dvoriščna vrata, da bi zakorakal po potki širokega zaraščenega dvorišča.

Vse naokoli je tonilo v globoko tišino in izgledalo je nekam skrivnostno, hladno in temno, zavito v sen srhljive sence. Izza grmovja se je videla hiška, v enem od oken je gorela luč. Svetloba je bila tako šibka, kot bi nekdo z rumeno zaveso pokril šipo. Vrata pa so bila na stežaj odprta in nihala v rahlem nočnem vetrcu.

Kanozir je s težkim srcem stopil čez prag. Prehodil je temačen hodnik in se ustavil pred vrati, izpod katerih je prihajal komaj viden sij.

Prijel je za kljuko in vstopil v sobo.

Takoj mu je v oči padlo preprosto, vendar vseeno nekoliko čudno pohištvo. Na sredini sobe je stala podolgovata lesena miza, obložena s čopiči in

lončenimi posodami. Stene so bile od vrha do tal okrašene z velikimi ikonami, podobe so gledale z začaranimi očmi.

Sveti Jurij, ki zabada dolgo kopje v zmajevo žrelo. Sveta Marija, ki dviguje roke za blagoslov, njeni prsti pa so sklenjeni kot zlomljene sveče.

Kje je mojster teh podob?

Leži na nizki leseni postelji in nad glavo mu gorita dve tanki voščeni sveči. Brivec ga gleda s široko odprtimi očmi in tedaj prvič v svojem življenju čuti pristno in nepremagljivo grozo, ki jo povzroča misel na smrt.

Iz žepa vzame brivnik in v posodici raztopi košček mila. Nato se razgleda po sobi, se prekriža, stopi do trupla in mu zaveže brisačo okoli vratu.

Brivnik škrtne in zabrenči kot komar sredi tišine.

Sveči sta se poslovili, odvrgli sta močne in svetle iskre ter ugasnili.

Kanozir se je prestrašil in odskočil. Prilepil se je na steno in tako tudi ostal, skrčen in nepremičen s steklenimi očmi.

Ikonograf se je smejal. Pritajen in odvraten smeh mu je odpiral usta in tekkel po vseh žilah obritega obraza.

Luna se je spustila nizko nad zemljo in se zibala za oknom kot žoga iz rumene megle.

Slišalo se je mahanje kril. Nato se je razleglo ostro škrtanje.

Ikone so se skrivile in zatresle.

Njihove podobe so se odlepile in odstopale s sten. Oživele so.

Kam so izginili skromni in modri svetniki?

Soba se je napolnila s strašnimi prikaznimi, ki so odpirale usta in obračale glave z izbuljenimi očmi.

Nekatere so stegovale roke z dolgimi nohti, druge so izgledale kot ogromni črvi: zvijale so se, brade pa so jim gorele kot ognjene metle.

Kot bi ti zli duhovi prišli iz samega pekla, da bi vzeli s seboj ikonografa, ki jih je ustvaril.

Obkrožili so njegovo posteljo in mrtvec je tedaj vstal, se postavil na noge in stopil naprej.

Brivec je stal ob steni z razširjenimi rokami in od vse te groze začel izguljati zavest.

Pred seboj je imel star samostanski odtis:

podoba hudiča, razgaljenega v svoji brezbožni grozoti.

Naslednji dan je bilo po ulicah mesteca moč opaziti mrliški voz. Ljudje so se radovedno ustavljali, da bi videli mrtveca. Brivec Kanozir je stal pred svojo delavnico in se križal.

Še dolgo zatem ni upal nikomur zaupati svojega doživetja. V svojem srcu ni hotel obujati groznega občutka tiste noči. Dokler ni pri enem od pogovorov razkril vseh podrobnosti.

Možakar, ki ga je poslušal, ga je premeril od glave do pet in mu rekel:

»Res je, da ikone kdaj oživijo, ampak svetniki bodo vedno svetniki. Tako se ti je pač zgodilo.«

Čez nekaj dni je Kanozir ponovno govoril o strašnem dogodku.

Posmehovali so se mu, rekli so mu, da je povsem zblaznel.

Zaradi tega je še sam začel verjeti, da doživetje v domu mrtvega ikonografa ni bilo nič drugega kot nočna mora.

In čisto zares, brivec je kasneje videl vse te ikone v neki bližnji vasi. To so bile čisto običajne brezdušne podobe, kot na tisoče drugih portretov, ki že stoletja krasijo oltarje in stene naših cerkva.

Prevedel Jure Gende

EMILIЈAN STANEV (1907–1979)

LAZAR IN JEZUS

1.

Vsi prebivalci Betanije so poznali Lazarja, saj je ta prostodušni človek hodil po mestu celo takrat, ko je sonce pritiskalo na ploske strehe z ubijalsko pripeko in ko so sence palm kot sončna ura počasi risale polkrog na prašni zemlji.

Še preden so ga prebivalci Betanije videli, kako stopa z zanj značilnim lagodnim korakom, so slišali kako klopot njegovih lesenih sandal odmeva po tesnih krivih ulicah mesta. V zbledeli nebeško sinji tuniki in z medeno rdečimi drobno nakodranimi lasmi in prav takšno redko brado, je Lazar kot brez cilja hodil po mestu ter počival v senčnih mestih ob hišah, njegove sive oči s steklenim bleskom pa so spominjale na oči epileptika. Ta hladen blesk, ki je bil prav nasprotje zamišljenemu nasmešku, je prebivalce Betanije pogosto odvrčal, čeprav so imeli Lazarja vsi radi, tako kot se ima rado dobrosrčne, slaboumne nesrečnike. Čeprav ni nihče rekel, da je nor, so ga vsi imeli za nedoraslega, petindvajsetletnega moža-otroka, človeka, ki mu ni pomoči, prismojenega in brez prihodnosti, za katerega skrbita njegovi sestre, ki se preživljata s tkanjem pasov, tunik in prtov.

Lončarji, ob katerih delavnicah je močno dišalo po mokri glini, sedlarji, mali trgovci, onemogli od neznosne sople, prodajalci datljev in tisti ob sinagogi – trgovci z dišavami, vrabci in golobi – so Lazarja, ko je hodil mimo njihovih prodajalnic, radi podražili; ženske so se mu nasmihale z negotovo skrbjo, saj so v njem videle nekaj, česar ni moč opisati z besedami; otroci so se iz njega norčevali, a ga niso nikoli napadli in so ga, ne da bi to vedeli, imeli radi.

»Kaj skrivaš pod svojo obleko?« so vpili proti njemu.

»Kruh iz kislega testa za sirote,« je odvrnil Lazar s hripavim glasom.

»Je res, da te Marta tepe?« je vprašal neki zajedljiv otročaj.

»Ona je dobra, zelo je dobra,« je rekel Lazar, ne da bi se obrnil, in vsi so vedeli, da bo kruh odnesel otrokom Salomeje, vdove kamelarja, ki je umrl v puščavi in čigar hiša je bila na robu mesta.

Lazar se je skozi nizka vrata prikradel v tesen, somračen dom, kjer je blejalo koza, zakorakal po tleh, ometanih s kameljimi iztrebki in glino, ter postavil kruh vrh velikega kamna, ki je služil kot miza. Nato je z veselim nasmeškom gledal tri otroke, kako lakomno jedó, vzdihujejo od zadovoljstva in podijo stran kozo. Mršava in uboga vdova pa je opazovala Lazarja z vročim bleskom v velikih očeh.

Lazar je odšel in vedela je, da se bo, ko nastopi večerni hlad in se bodo sence podaljšale, zadržal pri vodnjaku, da bi ženskam in dekletom pomagal potegniti vodo iz globokega dna.

Čudila se je, kako lahko ta človek prenaša neznosno vročino. Zvečer je Lazar sedel pod mlado smokvo in zagledan v zvezde poslušal zvok velikih glasnih čričkov. Tam je sedel, opirajoč se na lakte, in gledal zdaj v nebo, zdaj v nizko golo planino, kako se vedno bolj zliva z obzorjem in tone v noč, kot v človeški pameti potone neulovljiva misel.

Če bi kdo lahko videl njegov obraz, bi opazil, da je obsijan od sreče, kot bi ga brezdanja nebesa obdarila z blagoslovom, od katerega se je njegova duša razveselila, srce pa napolnilo z radostjo. Od tam mu je nekdo šepetal nejasne obljube in Lazar se mu je nasmihal brez razmišljanja. V teh sladkih minutah mu je kot drget po celem telesu švignil neslišen smeh in s prsti se je dotaknil tunike tam, kjer mu je utripalo vzradoščeno srce. Ne samo ob večerih, čeprav se je to najpogosteje dogajalo prav zvečer, se je Lazar povezoval s to blagodejno silo, nato pa se je bil, boder in dobrovoljen, pripravljen smejeti in celo plesati po umazanih ulicah Betanije.

»Spet je žvečil makova zrna na polju. Posvariti moramo njegovi sestri, sicer mu mak ubije in oslabi razum!« so govorili meščani in očitajoče povešali glave, prepričani, da se je nesrečnež vdal žvečenju zrelih makovih zrn. A ko so ga sestre vprašale, če je to res, je Lazar to zanikal.

»Makova zrna?« je rekel s svojim otroškim nasmehom. »Zakaj bi jih žvečil? Še vem ne, kakšnega okusa so.«

»Od česa pa si tako vesel?« je vprašala Marta, ki je bila glavna v hiši in so se ji vsi podrejali, saj je bila najstarejša.

»Ah, to, to, to je od nečesa drugega! Od tega sem radosten,« je nejasno odgovarjal Lazar.

»Pusti ga! Ne ve, kaj govori,« je spravljivo rekla Marija.

Ko so sedli k večerji in prižgali glineno svetilko, sta se sestri plašno spogledali. Lazarjeve oči so odsevale svetlobo s hladnim leskom in so bile videti kot oči slepca. Šarenic se ni videlo in njihov biseren hlad je spominjal na nekaj nesmrtnega. Takrat sestri njegove bližine nista občutili kot bližine svojega brata, temveč kot bližino prikazni – nevarne in tuje. S potlačenim strahom sta gledali njegove medeno rdeče lase, redko brado, podolgovat nasmejan obraz z ušpičeno brado in robatimi ličnicami – obraz maloumnega, na katerem so migotali odsevi plamena iz svetilke, in zdelo se jima je, da je Lazar duh, o katerem ničesar ne vesta.

Neke noči, ko je polna luna sijala nad Betanijo in so črički vneto zibali svetlo noč, šakali pa žalobno tulili z osvetljenih gričev, je Marija videla, kako je Lazar šel mimo njene postelje in se nameril ven. Našla ga je sedečega pred vrati, mrmrajoč psalm, ki ga je bil slišal v sinagogi.

»Kaj delaš tu? Če te vidijo sosedi, bodo mislili, da sva te napodili,« je jezno rekla.

»Ah, nič. Tisto mi ne pusti, da bi zaspal.«

»In kaj to je? Vedno govoriš o tem kot o sanjah.«

»A to? To je povsod,« je rekel in položil roko na prsi. »Čudno, da tega ne veste!«

»Govoriš o Jehovi?«

»Ne vem. Morda je Jehova.«

»Jutri te bom odpeljala k rabinu, da ti bo bral. V tebi živi slab duh, ki te dela nedovzetnega za naše svetnike, kot da si gluhi in slepi!« mu je rekla in ga povlekla za rokav, da bi vstal.

»Pusti me, Marija!« je krotko rekel Lazar. »Če bi vedela, kaj delam, bi me pustila in se zelo začudila.«

Marija je izpustila njegovo obleko. Žal ji je bilo zanj in večkrat se je že zamislila nad njegovimi čudaštvii. »Morda,« je premišljevala, »ve in čuti stvari, ki jih mi ne poznamo. Živi globoko sam v sebi in se ne spreminja, kot se mi spreminjamo skoraj vsak dan, ko se pokorimo videnemu in slišnemu, tujim mnenjem in predlogom ter glasovom naših src, ker ne smemo pokazati nesoglasja, da ne razjezimo sosedov ali trgovcev, ki kupujejo naše tkanine.« In ker je bila radodarna,

milostljiva in bogoljubna, z odprtim srcem za razodetja, je na brata gledala tako s strahom in nejevero kot tudi s slutnjo, da je v njem nekaj svetega.

Odločila se je, da ostane in ga opazuje in videla je, kako je nepričakovano oprl svojo glavo ob od lune obsijano steno ter zaprl oči. Marija se je ustrašila in hotela zbuditi svojo sestro, tedaj pa se je Lazar zdrznil, kot bi se prebudil iz sanj.

»Ti je slabo?« je prestrašeno kriknila z zadržanim glasom.

Lazarjev obraz je bil prekrit z nežnim sijem, lasje in brada so bili videti črni z medenimi odbleski in usta so se mu, kot bi bil oddvojen od telesa, začela premikati, še preden je glasno proizvedel prve besede.

»On prihaja,« je tiho izrekel, kot bi govoril sam sebi, »prijhaja in ob njem se gnete veliko ljudi ... Ampak jaz ga nočem, nočem ga!«

»Kaj govoriš? Ti blodiš, Lazar! Daj, ne plaši me, pojdiva nazaj v hišo!« In prijala je njegovo roko, s katero si je zakril oči, da bi ga dvignila.

Lazar ji je sledil in Marija se je začudila, da ne kaže svoje otroške trme, kot je to počel, kadar mu je kdo nasprotoval. Opazila je, da trepeta, in ko se je vrnil v svojo sobo, ga je slišala, kako si nekaj govori. »Morda ga spet prevzemajo razodetja. V njem je dar jasnovidca, saj je včasih lahko prepoznal, kdo od trgovcev nam laže,« je pomislila, preden je zaspala.

2.

Čez dva dni je Betanijo dosegla vest, da se je v Jeruzalemu pojavil nov prerok z imenom Jezus, ki dela čudeže – ozdravlja slepe, izganja demone. Hromi so odvrgli berge in gobavi so se očistili krast. Pridigal je v Salomonovem templju in nekateri Judje so rekli, da je v njem demon in prek tega demonu muči njihove duše, drugi pa so bili pripravljeni verovati, da je mesija, kar je med ljudmi zasejalo vznemirjenje. Revne, zgarane in vse v Betaniji, ki v sebi krijejo slabosti in hibe, sta napolnila upanje in strah, farizeji, saduceji ter bogati trgovci z rabini pa so trdili, da je Nazarečan, sin Jožefa iz Nazareta, lažen prerok in da ga je treba ubiti s kamenjanjem.

Takoj, ko je Marija slišala, kaj se govori v mestu, je povedala sestri o Lazarjevem videnju. Sestri sta se žalostili in nista vedeli, komu bi verjeli. Lazarja sta prepričali, naj ne gre nikamor in naj nikomur ne govori o svojem videnju. A Lazar je bil nespokojen in ni mogel mirovati: zopet je odhajal na trg, nosil kruh vdovi, vlekel vodo iz vodnjakov in ves čas oprezal. Z njegovega obraza je izginil nasmeh in zdaj se je na njem kazala bojazen.

Ko se je bližala pasha in so se Judje vrnili iz Jeruzalema, kamor so se odšli očistit, je Jezus z učenci prišel v Betanijo, kjer je bival pri Simonu Gobavcu. Mesto se je vznemirilo in ob hiši Gobavca se je zbrala velika množica.

Takrat je Marija, ki ni več mogla stati za statvami, razburjena od nezadržne želje, da bi videla Jezusa in mu povedala o Lazarjevem videnju, odšla od hiše, ne da bi povedala, kam je namenjena, odrinila množico in se izmaknila v somračen prostor, v katerem je nekdanji trgovec s preprogami hranil svoje blago. Tam je bila pogrnjena miza. Marija je zagledala novega preroka, še preden so njene oči uzrle njegove učence in samega gospodarja, saj je Jezus oddajal svetlobo tako, kot se v temi sveti diamant.

Marija se je ognjevitostno zagnala k njegovim stopalom, kot bi ji nekdo drug velel, naj to stori.

»Rabin, moj brat je prerokoval, da boš ti prišel v naše mesto! Videl te je ob polni luni, ko je stal na pragu, takšnega, kakršnega te zdaj vidim jaz. Rabin, on je doma in zelo je prestrašen, ne da bi vedel, zakaj. Pojdi z mano, da te vidi, da se pomiri!« In ko je izrekla te besede, se ji je zazdelo, da so se vsi okoli nje zlili v sivo meglo, v prostoru pa sta le ona in Jezus in rožnato ogrinjalo, odloženo na sredini mize.

»Pojdi, Marija, in povej Lazarju, da se ni treba bati tistega, kar pozna, a ne ve, kaj to je. Prišel bom k vam, ko bo nastopil čas za to,« je rekel Jezus in njegov vseprežemajoči glas je Mariji vlil v srce vero in ljubezen.

Osupla, da Jezus pozna njeno ime in ime njenega brata, se je vzravnila, in ko je ugledala Jezusov sijoč nasmeh, je stekla ven in s seboj ponesla njegovo podobo, da bi jo za vedno shranila v svojo dušo. Po ulici je tekla kot tat, ki nese nakraden zaklad, in ni mogla opaziti ničesar okoli sebe. Prihitela je v hišo in z zanosom pripovedovala Marti o tem, kar je bila videla in kar je govoril Jezus.

»Oh, in kaj boš storila!« je vzkliknila Marta.

»Še dobro, da ni sprejel vabila! S čim bi ga lahko pogostili, če nimamo niti goloba? Mar ni bolje, da privedeva Lazarja do njega, da ga pozdravi in pomiri?«

Ko je Lazar zaslišal, da ga sestri želita odpeljati k Jezusu, je legel na stekane prte, se pokril prek glave, kot to počno otroci, kadar so prestrašeni, in bil videti kot mrtvec, ki čaka godbenike, da ga nesejo na pokopališče. Marija ga je brez uspeha prepričevala, naj vstane in poizvedovala, česa se boji, ter mu opisovala, kako mil je Jezus.

»Saj si ga sam videl ob polni luni, zakaj se zdaj bojiš? Če v tebi živi slab duh, ga bo on izgnal in postal boš razumen kot vsi,« mu je govorila.

»Nočem tja! Strah me je, da ne naredi česa z mano. Želim živeti s tistim, kar imam. Ah, kako dobro mi je bilo prej!«

Naj ga je še tako prepričevala, je dobivala le še bolj zmedene odgovore.

Proti večeru je Jezus zapustil Betanijo, saj so ga Judje, nahujskani od rabina, želeli ubiti. V mestu so se razvedele besede velikega duhovnika Kajfe, izrečene v Jeruzalemu: »Če ga pustim živega, bodo vsi začeli verovati vanj in prišli bodo Rimljani, da uničijo državo in ljudstvo.« Tako je rekel, brez da bi pojasnil, od kod prihaja ta nevarnost, a Kajfa je vedel, da se bo ljudstvo uprlo, saj je vsaka nova vera nevarna za velike duhovnike in vsak, ki se je v Galilejski Kani napil vina in je začel verovati v Kristusa, se ne bo bal smrti. In ko ta strah izgine, izgine tudi strah pred oblastjo ...

Tistega dne je Lazar zbolel. Ko ga je Marija našla, je imel hudo vnetje. Iz suhih, pobeljenih ust je prišla le beseda »nočem«. Ponoči je umrl ...

Iste noči je bil Jezus blizu reke Jordan, kjer je nekdaj krščeval Janez Krstnik, in naslednji dan so ga tam našli sorodniki Marije in Marte, ki so bili poslani, da ga obvestijo, da je Lazar zelo bolan. Sestri sta verjeli, da je bolezen povzročil Jezusov prihod v Betanijo in upali sta, da ga Jezus lahko pozdravi. A Jezus se ni takoj odpravil in je tam ostal še dva dni. Tretji dan je rekel učencem, da se želi vrniti v Betanijo.

Tomaž, ki so mu rekli Dvojček, saj je imel brata dvojčka, je rekel:

»Učitelj, si pozabil, da te iščejo, da bi te ubili? Zakaj vztrajaš, da se vrnemo v to mesto?«

»Lazar, ki je naš brat, je zaspal in jaz ga moram zbuditi.«

»Če je zaspal, se bo sam zbudil!« je vzkipeł Tomaž. »Rekel si, da je naš brat, ne da bi ga videl ali govoril z njim. Sam sem slišal, da je slaboumen.«

»Tako govorijo tisti, ki človeka ne poznajo. Otroek v njem živi vzporedno z moškim v globoki starosti in duh je v otroku, ki pozna nebeško kraljestvo ...«

3.

Ko so se glasniki vrnili ter Marti in Mariji naznanili, da ju bo Jezus čakal zunaj mesta nedaleč od votline, v katero so bili položili Lazarja, je bila v njunem domu ob tretjem dnevu od smrti zbrana množica. Marija mu je šla takoj naproti, in ko so videli, da se odpravlja tudi Marta, so vsi šli za njima, saj so mislili, da gresta objokovat umrlega.

Marija je prva prispela do mesta, kjer je Jezus čakal s svojimi učenci in ki je bilo skrito med limonovci in hrasti, padla mu je pred noge in začela poljubljati rob njegove tunike.

»Gospod,« je rekla, »če bi takrat prišel k nam, najin brat ne bi umrl.«

Jezusu so se zasolzile oči in Judje so šepetali: »Glejte, on ga ima raje kot mi, in to ne da bi ga kdaj videl! Kako naj si to pojasnimo?« Drugi pa so rekli: »Zakaj ni prišel k njim, da bi ga pozdravil, kaj pomaga, da je prišel zdaj?« In ko so gledali Jezusov obraz, so se čudili, da mu je tako hudo za mrtvim.

Jezus se je namenil k votlini, in ko je prišel prednjo, je velel, naj se izpred vhoda odstrani kamen. Ko si je Marija z rokavom svoje obleke obrisala solze, mu je rekla: »Gospod, tri dni je minilo, odkar smo ga pokopali, razkrojil se je že.« A Jezusu ni bilo mar in ponovno je velel, naj kamen odstranijo.

Vsi so v jami videli mrtveca, njegov obraz, ovit v tkanino, povit in položen na tanko posteljo, in začudili so se, da ne vonjajo ničesar drugega od dišav svetega olja.

Jezus si je ogledoval za seboj zbrane in pogled se mu je ustavil na Judi. Ta je stal njemu najbližje in je pozorno opazoval mrtveca. Jezus je vedel, da Juda ne verjame v čudeže in da je njegov razum zaposlen z domnevami o njegovih skrivnostih, saj je bil ta človek nezaupljiv, pa čeprav s silno razsodnostjo za zemeljske stvari, zvit in preračunljiv, zaupano mu je bilo, da skrbi za tuje bogastvo. Zdaj je Juda opazoval, kaj bo Jezus storil.

Jezus je dvignil oči k nebu in vsi so slišali, kako je rekel: »Oče, naj se tudi to zgodi zaradi ljudi, da bodo verovali v ponovno vstajenje duha in da se človek okrepi z upanjem na novo življenje!« In ko je izrekel te besede, je z Lazarjevega obraza odstranil tkanino in zaklical: »Lazar, pridi ven!«

Lazarjev obraz se je skremžil kot od bolečine, usta so se premaknila, iz prsi se mu je izvil vdih in oči so se razprle kot pri nekom, ki se je zbudil iz globokega sna. Poskušal je vstati, a so mu pogrebni povoji to preprečili. Nihče mu jih ni pomagal odstraniti, saj so vsi omedleli od strahu. Nazadnje jih je odstranil Jezus in Lazar je sedel. Nekaj minut je obstal kot okamnel in vzneseno zagledan predse. Ko se je postavil pred vhod v jamo, so se Judje pomaknili nazaj in sestre sta bili preplašeni od njegovih begavih oči, katerih stekleni blesk je izginil in so bile zdaj videti mrtve.

Nekateri so odhiteli v Betanijo, da bi prinesli vest o čudežu, drugi pa, da bi povedali farizejem, kaj so videli. In ker je bil Lazar gol, je Jezus slekel svoje vrhnje oblačilo in ga z njim ogrnil. Zazrl se je v Lazarjev uveneli in mračni obraz ter ni opazil prekanjenega Judovega nasmeška.

Po poti do Lazarjevega doma so molčali, saj človek nima besed za tisto, česar ne pozna, razen če z domnevami vara samega sebe. Tako so hodili na vroče popoldne, sledeč vstalemu iz groba, namenjenemu v novo življenje, videli so, kako se je opotekal, a sestra si ga nista upali podpreti. Samo Juda se je opogumil in ga prijel pod pazduho. Iskal je njegove oči, a Lazar se je že zagledal nad pot, pokrito s slepečim belim prahom.

»Si videl Jehovo in njegove angele?« mu je šepnil Juda. »Povej, da bom verjel, da si se res vrnil od tam.«

Lazar je molčal in ga ni pogledal.

V mestu jih je pričakala množica moških, žensk in otrok. S strahom in osuplostjo so gledali od mrtvih vstalega in Jezusa, ki so mu sledili učenci.

Sedli so k nepogrnjeni mizi, Lazar pa je legel v sosednji sobi, saj je bil zelo izčrpan. Juda, ki je vse to spremljal, je rekel:

»Rabin, vprašajmo Lazarja, ali je videl Očeta in nebeško kraljestvo!«

»Prav zares, je kakšen večji dokaz od tega?« je vztrajal tudi Tomaž.

Vsi so utihnili, trepetaje čakajoč odgovor Jezusa, ki je bil videti zaskrbljen.

»Nihče ne more videti Očeta, saj ga ne bi prepoznal. A vsak vidi svet, ki ga je ustvaril in vsako človeško srce ga nosi v sebi z lučjo, brez katere oči ne bi videle. Svetilka v duši je njegova in mar to vam ni dovolj, da verujete? In kdor je videl mene, je videl tudi Očeta.«

»Ampak zakaj so njegove oči kot oči slepca?« je vprašal Peter.

»Utrujen je in potrebuje spanec ... In ko se bo zbudil, ne bo isti človek ...« je rekel Jezus, vstal od mize in odšel v sobo k Lazarju. Sklonil se je nadenj in položil roko nad njegovo čelo. Lazar se je zbudil in gledala sta se, ne da bi spregovorila eno samo besedo. V Lazarjevih očeh je bila še vedno sled tope ravnodušnosti smrti. Jezus je pričakoval odgovor na nekaj, kar bi Lazar moral vedeti, a Lazar ga je še naprej ravnodušno, celo sovražno gledal, kot človek, ki so ga prisilno zbudili. Nato je počasi odtrgal oči od Jezusovih, obrnil glavo proti steni in spet zaspal ...

Jezus se je žalosten v duhu vrnil k mizi, a nihče si ni drznil vprašati, zakaj je žalosten.

Preden je nad Betanijo padel mrak, je mesto zapustil, saj so govorice o Lazarjevem vstajenju od mrtvih vznemirile ljudstvo in zaskrbljeni farizeji so se zbrali, da bi se odločili, kako najhitreje uničiti Jezusa in z njim Lazarja, saj so se bali, da ne bi pričal o tem, da je Jezus Kristus. Sestri sta Jezusu podarili stkano tuniko s svetlečimi vtkanimi nitmi, najlepšo, kar sta jih kdajkoli stkali.

Ko so prišli ven iz mesta na pot za Jeruzalem, se je Juda postavil pred Jezusa in ga vprašal, zakaj je tako zaskrbljen.

»Danes je naš brat Lazar izgubil nebeško kraljestvo,« je rekel Jezus glasno, da bi ga vsi slišali.

»Kako ga lahko izgubi ta, ki ga je videl?« je odvrnil Juda.

»Nebeško kraljestvo je v vsakem, a vsak ga ne vidi v sebi, saj je kot premoženje, zakopano na polju, ki ga orje gospodar. A človeški razum ga pogosto zanika, saj ga zatira in omejuje njegovo svobodo. Tako je pri živih, ne pa pri mrtvih. In kdor se vrne od smrti, ga lahko izgubi, saj ga tam ne bo našel.«

»Rabin, si vedel, da ga bo Lazar izgubil?« je rekel Tomaž.

Jezus je molčal in vso pot do Jeruzalema ni spregovoril, bil je odmaknjen in zamišljen.

4.

Ko so v hiši ostali le še oni trije in je konjski topot rimske straže šel mimo proti trgu, je Marta zbudila Lazarja za večerjo. Dvignil se je iz postelje, in ko sta sestri v svetlobi sveče ugledali njegov nov obraz, sta radostno vzkliknili. Stekleni izraz njegovih oči, ki jih je delal odsotne in neprijetne, je izginil; njegov pogled, čeprav mračen, je bil osredotočen kot pri vsakem razsodnem človeku; prejšnji nasmešek pa je zamenjala nejevoljna grimasa, usta so bila ukrivljena in obrvi namrščene.

Marta in Marija sta zaploskali in Marta je zavpila:

»Lazar, zdaj si kot vsi drugi! Učitelj je iz tebe izgnal slabega duha!«

Njun brat si je ogledoval sobo, kot da jo prvič vidi.

»Zakaj se razgleduješ po našem domu, kot da si gost? Nama ne boš povedal, ali si videl nebeško kraljestvo, o katerem je govoril učitelj? Karkoli si spoznal, bomo spoznali vsi, ko se bomo predstavili pred Gospodom. Govori in ne kali najine radosti!« je rekla Marija.

»Lačen sem,« je rekel Lazar, sedel k mizi in povetil glavo.

Marta je prinesla kruh, olive, datlje in vino in Lazar je lakomno planil po hrani. Lica so se mu napolnila in na njih se je pojavila rdečica, ko je naredil požirek iz glinenega vrča. Oči so si pohlepno ogledovale mizo, kot bi se bal, da mu ne bi česa vzeli.

Sestri sta se zaskrbljeni spogledali in vsaka se je borila z mislijo, da je njun brat postal bolj tuj, kot je bil prej. S strahom sta gledali njegov močno nezadovoljen in surov izraz na novem obrazu.

Marta je vztrajno ponovila sestrino vprašanje.

»Ničesar nisem videl. Spal sem!« je odvrnil Lazar, ne da bi prenehal žvečiti. In ko se je nahranil, je v tišini, ki je pritiskala njihov dom, nenadoma vprašal:

»Kje je zdaj on? Je še vedno v mestu?«

»Učitelj? Odšel je ob sončnem zahodu,« je rekla Marija.

»Iztrgal te je iz smrti in pregnal je slabega duha iz tebe, Kristus je in ljudstvo mu bo sledilo.«

Lazar ni odgovoril. Vstal je od mize in se zagledal skozi okno. Oškrbljeni mesec je risal zlate odseve na robove ploskih streh. Zven tisočih čričkov je kot srebrn dež padal iz safirno modrega neba. Mesto se je umirilo in utišalo.

»Kako si želim, da se čim prej zdani in da vidim mesto,« je zamrmral Lazar, kot bi govoril samemu sebi.

»Mar ga nisi že videl, Lazar? Saj nisi nikoli šel iz njega,« je rekla Marija.

»Ponovno si ga želim ogledati.«

»Ko boš vdovi nesel kruh, ga boš videl. A le kaj boš v njem videl novega? Jutri bo prišel trgovec, da kupi najine tkanine. Tukaj moraš biti, da naju posvariš, če naju bo poskusil prinesiti okrog.«

»Premislili bomo, ali mu jih bomo prodali. Trgovci so vama vedno lagali.«

Marta in Marija sta se začudeni spogledali, saj je brat prvič pokazal zanimanje za prodajo. V srcu jima je vztrepetalo upanje, da ju bo od zdaj naprej varoval in jima svetoval kot razsoden mož.

»Ti imaš veliko drobnih pegic, Marija,« je nepričakovano rekel, ko se je zazrl v sestro, »in Marijin nos je malce kriv. Kako da tega nisem prej opazil?« je rekel in po obrazu se mu je razlil zbadljiv bratski nasmeh.

Odšel je v sobo, kjer so bile statve in tkanine, si jih ogledal, kot bi prece- njeval njihovo kakovost, za njim pa sta prišli začudeni sestri, ki ju je vprašal, koliko jima trgovci plačujejo za tunike, pasove, prte in po kakšni ceni jih nato prodajajo na trgu.

Marta in Marija sta to noč zaspali tako vzradoščeni kot tudi užaloščeni od vsiljive misli, da za steno, ki je Lazarjevo sobo delila od njune, ne prenočuje njun brat, temveč nepoznan tujec, ki je v njun dom prišel od neznano kje ...

5.

Zjutraj, ko se je pokazalo sonce in se je po smokvinih in limoninih nasadih na obrobju Betanije razlegel zbor kobilarjev in rožnatih škorcev, je bil Lazar že na

nogah. Spal je malo; mučile so ga nočne more, v njem pa se je prebujalo neko novo bitje. Ko pa je sobo napolnila jutranja sinjina, se je Lazar odtrgal od svojih premislekov in spominov na Jezusa, čigar podoba se je od njega oddaljevala. Oblekel se je in se namenil ogledati mesto, kot ga ne bi še nikoli videl.

Ko se je pojavil na ulici, so z oken in vrat začeli pogledovati moški in ženske, otroci so se zbirali v množicah in od daleč molče hodili za njim. Tisti, ki so ga srečali, so se stiskali k zidovom, da bi imel prosto pot in za seboj je slišal njihov šepet: »Od mrtvih vstali ... od mrtvih vstali je postal povsem drugačen!«

Trgovci na trgu so prišli iz svojih prodajalnic in zbralo se je veliko ljudi, ki so čakali, da bi Lazar razkril skrivnost smrti in potrdil, da je Jezus Božji sin.

Množica mu je zastavljala vprašanja, on pa je molčal, dokler ni prišla straža in ga odvedla v sinagogo. Ljudje so odšli za njimi in ostali pred sinagogo.

V somračnem preddverju, za katerim so goreli prižgani svečniki in zlata kadilnica, so čakali farizeji, saduceji in rabin. Osuplo so strmeli v Lazarjev novi obraz. V njihovih očeh je prebral strah in razumel je, da so prestrašeni zaradi Jezusa in da so ga poklicali, da bi ga prisilili, naj priča proti njemu.

»Lazar,« je rekel rabin, »v tebi je bilo brezumje, vendar neškodljivo, drugače od Nazarečana, v katerem je demon, saj se imenuje za Sina Božjega. Povej, si res umrl in te je on oživel od mrtvih?«

»Ne vem,« je odvrnil Lazar.

»Verjameš, da je on Kristus, kot si sam pravi?«

»Ne vem,« je rekel Lazar.

Najstarejši izmed farizejev ga je vprašal, ali je videl Jehovo in Abrahama.

»Spal sem in ničesar nisem videl,« je odgovoril Lazar.

»Torej ti nisi bil mrtev, ampak si samo spal!«

»On je to naredil.«

»On te je uspaval s pomočjo Satana!« je zavpil rabin. »Ljudstvo čaka, da jim poveš resnico: da nisi bil mrtev, temveč si samo spal. Pojdi ven in jim povej! Povej, da je Jezus lažni prerok in da ga je obsedel bes in da s to svojo blaznostjo muči lahkoverne. Če boš to storil, te bomo nagradili, saj boš Jude rešil pred njegovo blaznostjo, ljudstvo pa pred Rimljani.«

»S čim pa me boste nagradili?« je vprašal Lazar.

»Povej, kaj želiš.«

»Moji sestri in jaz smo eni izmed najbolj revnih v Betaniji. Sestri tketa pasove, tunike in prte, trgovci pa jih odkupujejo, tako da jim plačajo po dva srebrnika za tuniko, prodajo pa jo za pet srebrnikov. Sinoči sem razmišljal,

kako preprečiti to krivico, da trud mojih sester ne bo opeharjen. Dajte mi eno izmed prodajalnic ob sinagogi in pričal bom proti Nazarečanu.«

Vsi so se olajšano nasmehnili in eden izmed saducejev se je oglasil:

»Kakšen zvitež je postal! Pa je bil slaboumen ...«

»Nazarečan je vanj vlil satansko modrost,« je opazil drugi, a ga je rabin prekinil:

»Mar vi, ki posedujete karavane in skladišča z blagom, da lahko trgujete, služite Satanu? Globok sen v grobu je po Božji volji temu človeku vrnil razum, da priča proti lažnemu preroku in da reši ljudstvo pred njegovim demonom.« In ko se je obrnil k Lazarju, je dodal:

»Dobil boš eno izmed prodajalnic, ki je prosta, saj najemnik ne plačuje najemnine. Pojdi ven in povej resnico. Dodal boš, da nihče ne more vstati od mrtvih, preden nastopi Sodni dan, in vsak, ki trdi nasprotno, je lažen prerok in prevarant. Če te bodo vprašali, kdo ti je vrnil razum, boš rekel isto, kar sem malo prej rekel sam. Šli bomo s tabo, da slišimo tvoje besede in da pomagamo, da se ljudstvo umiri.«

In ko so Lazarja povedli pred sebe, so ga postavili na stopnice in tam je Lazar pred zbranim ljudstvom povedal vse, kar so mu zaukazali. Videl je, kako so se obrazi Judov pomračili, povesele so se glave in v tišini, ki je nastopila, je slišal, da nekdo ihti. Ljudstvo se je razšlo in nad trg je legla neobičajna tišina ...

6.

Še istega dne so Lazarju predali prodajalnico in ta je vanjo prinesel stkane tunike, pasove in prte ter jih razstavil zunaj in znotraj. Ko je plačal najem, je začel svoje blago prodajati po nižji ceni od drugih trgovcev. In ti so ga zasovražili, saj je zmanjšal njihove prihodke.

Zvečer je domov prinesel toliko denarja, kot ga sestri nista prejeli še od nobene prodaje in od tega dne dalje je do njiju postal molčeč in strog. Želel je, da tketa od jutra do večera, saj so se tkanine hitro prodajale in ni hotel, da bi prodajalnica ostala prazna. Marta in Marija, ki sta se radi predajali majhnim radostim, molitvi in pogovorom s sosedi, zdaj nista več imeli časa za druge stvari.

Nekega vročega jutra pred pasho, ki je obetalo, da bo dan neznosno vroč, in napovedovalo nevihto, se je v Betaniji razširila govorica, da je Jezusa izdal Juda in da bo tega dne križan blizu Jeruzalema.

Lazar se je odpravil na trg, da bi prej odprl prodajalnico, saj je v Betanijo prišlo veliko ljudi iz okoliških vasi, da bi nakupovali za pasho, ko je Marija, ki je šla iz mesta, da bi kupila jagnje za pasho ter sveto olje za svetilko, objokana domov prinesla strašno novico. Pretreseni sestra sta bratu naznanili, da tri dni ne sme odpreti prodajalnice in da tri dni ne bosta tkali.

Ko je Lazar slišal, da bo Jezus križan, je dvignil roke k nebu ter divje zavpil:

»Naj bo, da le ne bo nihče verjel v njegovo nebeško kraljestvo, saj to ni ne za žive ne za mrtve in muči človeka!« In ko je potegnil za ovratnik svoje obleke, ga je odtrgal.

Marta in Marija sta prestrašeni obnemeli, saj se je brata polastil drug, veliko hujši bes.

»Hotel mi je omračiti razum!« je kričal Lazar, in ko je slekel obleko, katere ovratnik je odtrgal, jo je zalučal v kot sobe.

Sestri sta se spraševali, kaj se mu je zgodilo. Lazar je naznanil, da bo odprl prodajalnico in da jima ne bo pustil, da odideta v Jeruzalem, a ga nista poslušali in sta se tja odpravili z mnogimi drugimi Judi, ki so želeli biti priča prizoru, saj je bilo od Betanije do Jeruzalema le kakih petnajst stadijev.

Po poti se je Marija spomnila Jezusovih besed, da človekovi sovražniki včasih postanejo njegovi bližnji, ki jih je slišala v hiši Simona Gobavca, in jih je povedala sestri: »Tako se je zdaj zgodilo z najinim bratom,« je dodala, saj jo je najbolj mučila Lazarjeva odtujenost in se je bala zanj.

»Mar je bilo slaboumje zanj boljše od razuma, ki mu ga je učitelj povrnil? Najin brat je bil srčen in mil, zdaj pa je surov in zagrenjen. Morda trpi, ko se spomni, kakšen je bil!« je rekla Marta in Marija ni vedela, kaj naj odgovori.

Ob šesti uri popoldne se je nebo pri Jeruzalemu stemnilo, zemlja se je zatresla, razbesnel se je hud nalive, z njim pa je nevihta privlekla puščavski pesek. Mestne strehe so se pordečile, opustel trg pred sinagogo je zaplaval v motni vodi. A ko je neurje minilo in je sonce izza nizkih golih gričev obdalo Betanijo in okolico z zloveščo svetlobo, v kateri je bilo nekaj nadnaravnega, so se tisti, ki so se odpravili v Jeruzalem, začeli premočeni, blatni in prestrašeni vračati. Nekateri so se na poti do doma vračali čez trg, udarjali so se po prsih in s strahom govorili o tem, kar se je zgodilo na Golgoti. Lazar pa je bil zaposlen z zmogčenimi pasovi, tunikami in prti ter jim ni posvečal pozornosti. Nezadovoljen s prihodkom, saj je nevihta pregnala kupce, je prodajalnico zaprl, se namenil domov in tam našel Marto in Marijo v joku, oblečeni v žalna oblačila, v katerih sta pokopali tudi njega.

Namrgoden in jezen je vstopil, in ko sta ga sestri zagledali, sta še bolj zajokali. Marija ga je silovito objela in ihteče vzkliknila:

»O, bratec, kaj si storil? Si videl, kako se je izlilo nebo? Križali so Sina Božjega in Kristusa, v katerega ti nisi verjel. Kaj se bo zdaj zgodilo z nami?« In ker se je dušila od joka, mu je brez moči obvisela na ramenih. Lazar pa jo je odrinil in ji zlovoljno rekel:

»Nevihto je bilo pričakovati od jutra in nič čudnega ni, da smo imeli potres. Ponoreli sta! Kaj mi govorita, ko pa se mi je zmočilo blago in ga moram sušiti in ravnati? Slecita ta oblačila, saj bodo sosedi pomislili, da sem spet umrl!«

Takrat je Marija kot zmešana zakričala:

»V tebe se je naselil Satan in najboljše boš storil, če boš zapustil ta dom. Pred ljudstvom si pričal proti Bogu in pred nama skril, kako si dobil prodajalnico!«

»Ko so me vprašali za nebeško kraljestvo, sem povedal resnico. Sem mar ljudstvu lagal? In mar sem storil kaj slabega, ker sem dobil prodajalnico? A če me ne smatrata več za vajinega brata, bom zapustil ta dom, saj imata raje slaboumnega brata kot razumnega. Od danes naprej bom za vaju le trgovec, komur bosta prodajali tkanine, kot sta jih prodajali prej!«

Lazar je odšel v svojo sobo in sestri sta slišali žvenket kovancev, ki jih je tam skrival. In ko je vzel torbo s srebrniki in dinarji, si je naredil posteljo v prodajalnici in zaživel tam.

V naslednjih dneh je kupil pobarvano blago, svilo, egipčanski bombaž in začel trgovati tudi s tem. In ko se je prodajalnica izkazala za pretesno, je od voditeljev Betanije izprosil, da mu dajo večjo prodajalno in posojilo. Izpolnili so njegove želje, saj je bil za njih najpomembnejša priča, da Jezus ni Kristus in ni vstal na tretji dan, kot se je govorilo po mestu. Ljudstvo je bilo vznemirjeno in vse več Judov je krenilo za Jezusovimi učenci. Med njimi sta bili tudi Lazarjevi sestri. Vsak dan so se verujoči zbirali v različnih hišah, da bi poslušali pridige; jedli pri skupnih mizah, prodajali svoje imetje in apostolom nosili denar. Njihovo imetje je Lazar kupoval po nizki ceni, saj ti niso hoteli več denarja, ker so spoznali radost, ki jo da ljubezen, in vsi so imeli eno srce in eno dušo ...

Lazar je bogatel. Postal je debel in ohol, najel je sluge in si vzel priležnico; družil se je s saduceji, farizeji, z najbogatejšimi v Betaniji, kot da so si enaki. Udeleževal se je srečanj, ki jih je rabin skliceval, saj se je število verujočih v Križanega povečevalo in treba je bilo določiti ukrepe proti hereziji, kot so to poimenovali. Ko pa je bil sam, posebej ponoči, je pogosto nespokojno postopal

po sobi in stokal, saj ga je tlačil spomin na tiste blažene dni, ko je po mestu hodil brezskrben in svoboden. Težila ga je nekakšna nerazrešena misel, boril se je z njo, da bi jo odvrget in pozabil, a ta se ni odmaknila in je mučila njegov um.

Nekega jutra se je pred veliko Lazarjevo prodajalno prikazal mršav moški z izmučenim, a prebrisanim obrazom ter razmršenimi obrvmi kot jastrebi. Izpod njih so gledale ostre sive oči in ni se moglo razbrati, ali je ta človek prišel, da bi se šalil, ali pa so ga prevzeli temni in kruti nameni. Držal je mošnjiček, prek lakti pa mu je visela čudovita tunika, ki jo je Lazar takoj prepoznal.

Neznanec je prestopil prag, se tam zaustavil in rekel:

»Jaz sem Juda Iškarijot, ki sem izdal Jezusa s poljubom, ker se mi je smilil, kot si se ti smilil ljudem in so te imeli radi, ko si bil slaboumen. Prišel sem pogledat, kako si videti, in nekaj kupit. Ti si moj somišljenik, saj veš, da je tisti nesrečnik mamil ljudi in jim lagal. Prisostvoval sem pri tvojem prebujenju in podprl sem te, ko si se opotekel. In vprašal sem te, ali si videl nebeško kraljestvo, a si molčal ... Tu je tunika Križanega. Kupil sem jo od golgoške straže. Ker je stkana v enem kosu, si ga niso mogli razdeliti drugače, kot da so ga prodali in si razdelili denar ... Oцени to in povej, koliko srebrnikov naj pridam za njivo od samaritana, ki si jo ti kupil pred kratkim. Majhna je in ne bo rodila več od enega homerja žita ...«

»Ne želim imeti opravka s tabo, Juda Iškarijot, a ker si prišel s trgovskimi nameni ... Daj mi tuniko in dodaj trideset srebrnikov in njiva bo tvoja ... In svetujem ti, da se umakneš iz mesta, kajti če te bodo prepoznali Jezusovi sledilci, te bodo ubili,« je rekel Lazar.

»Poslušaj,« je rekel Juda, »prišel sem k tebi, saj si edini, ki me lahko razume. Se spominjaš, kakšen je bil videti tvoj svet, ko si bil nerazvit in slaboumen? Videl si ga, kot ga vidijo otroci, in tvoje srce je bilo brezskrbno in svobodno. Poznam ga iz svojega otroštva in vem, da si razmišljal o tem. A ko me je Jezus skušal z nebeškim kraljestvom in sem krenil po njegovi poti, nisem bil več vesel in svoboden. Moja duša se je izmučila, saj je odpihnilo njeno svobodo, premamil jo je in zadolžil s svojim velikim brezumjem, s katerim želi tiranizirati človeka. Tebe je uspaval, mojega uma pa mu ni uspelo uspavati. Vseeno pa je ranil mojo dušo in zmedel moj zdravi razum. Izvedel sem, da si pričal proti njemu in da si tako pridobil to prodajalno ... Zatorej se tudi ti pazi! Ta denar sem prejel od Kajfe, Ane in Aleksandra, velikih duhovnikov Jeruzalema, v zameno za njegovo kri, in priti morajo v tvoje roke, saj si deliva isto usodo ... Dobro si videti, ampak, mar ni v tvojem srcu črv?«

»Ljudstvu sem povedal resnico!« je vzrožil Lazar. »Moja vest je čista in v srcu me ne grize črv ...«

»Je to resnica? Kakšna resnica in kaj je resnica? Ali pa je ta v tvojem trgovanju in v teh srebrnikih?« je rekel Juda, ko mu je vrgel mošnjiček. »Meni ne moreš lagati!«

Juda se je zasmel in odšel, drugega dne pa, ko bi se prodaja morala pisno potrditi, pa je Lazar izvedel, da se je obesil na edinem drevesu na njivi. Ta je tako ostala njegova in to ga je razveselilo, sicer pa so ga Judova usoda in njegove zadnje besede razžalostile in ga prisilile, da je spet podvomil v svojo presojo ...

Zvečer je zaprl prodajalno in se namenil k nasadu smokev, kjer je včasih rad poslušal čricke in zrl v nebo. Tja se je privlekel skremženega obraza, sedel je na isto mesto in poskusil občutiti nekdanjo dobrodejno radost, a njegovo srce je molčalo, kot je molčalo tudi nebo. Lazar je občutil tesnobo iste praznine, ki ga je težila z nebeške višine in katere se je brez uspeha trudil osvoboditi. Vrnil se je v prodajalno, ki je bila njegov dom, a ni okusil istega ponosnega zadovoljstva, kot druge dni, ko si je ogledoval urejeno, z izdelki napolnjeno prodajalno. Tisti, ki so ga srečali, so mu obrnili hrbet in se pretvarjali, da ga ne vidijo, hrup okoli vodnjaka je zamrl, kadar je šel mimo ves mrk in zagrenjen, z mislijo na Judo in njegovo usodo, otroci so zbežali, ko se jim je približal. In bolj kot se je prepričeval, da mora verovati le v svoj razum ter da je Jezus laž, manj je prenašal njegove sledilce in svoji sestri, saj vse, kar muči um, človek hitro zanika in zasovraži.

Število verujočih je raslo z vsakim dnem in grozilo, da bo kmalu vsa Betanija verjela, da je Jezus Kristus. Voditelji so se odločili, da skličejo ljudstvo na trg in trobentači s srebrnimi trobentami so šli na ulice, da bi razglasili prebivalcem, naj se zberejo. Bilo je popoldne, prav tako ob šesti uri kot takrat, ko je Jezus umrl na križu. Stopnišče pred sinagogo je bilo postlano s sinjo preprogo in na njej so stali farizeji, saduceji in rabin, pred njih pa se je postavil Lazar. Njemu so dali besedo, da prvi spregovori pred ljudstvom. A ko je z roko naredil znak, je iz množice nekdo zaklical:

»A ti nas boš prepričeval, ki kupuješ nepremičnine pod ceno? Poglej, kako si se zredil in napihnil od razvrata s tvojo priležnico! Mar moramo poslušati tebe in te na stopnišču, ki ste križali Boga?«

Druga skupina pa je zavihrala s svojimi vrhnjimi oblačili nad glavami in zavpila:

»On je bil lažni prerok in prevarant!« A ti so bili v manjšin in njihove krike so oglušili verujoči.

»Neumni ste!« je vpil Lazar. »Prodajate svoje hiše in lastnino, da bi dobili blagoslov z neba, kot jaz, ko sem bil slaboumen in sem si predstavljal, da me bo od tam obsijal blagoslov. Mar ste tudi vi slaboumni? Juda se je obesil, saj mu je vaš Bog omračil razsodnost. Tudi saduceji vam bodo rekli, da ni vstajenja od mrtvih! ...«

Sovražno vzklikanje se je razleglo kot rjojenje in oglušilo njegove besede. Lazar je videl razbesnjene obraze, oči polne ogorčenja in gneva. Tudi Salomejo je videl sredi množice. Približala se je z velikim kamnom v rokah in zaklicala:

»Preklet bodi, brezbožnež! Bog ti je vrnil razum, a ni obudil tvojega srca, saj niti enkrat več nisi prišel v moj siromašen dom, da bi nahranil moje otroke! Zakaj se posmehuješ iz upanja v naših dušah, Juda?« In ko je zalučala kamen, je zadel Lazarjevo glavo.

Lazar se je zamajal, a ni padel, dokler ga drugi kamen ni podrl na stopnišče. Prestrašeni vodje so se skrili v sinagogo, in ko se je množica pomikala mimo Lazarjevega telesa in ga teptala, je nekdo zaklical:

»Bratje, nas je mar tako učil Jezus Kristus?«

Drugi, čigar glas se je povzdignil nad vse, je goreče vzkliknil:

»Prek koliko muk in gorja moramo priti do nebeškega kraljestva! In če se to ne bo zgodilo z dobroto in ponižnostjo, se bo zgodilo s krvjo! ...«

In tretji, negotov in šibak, je vprašal:

»Bratje, kaj pa, če ga ni?«

Marta in Marija sta pobrali iznakaženo Lazarjevo telo, ki je bilo zdaj zares mrtvo, a ga nista položili v isto grobnico, marveč v drugo, in ni bilo niti godcev, niti žalujočih, da bi žalovali za njim ...

To je zgodba od mrtvih vstalega Lazarja, o katerem evangelij molči.

Prevedla Petra Meterc

